ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (τέταρτο πενταμελές τμήμα) της 22ας Οκτωβρίου 1997 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις Τ-213/95 και Τ-18/96,

Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (SCK), ίδρυμα ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Culemborg (Κάτω Χώρες),

Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (FNK), ένωση ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Culemborg,

εκπροσωπούμενοι από τους Martijn van Empel, δικηγόρο Άμστερνταμ, και Thomas Janssens, δικηγόρο Βρυξελλών, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο το δικηγορικό γραφείο του Marc Loesch, 11, rue Goethe,

ενάγοντες-προσφεύγοντες,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένης από τον Wouter Wils, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

εναγομένης-καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

υποστηριζομένης στην υπόθεση Τ-18/96 από τους:

Van Marwijk Kraanverhuur BV, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Zoetermeer (Κάτω Χώρες),

Kraanbedrijf Nijdam BV, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Groningen (Κάτω Χώρες),

Kranen, Transport & Montage's Gilde NV, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Geldermalsen (Κάτω Χώρες),

Wassink Transport Arnhem BV, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Arnhem (Κάτω Χώρες),

Koedam Kraanverhuur BV, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Vianen (Κάτω Χώρες),

Firma Huurdeman Kraanwagenverhuurbedrijf, εταιρία ολλανδικού δικαίου, με έδρα το Hoevelaken (Κάτω Χώρες),

Datek NV, εταιρία βελγικού δικαίου, με έδρα το Genk (Βέλγιο),

Thom Hendrickx, κάτοικο Turnhout (Βέλγιο),

εκπροσωπούμενους από τους August Braakman, δικηγόρο Ρότερνταμ, και Willem Sluiter, δικηγόρο Χάγης, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο το δικηγορικό γραφείο του Michel Molitor, 14 A, rue des Bains,

παρεμβαίνοντες,

που έχει ως αντικείμενο, στην υπόθεση Τ-213/95, αίτημα να υποχρεωθεί η Επιτροπή, σύμφωνα με τα άρθρα 178 και 215 της Συνθήκης ΕΚ, να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε στους ενάγοντες-προσφεύγοντες λόγω της παράνομης συμπεριφοράς της και, στην υπόθεση Τ-18/96, αίτημα ακυρώσεως της αποφάσεως 95/551/ΕΚ της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 1995, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf και Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven, ΕΕ L 312, σ. 79),

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(τέταρτο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, την P. Lindh, τους J. Azizi, J. D. Cooke και M. Jaeger, δικαστές,

γραμματέας: J. Palacio González, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 4ης Ιουνίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό των υποθέσεων και διαδικασία

1 Οι υπό κρίση υποθέσεις αφορούν τον τομέα μισθώσεως κινητών γερανών στις Κάτω Χώρες. Οι κινητοί γερανοί είναι γερανοί που μπορούν να κινούνται ελεύθερα στα εργοτάξια. Λόγω του χαρακτηριστικού τους αυτού, διακρίνονται από τους περιστρεφόμενους γερανούς οι οποίοι είναι τοποθετημένοι σε σταθερές σιδηροτροχιές και μπορούν να μετακινούνται μόνον προς τα εμπρός και προς τα πίσω. Οι κινητοί γερανοί χρησιμοποιούνται κυρίως στις οικοδομές, στην πετροχημική βιομηχανία και στον τομέα των μεταφορών.

2 Για τεχνικούς λόγους, η εμβέλεια ενός κινητού γερανού περιορίζεται στα 50 χιλιόμετρα. Ο τομέας της μισθώσεως κινητών γερανών χαρακτηρίζεται, εξάλλου, από τη σύναψη συμβάσεων εντός βραχύτατης προθεσμίας πριν από την εκτέλεση του έργου («overnight contracting»). Όταν ζητείται από επιχείρηση εκμισθώσεως γερανών η εκτέλεση εργασίας εντός βραχύτατης προθεσμίας, η επιχείρηση αποφασίζει, ενόψει της τοποθεσίας του εργοταξίου και της διαθεσιμότητας των γερανών της, είτε να χρησιμοποιήσει έναν από τους γερανούς αυτούς είτε να μισθώσει γερανό από άλλη επιχείρηση η οποία βρίσκεται κοντά στο εργοτάξιο.

3 Το ίδρυμα Keuring Bouw Machines (στο εξής: Keboma), το οποίο συστάθηκε το 1982 από το ολλανδικό Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων, ελέγχει, πριν από την πρώτη θέση σε λειτουργία στις Κάτω Χώρες, αν οι γερανοί πληρούν τις νόμιμες προδιαγραφές ασφαλείας, οι οποίες επιτάσσονται από τον Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet, νόμος περί των συνθηκών εργασίας), τη Veiligheidsbesluit voor fabricken of werkplaatsen (απόφαση σχετικά με την ασφάλεια στα εργοστάσια ή συνεργεία), τη Veiligheidsbesluit restgroepen (απόφαση σχετικά με την ασφάλεια στους χώρους εργασίας που δεν καλύπτονται από άλλες

αποφάσεις), από διάφορες υπουργικές κανονιστικές ρυθμίσεις και ποικίλες δημοσιεύσεις της επιθεωρήσεως εργασίας. Η Keboma είναι ο μόνος επίσημος αναγνωρισμένος οργανισμός που έχει επιφορτισθεί με την επιθεώρηση και τον έλεγχο των κινητών γερανών. Η υποχρέωση αυτή επιθεωρήσεως πριν από την πρώτη θέση σε λειτουργία δεν τυγχάνει πλέον εφαρμογής, σύμφωνα με την οδηγία 89/392/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1989, για την προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών σχετικά με τις μηχανές (ΕΕ L 183, σ. 9, στο εξής: οδηγία 89/392), από την 1η Ιανουαρίου 1993, στους γερανούς που φέρουν το σήμα ΕΚ και συνοδεύονται από τη δήλωση πιστότητας ΕΚ υπό την έννοια της εν λόγω οδηγίας. Οι γερανοί πρέπει να υποβάλλονται στους ελέγχους που πραγματοποιεί η Keboma τρία έτη μετά την πρώτη θέση τους σε λειτουργία και, μετά τον δεύτερο αυτό έλεγχο, κάθε δύο έτη.

4 Η Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (στο εξής: FNK) είναι τομεακή οργάνωση, ιδρυθείσα στις 13 Μαρτίου 1971, ομόσπονδα μέλη της οποίας έχουν καταστεί οι ολλανδικές επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών. Βάσει του καταστατικού, σκοπός της FNK είναι η προώθηση των συμφερόντων των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών, ιδίως των μελών της FNK, και η καλλιέργεια επαφών και συνεργασίας μεταξύ των μελών υπό ευρεία έννοια. Τα μέλη της FNK διαθέτουν 1 552 από τους 3 000 περίπου γερανούς που διατίθενται για εκμίσθωση στις Κάτω Χώρες. Το άρθρο 3 του εσωτερικού κανονισμού της FNK περιελάμβανε, από τις 15 Δεκεμβρίου 1979 έως τις 28 Απριλίου 1992, ρήτρα επιβάλλουσα στα μέλη της να απευθύνονται κατά προτεραιότητα σε άλλα μέλη για τη μίσθωση και εκμίσθωση γερανών (στο εξής: ρήτρα προτεραιότητας) και να χρεώνουν «παραδεκτές» τιμές. Η FNK κατάρτισε και δημοσίευσε συνιστώμενες τιμές και εκτιμήσεις του κόστους για την εκμίσθωση γερανών από τους κυρίους των έργων. Επιπλέον, επ' ευκαιρία των τακτικών διαβουλεύσεων μεταξύ των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών, καθορίστηκαν τιμές διακανονισμού που χρεώνονταν μεταξύ των μελών της FNK κατά τη μίσθωση ή εκμίσθωση των γερανών.

5 Το Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (στο εξής: SCK) είναι ίδρυμα συσταθέν το 1985 από τους εκπροσώπους των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών και των κυρίων των έργων, καταστατικός σκοπός του οποίου είναι η προώθηση και διατήρηση της ποιότητας των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών. Για τον σκοπό αυτό, το SCK θέσπισε ένα σύστημα πιστοποιήσεως διά του οποίου χορηγεί πιστοποιητικά στις επιχειρήσεις που πληρούν μια δέσμη προϋποθέσεων σχετικά με τη διαχείριση επιχειρήσεως εκμισθώσεως γερανών, τη χρήση και τη συντήρηση των γερανών. Το σύστημα αυτό πιστοποιήσεως επιτρέπει στους κυρίους των έργων να θεωρούν ως δεδομένο ότι η οικεία επιχείρηση πληροί τις εν λόγω προϋποθέσεις χωρίς να χρειάζεται να τις

επαληθεύουν οι ίδιοι. Το άρθρο 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού σχετικά με την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών του SCK απαγορεύει στις πιστοποιημένες επιχειρήσεις να μισθώνουν γερανούς από επιχειρήσεις μη πιστοποιημένες από το SCK (στο εξής: απαγόρευση μισθώσεως). Με ισχύ από τις 20 Ιανουαρίου 1989, το SCK αναγνωρίστηκε από το Raad voor de Certificatie (Συμβούλιο Πιστοποιήσεως), ολλανδική αρχή αναγνωρίσεως των οργανισμών πιστοποιήσεως, το οποίο έκρινε ότι το SCK πληρούσε τις καθοριζόμενες βάσει των ευρωπαϊκών προδιαγραφών EN 45011 προϋποθέσεις οι οποίες προσδιορίζουν τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι οργανισμοί πιστοποιήσεως. Βάσει του άρθρου 2, σημείο 5, των κριτηρίων αναγνωρίσεως του Συμβουλίου Πιστοποιήσεως, το όργανο που χορηγεί τα πιστοποιητικά υποχρεούται να μεριμνά ώστε οι προϋποθέσεις πιστοποιήσεως να πληρούνται και σε περίπτωση υπεργολαβίας. Το όργανο διαθέτει τις εξής δυνατότητες για την τήρηση της υποχρεώσεως αυτής: είτε ελέγχει το ίδιο τους υπεργολάβους (άρθρο 2, σημείο 5, Α, 1), είτε επαληθεύει τους πραγματοποιηθέντες από την εξουσιοδοτημένη επιχείρηση (άρθρο 2, σημείο 5, Α 2 και Α 3) ελέγχους του υπεργολάβου.

6 Στις 13 Ιανουαρίου 1992, η M. W. C. M. Van Marwijk (στο εξής: Van Marwijk) και δέκα άλλες επιχειρήσεις υπέβαλαν καταγγελία καθώς και αίτηση λήψεως προσωρινών μέτρων ενώπιον της Επιτροπής. Οι καταγγέλλουσες επιχειρήσεις θεωρούσαν ότι οι ενάγοντες-προσφεύγοντες (στο εξής: προσφεύγοντες) παραβίαζαν τους κανόνες ανταγωνισμού της Συνθήκης ΕΚ, αποκλείοντας τις μη πιστοποιημένες στο SCK επιχειρήσεις από την εκμίσθωση κινητών γερανών και επιβάλλοντας τιμές για τη μίσθωση και εκμίσθωση γερανών.

7 Το καταστατικό του SCK και ο κανονισμός του σχετικά με την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή στις 15 Ιανουαρίου 1992. Το καταστατικό και οι εσωτερικοί κανονισμοί της FNK κοινοποιήθηκαν στις 6 Φεβρουαρίου 1992. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, επρόκειτο για αίτηση εκδόσεως αρνητικής πιστοποιήσεως και, επικουρικώς, για τη χορήγηση εξαιρέσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

8 Κατόπιν αιτήσεως των καταγγελλουσών εταιριών ενώπιον των ολλανδικών δικαστηρίων, ο πρόεδρος του Arrondissementsrechtbank te Utrecht υποχρέωσε στην FNK, με διάταξη ασφαλιστικών μέτρων της 11ης Φεβρουαρίου 1992, να μην εφαρμόζει πλέον τη ρήτρα προτεραιότητας καθώς και το σύστημα των συνιστωμένων τιμών (οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη μίσθωση ή εκμίσθωση γερανών ως προς τους κυρίους των έργων) και των τιμών διακανονισμού

(οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη μίσθωση ή εκμίσθωση γερανών μεταξύ επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών). Ο πρόεδρος του Arrondissementsrechtbank te Utrecht υποχρέωσε το SCK να μην εφαρμόζει πλέον την απαγόρευση μισθώσεως. Η διάταξη αυτή ακυρώθηκε στις 9 Ιουλίου 1992, επίσης κατά τη διαδικασία λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, από το Gerechtshof te Amsterdam, το οποίο αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, ότι δεν ήταν σαφές ούτε απολύτως βέβαιον ότι οι υπό κρίση ρυθμίσεις δεν μπορούν, σε καμία περίπτωση, να τύχουν απαλλαγής από μέρους της Επιτροπής. Το SCK επανέφερε την απαγόρευση μισθώσεως σε ισχύ από της ημέρας δημοσιεύσεως της αποφάσεως του Gerechtshof te Amsterdam. Αντιθέτως, η FNK αρνήθηκε να μετέχει του λοιπού στη διαμόρφωση συνιστωμένων τιμών ή τιμών διακανονισμού.

9 Στις 16 Δεκεμβρίου 1992, η Επιτροπή κοινοποίησε αιτιάσεις κατά των προσφευγόντων. Με το έγγραφο αυτό, η Επιτροπή πληροφόρησε τους προσφεύγοντες περί της προθέσεώς της να άρει, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25, στο εξής: κανονισμός 17), την ασυλία έναντι της επιβολής προστίμων όπως προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 5, του ίδιου κανονισμού.

10 Στις 3 Φεβρουαρίου 1993, οι προσφεύγοντες απηύθυναν στην Επιτροπή την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Με την απάντηση αυτή, οι προσφεύγοντες ζήτησαν, μεταξύ άλλων, ακρόαση.

11 Με επιστολή της 4ης Ιουνίου 1993, η Επιτροπή πληροφόρησε τους προσφεύγοντες ότι η διαδικασία δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 μπορεί να ολοκληρωθεί μόνο με την ανάκληση της απαγορεύσεως μισθώσεως.

12 Οι καταγγέλλουσες εταιρίες προσέφυγαν εκ νέου στον πρόεδρο του Arrondissementsrechtbank te Utrecht, ο οποίος αποφάσισε, με διάταξη ασφαλιστικών μέτρων της 6ης Ιουλίου 1993, ότι η απαγόρευση μισθώσεως δεν μπορεί πλέον να ισχύει, δεδομένου ότι εν τω μεταξύ η Επιτροπή είχε καταστήσει γνωστές τις απόψεις της σχετικά με τις υπό κρίση ρυθμίσεις και προέκυπτε ότι η απαγόρευση αυτή δεν επρόκειτο να τύχει απαλλαγής από την Επιτροπή.

13 Με επιστολή της 29ης Σεπτεμβρίου 1993, η Επιτροπή πληροφόρησε τους προσφεύγοντες ότι θα προέβαινε στην αιτηθείσα από αυτούς ακρόαση πριν εκδώσει οριστική απόφαση βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης, μια τέτοια όμως ακρόαση δεν ήταν αναγκαία στο πλαίσιο εκδόσεως αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17.

14 Η διάταξη του Arrondissementsrechtbank te Utrecht της 6ης Ιουλίου 1993 επιβεβαιώθηκε από το Gerechtshof te Amsterdam με απόφαση εκδοθείσα στις 28 Οκτωβρίου 1993. Συγκεκριμένα, η τελευταία αυτή απόφαση στηριζόταν σε μη χρονολογημένη επιστολή του Giuffrida, της Γενικής Διευθύνσεως Ανταγωνισμού (ΓΔ IV) της Επιτροπής, προς τις καταγγέλλουσες εταιρίες με ακριβές αντίγραφο στο διοικητικό συμβούλιο των προσφευγόντων. Οι προσφεύγοντες επιβεβαιώνουν ότι έλαβαν κοινοποίηση της επιστολής στις 22 Σεπτεμβρίου 1993. Ο συντάκτης της επιστολής αυτής ανέφερε τα εξής: «Είμαι σε θέση να επιβεβαιώσω ότι σχέδιο αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 πρέπει να υποβληθεί προς υιοθέτηση στην Επιτροπή στο πλαίσιο έγγραφης διαδικασίας στο τέλος αυτής της εβδομάδας, μόλις είναι διαθέσιμες όλες τις απαραίτητες γλωσσικές αποδόσεις. Έχει ήδη δοθεί η έγκριση των οικείων υπηρεσιών (...). Η υπηρεσία μου προβλέπει ότι η επίσημη κοινοποίηση της αποφάσεως [στους προσφεύγοντες] θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί το πρώτο δεκαπενθήμερο του Οκτωβρίου 1993».

15 Στις 4 Νοεμβρίου 1993, το SCK δημοσίευσε ανακοίνωση με την οποία γνωστοποιούσε την αναστολή της απαγορεύσεως μισθώσεως μέχρι την έκδοση οριστικής αποφάσεως της Επιτροπής.

16 Στις 13 Απριλίου 1994, η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17.

17 Με επιστολή της 3ης Ιουνίου 1994, οι προσφεύγοντες όχλησαν την Επιτροπή να εκδώσει την τελική της απόφαση το αργότερο μέχρι τις 3 Αυγούστου 1994.

18 Με επιστολή της 27ης Ιουνίου 1994, ο Ehlermann, γενικός διευθυντής της ΓΔ IV την εποχή εκείνη, πληροφόρησε τους προσφεύγοντες ότι «είναι απολύτως αδύνατον να τηρηθεί η ημερομηνία της 3ης Αυγούστου 1994, η οποία έχει καθορισθεί για την έκδοση της τελικής αποφάσεως», αλλά ότι «η τελική απόφαση θα εκδοθεί κατά προτεραιότητα».

19 Σε απάντηση της επιστολής των προσφευγόντων της 3ης Αυγούστου 1994, η Επιτροπή γνωστοποίησε, με έγγραφο της 9ης Αυγούστου 1994, ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων του Δεκεμβρίου 1992 αποσκοπούσε αποκλειστικά στην έναρξη της διαδικασίας που προηγείται της εκδόσεως αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Η Επιτροπή ανακοίνωσε ότι η έκδοση νέας ανακοινώσεως αιτιάσεων, κατόπιν της οποίας θα είναι δυνατή η ακρόαση των προσφευγόντων, θα προηγηθεί της οριστικής αποφάσεως.

20 Στις 21 Οκτωβρίου 1994, εκδόθηκε κατά των προσφευγόντων νέα ανακοίνωση αιτιάσεων, αφορώσα διαδικασία βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης.

21 Στις 21 Δεκεμβρίου 1994, οι προσφεύγοντες απηύθυναν στην Επιτροπή την απάντησή τους σ' αυτήν την ανακοίνωση. Με την απάντηση αυτή, οι προσφεύγοντες οχλούσαν εκ νέου την Επιτροπή να ενεργήσει αμελητί και παραιτούνταν από την ακρόαση.

22 Στις 27 Νοεμβρίου 1995, οι προσφεύγοντες άσκησαν αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου (υπόθεση Τ-213/95). Υπέβαλαν επίσης, με χωριστό δικόγραφο, αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων (υπόθεση Τ-213/95 R). Οι προσφεύγοντες παραιτήθηκαν από την αίτηση αυτή λήψεως ασφαλιστικών μέτρων και, με διάταξη της 24ης Ιανουαρίου 1996, ο Πρόεδρος διέγραψε την υπόθεση Τ-213/95 R από το πρωτόκολλο. Επιφυλάχθηκε ως προς τα δικαστικά έξοδα.

23 Στις 29 Νοεμβρίου 1995, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 95/551/ΕΚ, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf και Federatie van

Nederlandse Kraanverhuurbedrijven (ΕΕ L 312, σ. 79, στο εξής: επίδικη απόφαση). Η Επιτροπή διαπιστώνει με την απόφαση αυτή ότι η FNK παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, μεταξύ 15ης Δεκεμβρίου 1979 και 28ης Απριλίου 1992, με την εφαρμογή ενός συστήματος συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού, που επέτρεπε στα μέλη της να προβλέπουν την ακολουθούμενη από τα λοιπά μέλη πολιτική τιμών (άρθρο 1). Διαπιστώνει επίσης ότι το SCK παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 1991 και 4ης Νοεμβρίου 1993 (με εξαίρεση την περίοδο από 17 Φεβρουαρίου έως 9 Ιουλίου 1992), απαγορεύοντας στις συνδεδεμένες με αυτό επιχειρήσεις να μισθώνουν γερανούς από επιχειρήσεις μη συνδεδεμένες με το SCK (άρθρο 3). Περαιτέρω, η Επιτροπή επιτάσσει στους προσφεύγοντες να τερματίσουν αμέσως τις παραβάσεις αυτές (άρθρα 2 και 4) και επιβάλλει πρόστιμο 11 500 000 ECU στην FNK και πρόστιμο 300 000 ECU στο SCK (άρθρο 5).

24 Με επιστολή της 11ης Ιανουαρίου 1996, οι προσφεύγοντες υπέβαλαν αίτηση με την οποία ζητούσαν να λάβουν γνώση του περιεχομένου του φακέλου, ενόψει ασκήσεως προσφυγής κατά της αποφάσεως αυτής, πράγμα το οποίο η Επιτροπή αρνήθηκε με επιστολή της 15ης Ιανουαρίου 1996.

25 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 6 Φεβρουαρίου 1996, οι προσφεύγοντες άσκησαν προσφυγή ακυρώσεως της επίδικης αποφάσεως (υπόθεση Τ-18/96). Με χωριστό δικόγραφο, υπέβαλαν επίσης αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων (υπόθεση Τ-18/96 R).

26 Για τη χρονική περίοδο μέχρι τη δημοσίευση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου στην υπόθεση Τ-18/96, οι προσφεύγοντες κατέληξαν σε συμφωνία με την Επιτροπή στις 25 Μαρτίου 1996 όσον αφορά την προσαρμογή της ρήτρας απαγορεύσεως μισθώσεως. Σύμφωνα με το προσαρμοσθέν άρθρο 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού σχετικά με την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών, οι πιστοποιημένες από το SCK επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιούν «μόνον γερανούς οι οποίοι φέρουν πινακίδα έγκυρης πιστοποιήσεως, βάσει προηγουμένης πιστοποιήσεως η οποία έχει πραγματοποιηθεί είτε από το ίδρυμα είτε από άλλον οργανισμό πιστοποιήσεως — ολλανδικό ή αλλοδαπό — ο οποίος έχει ορισθεί για την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών και ο οποίος εφαρμόζει προδήλως ισοδύναμα κριτήρια, εκτός εάν μπορεί να αποδειχθεί από έγγραφα (περιλαμβανομένων τηλεομοιοτυπιών) ότι ο κύριος του έργου δεν προσέδωσε σημασία, όταν ανέθεσε την παραγγελία, αν η επιχείρηση εκμισθώσεως γερανών (τρίτος)

στην οποία προσέφυγε εν προκειμένω είναι ή δεν είναι πιστοποιημένη» (επιστολή της 25ης Μαρτίου 1996 της Επιτροπής προς τους προσφεύγοντες).

27 Ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου απέρριψε την αίτηση περί ασφαλιστικών μέτρων στην υπόθεση Τ-18/96 R με διάταξη της 4ης Ιουνίου 1996 (Συλλογή 1996, σ. II-407). Επιφυλάχθηκε ως προς τα δικαστικά έξοδα της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων. Η αίτηση αναιρέσεως κατά της διατάξεως του Πρωτοδικείου απορρίφθηκε με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 14ης Οκτωβρίου 1996 (Συλλογή 1996, σ. I-4971).

28 Με επιστολή της 9ης Ιουλίου 1996, την οποία απηύθυναν στον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου στο πλαίσιο της υποθέσεως Τ-18/96, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το Πρωτοδικείο να διατάξει, βάσει του άρθρου 65, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας και, επικουρικώς, δυνάμει του άρθρου 64, παράγραφος 3, στοιχείο δ', του ιδίου κανονισμού, την προσκόμιση του φακέλου της Επιτροπής στις υποθέσεις SCK και FNK, υπ' αριθ. IV/34.179, 34.202 και 34.216, περιλαμβανομένων των εσωτερικών εγγράφων της Επιτροπής σχετικά με την ανταλλαγή απόψεων της Γενικής Διευθύσεως Βιομηχανίας (ΓΔ III) και της ΓΔ IV ως προς τις υποθέσεις αυτές, καθώς και ενδεχομένως άλλους φακέλους που αφορούν την επίδικη απόφαση.

29 Με διάταξη της 4ης Οκτωβρίου 1996, ο Πρόεδρος του τετάρτου πενταμελούς τμήματος επέτρεψε στη Van Marwijk και σε επτά άλλες επιχειρήσεις εκμισθώσεως κινητών γερανών να παρέμβουν προς στήριξη των αιτημάτων της Επιτροπής στην υπόθεση Τ-18/96.

30 Με διάταξη της 12ης Μαρτίου 1997, ο Πρόεδρος του τετάρτου πενταμελούς τμήματος αποφάσισε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 50 του Κανονισμού Διαδικασίας, τη συνεκδίκαση των δύο υποθέσεων προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας.

31 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (τέταρτο πενταμελές τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Ωστόσο, το Πρωτοδικείο κάλεσε τους διαδίκους να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

32 Οι διάδικοι ανέπτυξαν τις παρατηρήσεις τους και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουνίου 1997.

33 Το Πρωτοδικείο (τέταρτο πενταμελές τμήμα) κρίνει ότι οι δύο υποθέσεις πρέπει να συνεκδικασθούν προς έκδοση κοινής αποφάσεως, οι δε διάδικοι ανέπτυξαν την άποψή τους επί του σημείου αυτού κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Αιτήματα των διαδίκων

34 Στην υπόθεση Τ-213/95, οι προσφεύγοντες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να αναγνωρίσει την ευθύνη της Κοινότητας για τη ζημία την οποία υπέστησαν και την οποία θα υποστούν περαιτέρω λόγω της παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής·

— να υποχρεώσει την Κοινότητα να αποκαταστήσει τη ζημία αυτή και να καθορίσει την έκταση της ζημίας αυτής κατόπιν συμφωνίας με τους προσφεύγοντες, αν δε δεν υπάρξει συμβιβαστική συμφωνία επί του σημείου αυτού, να καθορίσει το ίδιο το Πρωτοδικείο το ύψος της ζημίας, εν ανάγκη αφού διορίσει εμπειρογνώμονα επιφορτισμένο να υπολογίσει συγκεκριμένα τη ζημία αυτή·

— να καταδικάσει την Κοινότητα στα δικαστικά έξοδα.

35 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή·

— να καταδικάσει αλληλεγγύως τους προσφεύγοντες στα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

36 Στην υπόθεση Τ-18/96, οι προσφεύγοντες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— κυρίως, να διαπιστώσει ότι η επίδικη απόφαση είναι ανυπόστατη, καθόσον, στο διατακτικό της, η Επιτροπή αποφασίζει ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, τυγχάνει εφαρμογής και επιβάλλει συναφώς πρόστιμο στους προσφεύγοντες, δεν λαμβάνει όμως θέση επί της υποβληθείσας από τους προσφεύγοντες αιτήσεως εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης·

— επικουρικώς, να κηρύξει την απόφαση ως απολύτως άκυρη·

— επικουρικότερα, να ακυρώσει την απόφαση λόγω παραβάσεως του άρθρου 85 της Συνθήκης, του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί προασπίσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών της 4ης Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΑΔ) και λόγω προσβολής των γενικών αρχών του δικαίου και της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως (άρθρο 190 της Συνθήκης)·

— έτι επικουρικότερον, να ακυρώσει εν μέρει την επίδικη απόφαση ώστε να μην επιβληθεί στους προσφεύγοντες κανένα πρόστιμο·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα·

— να καταδικάσει τους παρεμβαίνοντες στα δικαστικά έξοδα της παρεμβάσεως.

37 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή·

— να καταδικάσει τους προσφεύγοντες στα δικαστικά έξοδα.

38 Οι παρεμβαίνοντες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να δεχθεί τα αιτήματα της Επιτροπής·

— να καταδικάσει τους προσφεύγοντες στα έξοδα, περιλαμβανομένων των εξόδων των παρεμβαινόντων.

Επί της αγωγής αποζημιώσεως (υπόθεση Τ-213/95)

39 Κατά πάγια νομολογία, θεμελιώνεται εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας, κατά την έννοια του άρθρου 215, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, εφόσον συντρέχει δέσμη προϋποθέσεων σχετικά με τον παράνομο χαρακτήρα της προσαπτομένης στα κοινοτικά όργανα συμπεριφοράς, στοιχειοθετείται ζημία και υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς του οργάνου και της προκληθείσας ζημίας (βλ., π.χ., απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 1994, C-146/91, ΚΥΔΕΠ κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4199, σκέψη 19, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 13ης Δεκεμβρίου 1995, Τ-481/93 και Τ-484/93, Exporteurs in Levende Varkens κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2941, σκέψη 80).

1. *Επί της προβαλλομένης παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής*

40 Οι προσφεύγοντες επικαλούνται τέσσερις λόγους για τη στοιχειοθέτηση της παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής στο πλαίσιο της διαδικασίας την οποία κίνησε μετά την υποβολή της καταγγελίας, στις 13 Ιανουαρίου 1992, και των γενομένων από τους προσφεύγοντες κοινοποιήσεων, στις 15 Ιανουαρίου και 6 Φεβρουαρίου 1992. Οι λόγοι αυτοί στηρίζονται αντιστοίχως σε παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΑΔ, σε προσβολή της αρχής της ασφαλείας δικαίου, της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και του δικαιώματος ακροάσεως.

Πρώτος λόγος: παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΑΔ

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

41 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή υποχρεούται να τηρεί τις διατάξεις της ΕΣΑΔ. Συναφώς, οι προσφεύγοντες επικαλούνται τη νομολογία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1970, 11/70, Internationale Handelsgesellschaft, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 581, της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 46/87 και 227/88, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 2859, και της 18ης Οκτωβρίου 1989, 374/87, Orkem κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 3283), το άρθρο ΣΤ, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Κοινή Δήλωση της Συνελεύσεως, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 5ης Απριλίου 1977 (ΕΕ C 103, σ. 1).

42 Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η ενώπιον της Επιτροπής διοικητική διαδικασία ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης είναι διαδικασία στην οποία εφαρμόζεται το άρθρο 6 της ΕΣΑΔ. Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται στις διαδικασίες σε θέματα διοικητικών διαφορών (Stenuit κατά Γαλλίας, 1992, 14 EHRR 509 και Niemitz κατά Γερμανίας, 1993, 16 EHRR 97).

43 Η Επιτροπή δεν τήρησε την προϋπόθεση της «εύλογης προθεσμίας» του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΑΔ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι προθεσμία 17 μηνών υπερβαίνει την εύλογη προθεσμία (απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 1994, Schouten και Meldrum κατά Κάτω Χωρών, σειρά Α, αριθ. 804). Πάντως, το σύνολο της ενώπιον της Επιτροπής διοικητικής διαδικασίας διήρκησε πλέον των 45 μηνών. Επομένως, η συμπεριφορά της Επιτροπής συνιστά προδήλως παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΑΔ.

44 Η Επιτροπή καταστρατήγησε τη στηριζόμενη στον κανονισμό 17 διαδικασία καταρτίζοντας την πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων μόνον ενόψει εκδόσεως αποφάσεως στηριζομένης στο άρθρο 15, παράγραφος 6, του κανονισμού

αυτού. Επιπλέον, είναι αδιανόητο το γιατί η Επιτροπή χρειάστηκε 22 μήνες από την έκδοση της πρώτης ανακοινώσεως των αιτιάσεων για να εκδώσει τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η βασική επιχειρηματολογία της οποίας είναι πανομοιότυπη με την επιχειρηματολογία της πρώτης. Η διατύπωση της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων ουδόλως είναι χρήσιμη και συνιστά μέσον της Επιτροπής προς παράταση της διαδικασίας.

45 Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν ότι η απόφαση του Gerechtshof te Amsterdam της 28ης Οκτωβρίου 1993 είχε μορφή προσωρινού μέτρου σκοπούντος να παραγάγει τα αποτελέσματά του μέχρις ότου η Επιτροπή εκδώσει την απόφασή της. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή έπρεπε να καταλήξει σύντομα σε τελική απόφαση. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι η Επιτροπή διεξήγαγε τη διαδικασία με την πεποίθηση ότι αρκούσε να επηρεάσει τον εθνικό δικαστή και να εκδώσει απόφαση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Η Επιτροπή ουδέποτε έδωσε την παραμικρή προτεραιότητα στην υπόθεση αυτή.

46 Οι προσφεύγοντες ουδαμώς συνέβαλαν στις καθυστερήσεις της Επιτροπής. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν εποικοδομητικές προτάσεις για την εξεύρεση ταχείας λύσεως, οι οποίες ωστόσο απορρίφθηκαν από την Επιτροπή. Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν ότι παραιτήθηκαν από την ακρόαση όταν έλαβαν τη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, προκειμένου να επιταχύνουν την έκδοση της οριστικής αποφάσεως. Η Επιτροπή δεν μπορεί να τους προσάψει ότι υποστήριξαν τα αιτήματά τους ενώπιον της ΓΔ III, που είναι η αρμόδια αρχή της Επιτροπής σε θέματα πολιτικής πιστοποιήσεως. Η παρέμβαση της ΓΔ III θα ήταν απαραίτητη ακόμα κι αν οι προσφεύγοντες δεν την είχαν ζητήσει. Ομοίως, οι προσφεύγοντες θεωρούν ότι δεν μπορεί να τους προσαφθεί ότι τα διαβήματα της Μόνιμης Αντιπροσωπείας των Κάτω Χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και του Συμβουλίου Πιστοποιήσεων προς την Επιτροπή δεν διήρκεσαν πέραν των δύο εβδομάδων (από 13 έως 27 Οκτωβρίου 1993).

47 Στη συνέχεια, το περίπλοκο του φακέλου δεν μπορεί να δικαιολογήσει σε καμία περίπτωση την υπέρβαση της εύλογης προθεσμίας (προαναφερθείσα απόφαση Schouten και Meldrum κατά Κάτω Χωρών). Όσον αφορά τις

προκληθείσες από την έλλειψη των φινλανδικών και σουηδικών μεταφράσεων του σχεδίου αποφάσεως καθυστερήσεις, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι δεν μπορεί να γίνει επίκληση διαρθρωτικών καθυστερήσεων για να δικαιολογηθεί υπέρβαση της εύλογης προθεσμίας (απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 6ης Μαΐου 1981, Buchholz, σειρά Α, αριθ. 42).

48 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι, για την κρίση περί του αν η διάρκεια μιας διαδικασίας δεν είναι εύλογη, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι περιστάσεις κάθε περιπτώσεως. Σημασία δεν έχει μόνον η συμπεριφορά της Επιτροπής, αλλά και των προσφευγόντων, καθώς και το περίπλοκο της υποθέσεως και όλες οι άλλες συγκεκριμένες περιστάσεις. Η Επιτροπή παραδέχεται ότι, κατά την περίοδο μεταξύ Ιανουαρίου και Ιουλίου 1992, δεν θεώρησε ότι η υπόθεση είχε προτεραιότητα, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η υπόθεση εκκρεμούσε επίσης ενώπιον του ολλανδικού δικαστηρίου και οι παραβάσεις είχαν παύσει μετά τη δημοσίευση της διατάξεως του Arrondissementsrechtbank te Utrecht της 11ης Φεβρουαρίου 1992 (βλ., συναφώς, απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1992, Τ-24/90, Automec κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-2223, σκέψεις 77 και 85). Η Επιτροπή επετάχυνε την εξέταση του φακέλου μετά τη δημοσίευση της αποφάσεως του Gerechtshof te Amsterdam της 9ης Ιουλίου 1992, η οποία επέτρεψε στο SCK να επαναφέρει σε ισχύ την απαγόρευση μισθώσεως (βλ. ανωτέρω σκέψη 8).

49 Από την προσωρινή εξέταση του φακέλου προέκυψε ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Εντός προθεσμίας πέντε μηνών μετά τη δημοσίευση της αποφάσεως του Gerechtshof te Amsterdam, η Επιτροπή απέστειλε στους προσφεύγοντες ανακοίνωση των αιτιάσεων για την εφαρμογή του άρθρου αυτού (ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992, βλ. ανωτέρω σκέψη 9).

50 Περαιτέρω, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, τη στιγμή που ήταν έτοιμο το σχέδιο αποφάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, η ΓΔ III ζήτησε από τη ΓΔ IV τη διεξαγωγή συνεδριάσεως για το σχέδιο αποφάσεως πριν από την υποβολή της αποφάσεως στην Επιτροπή ως σώμα. Η παρέμβαση της ΓΔ III στη διαδικασία, η οποία συνιστά την κύρια αιτία καθυστερήσεως στην εξέταση του φακέλου κατά τη διάρκεια των επομένων μηνών, υπήρξε πάντως η άμεση συνέπεια των διαβημάτων των προσφευγόντων. Η απόφαση δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 εκδόθηκε τελικά στις 13 Απριλίου 1994.

51 Στη συνέχεια, στις 21 Οκτωβρίου 1994, η Επιτροπή κοινοποίησε στους προσφεύγοντες την ανακοίνωση των αιτιάσεων ενόψει εκδόσεως της τελικής αποφάσεως. Η ανακοίνωση αυτή, εκδοθείσα βάσει των άρθρων 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, έχει διαφορετικό σκοπό και διαφορετικές έννομες συνέπειες απ' ό,τι η απόφαση που εκδίδεται βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6. Ένα μήνα μετά τη λήψη της απαντήσεως των προσφευγόντων στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων, η ΓΔ IV είχε ήδη καταρτίσει σχέδιο αποφάσεως. Ωστόσο, κατόπιν της προσχωρήσεως της Φινλανδίας και της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Ιανουαρίου 1995, υπήρχαν σοβαρά προβλήματα καθυστερήσεως στις φινλανδικές και σουηδικές μεταφράσεις. Τελικώς, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση τις 29 Νοεμβρίου 1995.

52 Σύμφωνα με την Επιτροπή, δεν μπορεί επομένως να της προσάπτεται εν προκειμένω ότι παραβίασε την αρχή τηρήσεως της εύλογης προθεσμίας κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

Κρίση του Πρωτοδικείου

53 Κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής (βλ., μεταξύ άλλων, γνωμοδότηση του Δικαστηρίου 2/94, της 28ης Μαρτίου 1996, Συλλογή 1996, σ. I-1759, σκέψη 33· απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Μαΐου 1997, C-299/95, Kremzow, που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 14). Προς τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο εμπνέονται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών καθώς και από τα στοιχεία που παρέχουν τα διεθνή νομοθετικά κείμενα, που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα οποία έχουν συνεργασθεί και προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Συναφώς, η ΕΣΑΔ έχει ιδιαίτερη σημασία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 18, και Kremzow, προαναφερθείσα, σκέψη 14). Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο ΣΤ, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την [ΕΣΑΔ] και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου».

54 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι, μετά την υποβληθείσα από τις Van Marwijk κ.λπ. καταγγελία, στις 13 Ιανουαρίου 1992, και τις γενόμενες από το SCK κοινοποιήσεις, στις 15 Ιανουαρίου 1992, και την FNK, στις 6 Φεβρουαρίου 1992 (βλ. ανωτέρω σκέψεις 6 και 7), η επίδικη απόφαση, με ημερομηνία 29 Νοεμβρίου 1995, δεν εκδόθηκε εντός «εύλογης προθεσμίας» υπό την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΑΔ, σύμφωνα με το οποίο «παν πρόσωπο έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθεί δικαίως, δημοσία και εντός ευλόγου προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος (...)».

55 Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, όταν η Επιτροπή επιλαμβάνεται αιτήσεως για έκδοση αρνητικής πιστοποιήσεως δυνάμει του άρθρου 2 του κανονισμού 17 ή κοινοποιήσεως ενόψει χορηγήσεως απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού, η Επιτροπή δεν μπορεί να μη λαμβάνει sine die θέση. Για τη διασφάλιση της ασφαλείας δικαίου και της πρόσφορης δικαστικής προστασίας, η Επιτροπή υποχρεούται πράγματι να λαμβάνει θέση ή να συντάσσει διοικητικής φύσεως έγγραφο, στην περίπτωση όπου έχει ζητηθεί τέτοιο έγγραφο, εντός εύλογης προθεσμίας. Ομοίως, όταν καταγγελία περί παραβάσεων του άρθρου 85 και/ή του άρθρου 86 της Συνθήκης υποβάλλεται ενώπιόν της δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, η Επιτροπή υποχρεούται να λαμβάνει εντός εύλογης προθεσμίας οριστική θέση επί της καταγγελίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Μαρτίου 1997, C-282/95 P, Guérin automobiles κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-1503, σκέψη 38).

56 Η τήρηση της εύλογης προθεσμίας εκ μέρους της Επιτροπής κατά την έκδοση αποφάσεων μετά το πέρας διοικητικών διαδικασιών σε θέματα πολιτικής ανταγωνισμού συνιστά πράγματι γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου (βλ., σε θέματα απορρίψεως της καταγγελίας, απόφαση Guérin automobiles κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 38· σε θέματα κρατικών ενισχύσεων, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 11ης Δεκεμβρίου 1973, 120/73, Lorenz, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 815, σκέψη 4, της 24ης Νοεμβρίου 1987, 223/85, RSV κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4617, σκέψεις 12 έως 17). Επομένως, χωρίς να χρειάζεται να κριθεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΑΔ είναι εφαρμοστέο στις ενώπιον της Επιτροπής διοικητικές διαδικασίες σε θέματα πολιτικής ανταγωνισμού, επιβάλλεται να εξεταστεί αν, εν προκειμένω, η Επιτροπή παραβίασε την αρχή του κοινοτικού δικαίου περί τηρήσεως εύλογης προθεσμίας κατά την προηγηθείσα της εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως διαδικασία.

57 Στην υπό κρίση υπόθεση, η συνολική διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ήταν περίπου 46 μήνες. Πάντως, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή, ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας εκτιμάται σε σχέση με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υποθέσεως και, ιδίως, από το πλαίσιο της υποθέσεως αυτής, τα διάφορα διαδικαστικά στάδια που ακολούθησε η Επιτροπή, τη συμπεριφορά των διαδίκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, το περίπλοκο της υποθέσεως καθώς και τη σημασία της για τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη (βλ., συναφώς, αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Erkner, της 23ης Απριλίου 1987, σειρά A, αριθ. 117, σ. 62, παράγραφος 66, Milasi, της 25ης Ιουνίου 1987, σειρά A, αριθ. 119, σ. 46, παράγραφος 15, και Schouten και Meldrum κατά Κάτω Χωρών, προαναφερθείσα, σ. 25, παράγραφος 63).

58 Κατ' αρχάς, όσον αφορά το πλαίσιο της υποθέσεως, επιβάλλεται η διαπίστωση, αφενός, ότι ο εσωτερικός κανονισμός της FNK περιελάμβανε, ήδη από τις 15 Δεκεμβρίου 1979, ρήτρα επιβάλλουσα στα μέλη της ενώσεως να απευθύνονται κατά προτεραιότητα σε άλλα μέλη για τη μίσθωση και εκμίσθωση γερανών και να εφαρμόζουν αποδεκτές τιμές (εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 3, στοιχεία α' και β'). Ως προς το SCK, η ρήτρα του κανονισμού περί της πιστοποιήσεως επιχειρήσεων στην οποία αναφέρεται η επίδικη απόφαση, δηλαδή η απαγόρευση μισθώσεως (κανονισμός περί της πιστοποιήσεως, άρθρο 7, δεύτερη περίπτωση), τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1991. Προφανώς, οι προσεύγοντες δεν διέγνωσαν καμία ανάγκη να ζητήσουν τη γνώμη της Επιτροπής επί των καταστατικών και κανονισμών τους πριν από την υποβολή καταγγελίας ενώπιον της Επιτροπής, στις 13 Ιανουαρίου 1992, από τη Van Marwijk και δέκα άλλες επιχειρήσεις. Πράγματι, το καταστατικό της SCK και ο κανονισμός της σχετικά με την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή μόλις στις 15 Ιανουαρίου 1992 και το καταστατικό και ο εσωτερικός κανονισμός της FNK μόλις στις 6 Φεβρουαρίου 1992.

59 Στη συνέχεια, υπενθυμίζεται ότι η περίοδος των 46 μηνών που παρήλθε μεταξύ της καταθέσεως της καταγγελίας και των κοινοποιήσεων, αφενός, και της εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως, αφετέρου, περιλαμβάνει διάφορα διαδικαστικά στάδια. Η Επιτροπή, κατόπιν της εξετάσεως της καταγγελίας και των κοινοποιήσεων, εξέδωσε, στις 16 Δεκεμβρίου 1992, ανακοίνωση των αιτιάσεων ενόψει εκδόσεως αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, και έλαβε πράγματι την απόφαση αυτή στις 13 Απριλίου 1994. Στη συνέχεια, η Επιτροπή εξέδωσε νέα ανακοίνωση των αιτιάσεων, στις 21 Οκτωβρίου 1994, ενόψει εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως, η οποία έλαβε χώρα στις 29 Νοεμβρίου 1995.

60 Επιβάλλεται η εξέταση της εύλογης διάρκειας κάθε σταδίου της διαδικασίας.

61 Η πρώτη προσωρινή λήψη θέσεως της Επιτροπής επί των κοινοποιήσεων των προσφευγόντων συνίσταται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992. Η διάρκεια του πρώτου αυτού μέρους της διαδικασίας, έντεκα μηνών περίπου, ήταν εύλογη και μπορεί μάλιστα να θεωρηθεί ως σχετικά σύντομη ενόψει όλων των στοιχείων του φακέλου της υποθέσεως. Επισημαίνεται ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, η Επιτροπή εξέτασε παραλλήλως τις κοινοποιήσεις των προσφευγόντων και την καταγγελία της Van Marwijk κ.λπ., η οποία κατήγγειλε ακριβώς τις γνωστοποιηθείσες από τους προσφεύγοντες πρακτικές. Εξάλλου, η Επιτροπή νομίμως θεώρησε ότι η υποβληθείσα από τους προσφεύγοντες υπόθεση δεν είχε προτεραιότητα. Πράγματι, οι ίδιοι οι προσφεύγοντες δεν επέμειναν, με τις κοινοποιήσεις τους, επί της αναγκαιότητας για επείγουσα εξέταση της υποθέσεώς τους, μολονότι το σημείο 7.4 του παραρτήματος του εντύπου A/B [παράρτημα στον κανονισμό 27 της Επιτροπής, της 3ης Μαΐου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής του κανονισμού 17 του Συμβουλίου (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 34), ο οποίος μεταγενέστερα αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 3385/94 της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με τη μορφή, το περιεχόμενο και τις λοιπές προϋποθέσεις των αιτήσεων και κοινοποιήσεων που υποβάλλονται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 17 του Συμβουλίου (ΕΕ L 377, σ. 28)] καλεί τα μέρη που προβαίνουν σε κοινοποιήσεις να διευκρινίζουν τον βαθμό του επείγοντος της υποθέσεως. Εξάλλου, οι κοινοποιηθείσες πρακτικές τις οποίες η Επιτροπή θεωρεί ότι δεν μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης είχαν παύσει για περίοδο περίπου πέντε μηνών, μεταξύ 11ης Φεβρουαρίου 1992 και 9ης Ιουλίου 1992 (βλ. ανωτέρω σκέψη 8), κατόπιν της υποβληθείσας από τις καταγγέλλουσες εταιρίες ενώπιον των ολλανδικών δικαστηρίων αιτήσεως.

62 Η περίοδος δεκαέξι περίπου μηνών που παρήλθε μεταξύ της ανακοινώσεως των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992 και της εκδόσεως στις 13 Απριλίου 1994 της αποφάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 είναι επίσης εύλογη. Πρέπει να σημειωθεί ότι το διοικητικό συμβούλιο των προσφευγόντων παραδέχθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Πρωτοδικείου ότι, στην επιστολή της 21ης Οκτωβρίου 1993 του SCK προς την Επιτροπή (επιστολή προς τον Dubois της ΓΔ IV), το SCK για πρώτη φορά επέμεινε στην ταχεία και επείγουσα εξέταση της υποθέσεως. Όσον αφορά την FNK, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η FNK δεν προέβη σε τέτοιο διάβημα πριν από την έκδοση της αποφάσεως της 13ης Απριλίου 1994. Το έγγραφο οχλήσεως της 3ης Ιουνίου 1994 του συμβουλίου των προσφευγόντων προς την Επιτροπή συνιστά την πρώτη εκδήλωση

ενδιαφέροντος της FNK για ταχεία εξέταση του φακέλου της υποθέσεως. Περαιτέρω, δεν αμφισβητείται ότι, κατά τον χρόνο που το SCK ζητούσε για πρώτη φορά από την ΓΔ IV την ταχεία διεξαγωγή της διαδικασίας, οι προσφεύγοντες ζήτησαν την παρέμβαση της ΓΔ III στη ΓΔ IV, με σκοπό να δοθεί ευνοϊκή συνέχεια στην αίτησή τους περί χορηγήσεως απαλλαγής (βλ., μεταξύ άλλων, επιστολή του διοικητικού συμβουλίου των προσφευγόντων της 5ης Οκτωβρίου 1993 προς τον McMillan, προϊστάμενο της μονάδας III.B.3). Μολονότι ένα τέτοιο διάβημα είναι καθ' όλα νόμιμο, οι προσφεύγοντες έπρεπε να έχουν αντιληφθεί ότι η αιτηθείσα παρέμβαση της ΓΔ III θα καθυστερούσε την εξέλιξη της διαδικασίας, δεδομένου, εξάλλου, ότι η διαβούλευση της ΓΔ III δεν είναι απαραίτητη σε διαδικασία χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ή σε διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

63 Το επόμενο στάδιο της διαδικασίας αποτέλεσε η κοινοποίηση στους προσφεύγοντες της ανακοινώσεως των αιτιάσεων ενόψει της εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως. Η κοινοποίηση αυτή έγινε στις 21 Οκτωβρίου 1994, ήτοι έξι μήνες μετά την έκδοση της αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17.

64 Διαπιστώνεται ότι η περίοδος των έξι μηνών είναι εύλογη.

65 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ωστόσο ότι η αποστολή της δεύτερης ανακοινώσεως των αιτιάσεων ήταν άσκοπη και συνιστά μέσον της Επιτροπής προς παράταση της διαδικασίας. Το επιχείρημα αυτό πρέπει να απορριφθεί. Αφενός, ο σκοπός των δύο ανακοινώσεων των αιτιάσεων ήταν διαφορετικός. Η πρώτη αφορούσε την άρση της ασυλίας περί επιβολής προστίμων του άρθρου 15, παράγραφος 5, του κανονισμού 17, με την έκδοση αποφάσεως κατ' εφαρμογήν της παραγράφου 6 του ιδίου άρθρου, ενώ η δεύτερη είχε σκοπό να προετοιμάσει απόφαση διαπιστώνουσα τις παραβάσεις και επιβάλλουσα πρόστιμα κατ' εφαρμογήν των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Αφετέρου, η δεύτερη ανακοίνωση περιελάμβανε αιτιάσεις αφορώσες όλες τις διαπιστωθείσες με την επίδικη απόφαση παραβάσεις, δηλαδή την απαγόρευση μισθώσεως και τις συνιστώμενες τιμές και τιμές διακανονισμού, ενώ η πρώτη περιοριζόταν στην ανάλυση της απαγορεύσεως μισθώσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 85 της Συνθήκης. Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, καθώς και τα άρθρα 2 έως 4 του κανονισμού 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1963, περί των

ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 37), τα οποία εφαρμόζουν την αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, επιβάλλουν να παρέχεται στις επιχειρήσεις που αφορά η διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως η δυνατότητα, κατά τη διάρκεια διοικητικής διαδικασίας, να καταστήσουν λυσιτελώς γνωστή την άποψή τους ως προς όλες τις αιτιάσεις που περιλαμβάνονται στην απόφαση (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 215, σκέψη 9· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 18ης Δεκεμβρίου 1992, Τ-10/92, Τ-11/92, Τ-12/92 και Τ-15/92, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. ΙΙ-2667, σκέψη 39, και της 23ης Φεβρουαρίου 1994, Τ-39/42 και Τ-40/92, CB και Europay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. ΙΙ-49, σκέψη 47). Επομένως, η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να κοινοποιήσει στους προσφεύγοντες δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων όχι μόνον επειδή ο σκοπός των δύο ανακοινώσεων των αιτιάσεων ήταν διαφορετικός, αλλά και λόγω του ότι η επίδικη απόφαση περιλαμβάνει αιτίαση που δεν υπήρχε στην πρώτη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Με άλλα λόγια, αν η Επιτροπή δεν είχε κοινοποιήσει τις δεύτερες αιτιάσεις, η επίδικη απόφαση θα προσέβαλλε προδήλως τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγόντων.

66 Στη συνέχεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή έλαβε την τελική απόφασή της στις 29 Νοεμβρίου 1995, ήτοι ένδεκα περίπου μήνες μετά τη λήψη, στις 21 Δεκεμβρίου 1994, της απαντήσεως των προσφευγόντων στη δεύτερη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Ανεξαρτήτως των μεταφραστικών προβλημάτων που ανέφεραν οι διάδικοι στα υπομνήματά τους, το γεγονός ότι η Επιτροπή χρειάσθηκε έντεκα μήνες, μετά τη λήψη της απαντήσεως στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, για να προετοιμάσει την τελική απόφαση σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Κοινότητας δεν συνιστά προσβολή της αρχής της τηρήσεως της εύλογης προθεσμίας επί διοικητικής διαδικασίας σε θέματα πολιτικής ανταγωνισμού.

67 Όσον αφορά το επιχείρημα των προσφευγόντων ότι η Επιτροπή ουδέποτε έδωσε προτεραιότητα στην υπόθεση και θεώρησε ότι αρκούσε να επηρεάσει τον εθνικό δικαστή και να λάβει απόφαση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, επιβάλλεται η υπενθύμιση ότι η Επιτροπή έχει την εξουσία να προσδίδει διαφορετική προτεραιότητα στις υποθέσεις των οποίων επιλαμβάνεται (απόφαση Automec κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 77). Εξάλλου, αν η Επιτροπή κρίνει ότι οι γνωστοποιηθείσες πρακτικές δεν μπορούν να τύχουν απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, μπορεί, για να εκτιμήσει τον βαθμό προτεραιότητας που θα δώσει στην κοινοποίηση, να λάβει υπόψη το γεγονός ότι εθνικό δικαστήριο έχει ήδη διατάξει την παύση των εν λόγω παραβάσεων.

68 Πρέπει να προστεθεί, σε απάντηση του επιχειρήματος που ανέπτυξαν οι προσφεύγοντες κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση όσον αφορά τα ζημιογόνα οριστικά αποτελέσματα μιας αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση της 15ης Μαρτίου 1967, 8/66, 9/66, 10/66 και 11/66, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965/1968, σ. 489), στήριξε το παραδεκτό προσφυγής σκοπούσας την ακύρωση τέτοιας αποφάσεως κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι, «αν το προσωρινό μέτρο απέκλειε κάθε δικαστικό έλεγχο (...), θα είχε (...) ως πρακτικό αποτέλεσμα να απαλλαγεί η Επιτροπή από την υποχρέωση εκδόσεως τελικής αποφάσεως χάρις στην αποτελεσματικότητα της απλής απειλής προστίμου». Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες που παρέλειψαν να ασκήσουν προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της 13ης Απριλίου 1994, ληφθείσας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, δεν μπορούν να προβάλουν τα ενδεχομένως ζημιογόνα οριστικά αποτελέσματα της αποφάσεως αυτής.

69 Ενόψει όλων των προεκτεθέντων στοιχείων, η Επιτροπή ενήργησε σύμφωνα με την αρχή τηρήσεως της εύλογης προθεσμίας στη διοικητική διαδικασία που προηγήθηκε της εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως.

70 Συνεπώς, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Δεύτερος λόγος: προσβολή της αρχής της ασφαλείας δικαίου

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

71 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι επί 45 μήνες τελούσαν σε αβεβαιότητα ως προς το αν θα τους χορηγηθεί ενδεχομένως η αιτηθείσα απαλλαγή. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι η αρχή της ασφαλείας δικαίου πρέπει να τηρείται με ιδιαίτερη αυστηρότητα, οσάκις πρόκειται για διατάξεις που μπορεί να έχουν οικονομικές επιπτώσεις (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Δεκεμβρίου 1987, 325/85, Ιρλανδία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 5041, σκέψη 18). Απόφαση στηριζόμενη στο άρθρο 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 δεν μπορεί να έχει την ασφάλεια που συνεπάγεται μια τελική απόφαση

(προαναφερθείσα απόφαση του Δικαστηρίου Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής). Επιπλέον, θα ήταν περίεργο η Επιτροπή να δηλώσει ότι οι προσφεύγοντες μπορούν να εφησυχάσουν όσον αφορά την κατάστασή τους μετά τις αποφάσεις των ολλανδικών δικαστηρίων, ενώ οι αποφάσεις αυτές είχαν ως μόνο σκοπό να καθορίσουν ένα προσωρινό καθεστώς εν αναμονή της τελικής αποφάσεως της Επιτροπής. Εξάλλου, η απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1993 του Gerechtshof te Amsterdam στηρίζεται συγκεκριμένα στην επιστολή του Giuffrida του Σεπτεμβρίου 1993 (βλ. ανωτέρω σκέψη 14), η οποία περιελάμβανε ανακριβώς ότι «[έχει] ήδη δοθεί η έγκριση των οικείων υπηρεσιών». Πάντως, η ΓΔ III δεν είχε ακόμη λάβει θέση επί της υποθέσεως αυτής κατά τον χρόνο αυτής της επιβεβαιώσεως.

72 Η Επιτροπή αρνείται ότι οι προσφεύγοντες τελούσαν σε ανασφάλεια δικαίου επί 45 μήνες. Αναφέρεται στη διάταξη του Arrondissementsrechtbank te Utrecht της 6ης Ιουλίου 1993. Με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, παρατηρεί περαιτέρω ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992, καθώς και η από 4 Ιουνίου 1993 επιστολή της (βλ. ανωτέρω σκέψεις 9 και 11) παρείχαν σαφή ένδειξη στους προσφεύγοντες όσον αφορά την ενδεχόμενη χορήγηση απαλλαγής. Η Επιτροπή ισχυρίζεται επίσης ότι η έκφραση «οικείες υπηρεσίες» στην επιστολή του Giuffrida του Σεπτεμβρίου 1993 αφορούσε αποκλειστικά τις υπηρεσίες της ΓΔ IV και τη νομική υπηρεσία της Επιτροπής. Η ΓΔ III αναμείχθηκε στη διαδικασία μόνο μετά από ρητή αίτησή της, κατόπιν ενεργειών των προσφευγόντων. Η ανάμειξη της ΓΔ III στη διαδικασία είχε ως συνέπεια την έκδοση της αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, λίγους μήνες αργότερα απ' ό,τι είχε ευλόγως μπορέσει να προβλέψει ο Giuffrida στις 22 Σεπτεμβρίου 1993.

Κρίση του Πρωτοδικείου

73 Ο λόγος αυτός ακυρώσεως διαιρείται σε δύο σκέλη.

74 Το πρώτο σκέλος θέτει το ερώτημα αν η Επιτροπή υποχρεούται, δυνάμει της αρχής της ασφαλείας δικαίου, να εκδίδει απόφαση εντός εύλογης προθεσμίας στην περίπτωση που της κοινοποιήθηκαν συμφωνίες δυνάμει του άρθρου 2 και/ή του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 17. Διατυπούμενο κατ' αυτόν τον τρόπο, το πρώτο αυτό σκέλος συμπίπτει με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως και πρέπει να απορριφθεί για τους ίδιους λόγους.

75 Στο πλαίσιο του δευτέρου σκέλους, οι προσφεύγοντες προσάπτουν στην επιστολή του Giuffrida του Σεπτεμβρίου 1993 (βλ. ανωτέρω σκέψη 14) ότι περιελάμβανε ανακριβώς ότι «[έχει] ήδη δοθεί η έγκριση των οικείων υπηρεσιών». Η αιτίαση αυτή προβάλλεται επίσης στο πλαίσιο του τρίτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από την προσβολή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Πρέπει να απορριφθεί για τους λόγους που περιλαμβάνονται στη σκέψη 82 κατωτέρω.

76 Επομένως, ο λόγος που αντλείται από την προσβολή της αρχής της ασφάλειας δικαίου δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

Τρίτος λόγος: προσβολή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

77 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή είχε δώσει υποσχέσεις οι οποίες αποδείχθηκαν ανακριβείς. Οι προσφεύγοντες αναφέρονται κατ' αρχάς στην επιστολή του Giuffrida (βλ. ανωτέρω σκέψη 14) που ανήγγειλε τον Σεπτέμβριο του 1993 την επικείμενη έκδοση αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Στη συνέχεια, αναφέρονται στην επιστολή του Ehlermann της 27ης Ιουνίου 1994 (βλ. ανωτέρω σκέψη 18) σύμφωνα με την οποία η τελική απόφαση θα εκδιδόταν κατά προτεραιότητα. Εφόσον η απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1993 του Gerechtshof te Amsterdam στηρίχθηκε στις υποσχέσεις της Επιτροπής σύμφωνα με τις οποίες αυτή θα εξέδιδε την απόφασή της συντόμως, οι προσφεύγοντες φρονούν ότι ευλόγως πίστεψαν ότι η Επιτροπή θα τηρούσε τις υποσχέσεις της.

78 Με το υπόμνημα απαντήσεως, οι προσφεύγοντες παρατηρούν ακόμη, επ' ευκαιρία της επιστολής του Giuffrida, ότι η ΓΔ III είναι υπεύθυνη της πολιτικής πιστοποιήσεως και ότι η υπό κρίση υπόθεση αποτελεί, σύμφωνα με την Επιτροπή, την πρώτη περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 85 σε σύστημα πιστοποιήσεως. Συνεπώς, οι προσφεύγοντες φρονούν ότι, κατά τον χρόνο

συντάξεως της επιστολής, τουλάχιστον μία «οικεία υπηρεσία», ήτοι η ΓΔ III, δεν είχε δώσει την έγκρισή της. Λαμβανομένης υπόψη της επιδράσεως που άσκησε στην απόφαση του Gerechtshof te Amsterdam η εν λόγω επιστολή, συνάγεται ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης με τις ανακριβείς επιβεβαιώσεις της.

79 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι η επιστολή της 22ας Σεπτεμβρίου 1993 δεν δημιούργησε εσφαλμένη εντύπωση της καταστάσεως κατά τον χρόνο εκείνο. Συναφώς, αναφέρεται στην αναπτυχθείσα στη σκέψη 72 ανωτέρω επιχειρηματολογία. Η Επιτροπή φρονεί επίσης ότι η επιστολή της 27ης Ιουνίου 1994 δεν περιλαμβάνει καμία αναλήθεια.

Κρίση του Πρωτοδικείου

80 Η έννοια της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος έχει προσδοκίες στηριζόμενες σε συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις που του έχουν παράσχει οι κοινοτικές υπηρεσίες (απόφαση του Πρωτοδικείου της 19ης Μαΐου 1994, Τ-465/93, Consorzio gruppo di azione locale «Murgia Messapica» κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-361, σκέψη 67, και διάταξη του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 1996, Τ-195/95, Guérin automobiles κατά Επιτροπής, Συλλογή 1976, σ. II-171, σκέψη 20).

81 Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες επικαλούνται την ύπαρξη δύο επιστολών της Επιτροπής με υποσχέσεις οι οποίες απεδείχθηκαν ανακριβείς.

82 Κατ' αρχάς, όσον αφορά την επιστολή του Giuffrida, η επιστολή αυτή συντάχθηκε στις 21 ή στις 22 Σεπτεμβρίου 1993. Πράγματι, η επιστολή αυτή συνιστά απάντηση σε επιστολή των καταγγελλουσών εταιριών της 21ης Σεπτεμβρίου 1993 και οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι έλαβαν σχετική κοινοποίηση στις 22 Σεπτεμβρίου 1993. Η επιστολή ανέφερε ότι το σχέδιο αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 θα υποβαλλόταν στην Επιτροπή ως σώμα κατά τη διάρκεια της επόμενης εβδομάδας και ότι η

Επιτροπή προέβλεπε την τυπική κοινοποίηση της αποφάσεως αυτής στους προσφεύγοντες κατά τη διάρκεια του πρώτου δεκαπενθημέρου του Οκτωβρίου 1993. Μολονότι η αλληλογραφία αυτή μπορεί ενδεχομένως να θεωρηθεί ως περιλαμβάνουσα συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις όσον αφορά την επικείμενη έκδοση αποφάσεως της Επιτροπής, οι προσφεύγοντες δεν αμφισβητούν ότι, από τη στιγμή που έλαβαν γνώση, προέβησαν σε διαβήματα ενώπιον της ΓΔ III προκειμένου η διεύθυνση αυτή να μεσολαβήσει στη ΓΔ IV (βλ., μεταξύ άλλων, επιστολή του διοικητικού συμβουλίου των προσφευγόντων της 5ης Οκτωβρίου 1993 προς τον McMillan, προϊστάμενο της μονάδας III.B.3, που αναφέρεται σε συνομιλία του με το εν λόγω διοικητικό συμβούλιο στις 28 Σεπτεμβρίου 1993). Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προσφεύγοντες προσδοκούσαν ότι Επιτροπή θα τηρούσε τις ενδεχόμενες διαβεβαιώσεις που είχαν διατυπωθεί στην από 22 Σεπτεμβρίου 1993 επιστολή της.

83 Όσον αφορά την επιστολή του Ehlermann της 27ης Ιουνίου 1994, με την επιστολή αυτή επιβεβαιώνεται ότι είχε δοθεί προτεραιότητα από τις υπηρεσίες της ΓΔ IV στην έκδοση τελικής αποφάσεως επί της υποθέσεως αυτής. Λαμβανομένης υπόψη της γενικότητας της δηλώσεως αυτής, δεν τίθεται θέμα για συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις παρασχεθείσες από την Επιτροπή, οι οποίες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν στους προσφεύγοντες βάσιμες προσδοκίες όσον αφορά την ημερομηνία εκδόσεως της τελικής αποφάσεως επί της υποθέσεως. Εν πάση περιπτώσει, το αληθές της δηλώσεως του Ehlermann επιβεβαιώθηκε εμπράκτως από την Επιτροπή, εφόσον αυτή στις 21 Οκτωβρίου 1994 εξέδωσε ανακοίνωση των αιτιάσεων με σκοπό την έκδοση τελικής αποφάσεως.

84 Συνεπώς, ο τρίτος λόγος ακυρώσεως πρέπει επίσης να απορριφθεί.

Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

85 Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν ότι ζήτησαν επανειλημμένα να ακουστούν κατά τη διαδικασία που οδήγησε στην έκδοση της αποφάσεως βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Το γεγονός ότι η Επιτροπή

δεν έδωσε συνέχεια στις αιτήσεις αυτές συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας. Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η διασφάλιση των δικαιωμάτων αυτών υπαγορεύει να έχουν τη δυνατότητα αντιδράσεως, κατά τη διάρκεια προφορικής διαδικασίας περιβεβλημένης με όλες τις εγγυήσεις τύπου, αφενός, στα νέα στοιχεία που μπορεί να παρουσιαστούν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και, αφετέρου, στην άρνηση της Επιτροπής να δεχθεί οποιονδήποτε συμβιβασμό. Το συμφέρον που έχουν οι προσφεύγοντες για την ακρόαση αυτή δικαιολογούσε ενδεχόμενη καθυστέρηση της διαδικασίας, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της περιόδου που προηγήθηκε της εκδόσεως της αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17.

86 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι έδωσε στους προσφεύγοντες τη δυνατότητα να γνωστοποιήσουν την άποψή τους επί των αιτιάσεων τις οποίες είχε διατυπώσει. Επομένως, δεν τίθεται ζήτημα προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας. Ελλείψει οποιουδήποτε νομοθετικού κειμένου που να επιβάλλει την ακρόαση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων ή ενώσεων επιχειρήσεων πριν από την έκδοση αποφάσεως εκ μέρους της Επιτροπής δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, και ελλείψει κάθε ιδιαίτερης περιστάσεως συνεπαγόμενης ότι, εν προκειμένω, η ακρόαση αποτελούσε τη μόνη δυνατότητα για να διασφαλισθούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα άμυνας, η Επιτροπή ουδόλως ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε ακρόαση των προσφευγόντων μετά την έγγραφη διαβούλευση με αυτούς.

Κρίση του Πρωτοδικείου

87 Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, η ζημία που υπέστησαν απορρέει από το γεγονός ότι η Επιτροπή, κατά τη στιγμή καταθέσεως του εισαγωγικού δικογράφου, δεν είχε ακόμη λάβει οριστική απόφαση επί των κοινοποιήσεων των προσφευγόντων και, κατ' αυτόν τον τρόπο, άφησε να πλανάται επί τέσσερα περίπου έτη αμφιβολία περί της νομιμότητας των κοινοποιηθέντων καταστατικών και κανονισμών. Η συμπεριφορά της Επιτροπής είχε ως συνέπεια ότι το συμβούλιο πιστοποιήσεως απειλούσε το SCK με ανάκληση της αδείας λειτουργίας του, οι μισθωτές γερανών τηρούσαν με λιγότερη προσοχή τους γενικούς όρους της FNK και είχε θιγεί η καλή φήμη των προσφευγόντων.

88 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η καταγγελλόμενη με τον παρόντα λόγο ακυρώσεως συμπεριφορά της Επιτροπής, ήτοι η μη διοργάνωση ακροάσεως πριν

από την έκδοση αποφάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, δεν μπόρεσε να προκαλέσει ή να επιδεινώσει την ούτως προβαλλομένη με την προσφυγή ζημία.

89 Συνεπώς, ο παρών λόγος ακυρώσεως ουδαμώς συνδέεται με τη ζημία αυτή.

90 Εξάλλου, ο λόγος αυτός ακυρώσεως αφορά μόνον τη νομιμότητα της αποφάσεως της 13ης Απριλίου 1994, ληφθείσας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17. Η παρούσα προσφυγή όμως σκοπεί στην αποκατάσταση ζημίας η οποία συνδέεται με τη μη έκδοση οριστικής αποφάσεως εντός εύλογης προθεσμίας και όχι με την έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως της 13ης Απριλίου 1994, την οποία, εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγοντες δεν αμφισβήτησαν εντός της τασσομένης προς τούτο προθεσμίας.

91 Συνεπώς, ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

92 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι από την εξέταση των διαφόρων λόγων ακυρώσεως δεν προέκυψε παράνομη συμπεριφορά της Επιτροπής δυνάμενη να στοιχειοθετήσει την ευθύνη της Κοινότητας.

93 Πάντως, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω το ζήτημα της αιτιώδους συναφείας μεταξύ της φερομένης ως παράνομης συμπεριφοράς και της ζημίας που επικαλούνται οι προσφεύγοντες.

2. *Επί της αιτιώδους συναφείας*

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

94 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η ζημία που υπέστησαν πρέπει να καταλογισθεί στην Επιτροπή. Ισχυρίζονται ότι το SCK απειλείται με απώλεια της άδειας λειτουργίας του επειδή το συμβούλιο πιστοποιήσεως θεωρεί ότι η απαγόρευση μισθώσεως είναι το μοναδικό μέσον πληρώσεως των κριτηρίων χορηγήσεως άδειας λειτουργίας, ενώ αυτή ακριβώς η απαγόρευση μισθώσεως έχει ανασταλεί εν αναμονή της επίδικης αποφάσεως. Ως προς την FNK, η φήμη της και οι γενικοί όροι τους οποίους επιβάλλει έχουν ιδιαίτερα θιγεί από τη συμπεριφορά της Επιτροπής. Με το υπόμνημα απαντήσεως, οι προσφεύγοντες τονίζουν ακόμη ότι το Gerechtshof te Amsterdam εξέδωσε, βάσει ανακριβούς δηλώσεως της Επιτροπής, προσωρινή απόφαση αναστολής της απαγορεύσεως μισθώσεως εν αναμονή της οριστικής αποφάσεως της Επιτροπής (βλ. ανωτέρω σκέψη 14). Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η αδράνεια της Επιτροπής επί ανεπιτρέπτως μακρό χρονικό διάστημα προσέδωσε στην απόφαση του Gerechtshof te Amsterdam της 28ης Οκτωβρίου 1993 χρονική ισχύ υπερβαίνουσα κατά πολύ την ισχύ που θέλησε να της δώσει το εθνικό δικαστήριο.

95 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι δεν υπάρχει άμεση και αναγκαία αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ενέργειας της Επιτροπής και της συνεχιζόμενης αναστολής της απαγορεύσεως μισθώσεως. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι δεν ανέστειλε η ίδια αλλά το ολλανδικό δικαστήριο, ως προσωρινό μέτρο, την απαγόρευση μισθώσεως. Αν το SCK έκρινε ότι μετά ορισμένο χρόνο τα προσωρινά μέτρα δεν δικαιολογούνταν πλέον, δεδομένου ότι η τελική απόφαση της Επιτροπής καθυστερούσε περισσότερο απ' όσο είχε προβλεφθεί, μπορούσε να προσφύγει στο εθνικό δικαστήριο για να επιτύχει την κατάργηση ή τροποποίηση των προσωρινών μέτρων.

Κρίση του Πρωτοδικείου

96 Το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και δημιουργεί απευθείας δικαιώματα υπέρ των

ιδιωτών, τα οποία πρέπει να διαφυλάσσουν τα εθνικά δικαστήρια (βλ., π.χ., απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Οκτωβρίου 1991, C-234/89, Delimitis, Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψη 45).

97 Εφαρμόζοντας το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το Gerechtshof te Amsterdam απαγόρευσε στο SCK, με την απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1993, να εφαρμόζει την «απαγόρευση μισθώσεως» (άρθρο 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού του SCK σχετικά με την πιστοποίηση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών). Παρ' όλον ότι είναι ακριβές ότι το Gerechtshof te Amsterdam επηρεάστηκε από τη θέση της Επιτροπής, ήτοι από την επιστολή του Giuffrida του Σεπτεμβρίου 1993 (βλ. ανωτέρω σκέψη 14) με την οποία αναγγέλθηκε η έκδοση αποφάσεως κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, αυτή η λήψη θέσεως δεν δεσμεύει ωστόσο το εθνικό δικαστήριο. Πράγματι, η εκτίμηση του Giuffrida περί της απαγορεύσεως αυτής δεν συνιστά πραγματικό στοιχείο το οποίο το Gerechtshof te Amsterdam μπορούσε να λάβει υπόψη εξετάζοντας αν η πρακτική αυτή είναι σύμφωνη με το άρθρο 85 της Συνθήκης (απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 1980, 253/78, 1/79, 2/79 και 3/79, Giry και Guerlain κ.λπ., Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 527, σκέψη 13· απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιανουαρίου 1996, T-575/93, Koelman κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1, σκέψη 43). Εξάλλου, καθώς προκύπτει από την εξέταση της προσφυγής ακυρώσεως κατά της επίδικης αποφάσεως, η θέση την οποία υποστήριξε η Επιτροπή κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και την οποία διατήρησε με την επίδικη απόφαση στηρίζεται σε ορθή ερμηνεία του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επομένως, εάν υπήρξε, για το SCK, απειλή ανακλήσεως της αδείας λειτουργίας του, η απειλή αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι το SCK υποχρεώθηκε να θέσει τέρμα στην παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Τέτοιου είδους «ζημία» δεν μπορεί να καταλογιστεί στην Επιτροπή.

98 Ως προς την FNK, οι προσφεύγοντες δεν εξηγούν κατά ποιον τρόπο έχουν θιγεί η φήμη και οι γενικοί όροι της από τη συμπεριφορά της Επιτροπής, μολονότι, κατά πάγια νομολογία, στους προσφεύγοντες εναπόκειται να προσκομίσουν την απόδειξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του διαπραχθέντος από το θεσμικό όργανο πταίσματος και της προβαλλομένης ζημίας (βλ., π.χ., απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Ιανουαρίου 1992, C-363/88 και C-364/88, Finsider κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-359, σκέψη 25· απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-168/94, Blackspur κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2627, σκέψη 40). Οι μοναδικές

πρακτικές της FNK που τέθηκαν υπό αμφισβήτηση κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας είναι το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού και η λεγομένη ρήτρα «προτεραιότητας», η οποία υποχρεώνει τα μέλη της FNK να απευθύνονται κατά προτεραιότητα σε άλλα μέλη της ενώσεως αυτής για τη μίσθωση και εκμίσθωση των γερανών (άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του εσωτερικού κανονισμού της FNK). Πάντως, οι προσφεύγοντες επιβεβαίωσαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας ενώπιον του Πρωτοδικείου και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι η FNK είχε εκουσίως εγκαταλείψει τις πρακτικές αυτές κατόπιν της ακυρώσεως εκ μέρους του Gerechtshof te Amsterdam, στις 9 Ιουλίου 1992, της διατάξεως του Προέδρου του Arrondissementsrechtbank te Utrecht της 11ης Φεβρουαρίου 1992, ήτοι σε χρόνο (Ιούλιο 1992) που η Επιτροπή δεν είχε ακόμη λάβει θέση, ούτε καν προσωρινά, επί της κοινοποιήσεως της FNK ή επί της καταγγελίας της Van Marwijk. Συνεπώς, η προβαλλομένη από την FNK ζημία ουδαμώς μπορεί να έχει προκληθεί από τη συμπεριφορά της Επιτροπής κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

99 Απ' όλες αυτές τις σκέψεις προκύπτει ότι η αγωγή αποζημιώσεως πρέπει να απορριφθεί, χωρίς να χρειάζεται να εξεταστεί περαιτέρω αν πληρούται η άλλη προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης της Κοινότητας, δηλαδή η ύπαρξη ζημίας.

Επί της προσφυγής περί διαπιστώσεως του ανυποστάτου ή περί ακυρώσεως της αποφάσεως 95/551 (υπόθεση Τ-18/96)

1. *Επί των αιτημάτων περί διαπιστώσεως του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως*

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

100 Οι προσφεύγοντες επικαλούνται έναν μόνο λόγο προς στήριξη των αιτημάτων τους. Φρονούν ότι η επίδικη απόφαση είναι ανυπόστατη, καθόσον η Επιτροπή παρέλειψε να λάβει θέση, στο διατακτικό της αποφάσεως, επί της υποβληθείσας βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης αιτήσεως

προς χορήγηση απαλλαγής. Έπρεπε να λάβει θέση επί της αιτήσεως αυτής στο διατακτικό, δεδομένου ότι το συμβιβαστό μιας καταστάσεως προς τους κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού πρέπει να ελέγχεται σε σχέση με το σύνολο του άρθρου 85 (απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Ιουλίου 1996, T-528/93, T-542/93, T-543/93 και T-546/93, Métropole télévision κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-649) και ότι μόνο το διατακτικό μιας πράξεως δύναται να παραγάγει έννομα αποτελέσματα (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 17ης Σεπτεμβρίου 1992, T-138/89, NBV και NVB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-2181, σκέψη 31, και της 8ης Ιουνίου 1993, T-50/92, Fiorani κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 1993, σ. II-555, σκέψη 39). Η απόφαση της Επιτροπής της 13ης Απριλίου 1994, ληφθείσα βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, δεν είχε καμία συνέπεια ως προς αυτούς. Τέτοιου είδους απόφαση ελήφθη μετά από προσωρινό έλεγχο και επομένως δεν ισοδυναμεί με τελική απόφαση. Επιπλέον, ακόμη κι αν η απόφαση αυτή μπορούσε να θεωρηθεί τελική, θα έπρεπε τουλάχιστον να διαπιστωθεί ότι εν προκειμένω δεν αφορά την απαγόρευση μισθώσεως του SCK και δεν αναφέρεται στις κοινοποιηθείσες πρακτικές της FNK, οπότε δεν υφίσταται εισέτι απόφαση περί της ενδεχόμενης εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης επί των πρακτικών αυτών.

101 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι από τα σημεία 32 έως 39 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως προκύπτει σαφώς ότι εξέτασε και απέρριψε τα επιχειρήματα των προσφευγόντων που αποσκοπούσαν στη χορήγηση απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Η προσθήκη ενός άρθρου στο διατακτικό απορρίπτοντος ρητώς την αίτηση χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν θα είχε κανένα λόγο υπάρξεως, εφόσον η διαπίστωση στα άρθρα 1 και 3 των παραβάσεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, τις οποίες διέπραξε το SCK και η FNK, καθώς και η επιβολή απαγορεύσεων με τα άρθρα 2 και 4 συνεπάγονται κατ' ανάγκη την απόρριψη της αιτήσεως περί χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

Κρίση του Πρωτοδικείου

102 Στο διατακτικό της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού της FNK (άρθρο 1) και η απαγόρευση μισθώσεως του SCK (άρθρο 3) παραβιάζουν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και υποχρέωσε την FNK (άρθρο 2) και το SCK (άρθρο 4) να θέσουν αμέσως τέρμα στις παραβάσεις αυτές. Περαιτέρω, η επίδικη απόφαση επιβάλλει πρόστιμα στους προσφεύγοντες (άρθρο 5).

103 Μολονότι το διατακτικό αυτό δεν αναφέρεται ρητώς επί των υποβληθεισών από τους προσφεύγοντες αιτήσεων απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή ήλεγξε αν οι πρακτικές των άρθρων 1 και 3 της επίδικης αποφάσεως συνάδουν προς τους κανόνες του ανταγωνισμού σε σχέση με το σύνολο του άρθρου 85. Πράγματι, από την ενδελεχή αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως (σημεία 32 έως 39 των αιτιολογικών σκέψεων) προκύπτει ότι η Επιτροπή εξέτασε αν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης μπορεί να κριθεί ανεφάρμοστο στις πρακτικές αυτές δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Κατά την εξέταση αυτή, η Επιτροπή επισημαίνει στο σημείο 35 των αιτιολογικών σκέψεων, όσον αφορά τις καθορισθείσες από την FNK συνιστώμενες τιμές και τιμές διακανονισμού, ότι «δεν είναι δυνατόν να χορηγηθεί απαλλαγή δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης». Ομοίως, στο σημείο 39 των αιτιολογικών σκέψεων, η Επιτροπή καταλήγει ρητώς ότι «δεν είναι δυνατόν να χορηγηθεί απαλλαγή δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, όσον αφορά την απαγόρευση μισθώσεως του SCK».

104 Υπενθυμίζεται ότι το διατακτικό μιας πράξεως συνδέεται άρρηκτα με την αιτιολογία της, οπότε πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένου υπόψη του αιτιολογικού που οδήγησε στην έκδοση της πράξεως (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26ης Απριλίου 1988, 97/86, 99/86 193/86 και 215/86, Asteris κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 2181, σκέψη 27, και της 15ης Μαΐου 1997, C-355/95 P, TWD κατά Επιτροπής, που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 21· απόφαση του Πρωτοδικείου της 5ης Ιουνίου 1992, Τ-26/90, Finsider κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1789, σκέψη 53). Συνεπώς, ακόμα κι αν το διατακτικό της επίδικης αποφάσεως δεν αναφέρεται ρητώς στις αιτήσεις των προσφευγόντων περί χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, οι διαπιστώσεις των παραβάσεων και η επιβολή της υποχρεώσεως να τερματίσουν τις παραβάσεις αυτές, οι οποίες περιλαμβάνονται στο διατακτικό, συνεπάγονται κατ' ανάγκη, ενόψει της αιτιολογίας της αποφάσεως (σημεία 32 έως 39 των αιτιολογικών σκέψεων), την απόρριψη από την Επιτροπή των εν λόγω αιτήσεων.

105 Τέλος, οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να αντλήσουν επιχείρημα από τις προαναφερθείσες αποφάσεις NBV και NVB κατά Επιτροπής και Fiorani κατά Κοινοβουλίου. Πράγματι, σε κάθε μία από τις υποθέσεις αυτές, οι οποίες ουδόλως αφορούσαν πρόβλημα ανυπόστατης αποφάσεως κοινοτικού θεσμικού οργάνου, το διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν έθιγε τους προσφεύγοντες. Ορισμένες μόνον αιτιολογικές σκέψεις των εν λόγω αποφάσεων θεωρήθηκαν μη ευνοϊκές για τους προσφεύγοντες. Οι ασκηθείσες στις υποθέσεις αυτές προσφυγές ακυρώσεως κρίθηκαν απαράδεκτες διότι σκοπούσαν, στην πραγματικότητα, στην ακύρωση μόνο του σκεπτικού της αποφά-

σεως. Στην υπό κρίση υπόθεση, το διατακτικό της επίδικης αποφάσεως θίγει τους προσφεύγοντες, καθόσον τους θεωρεί υπεύθυνους παραβάσεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, τους υποχρεώνει να παύσουν τις παραβάσεις αυτές, τους επιβάλλει πρόστιμα και, εμμέσως πλην σαφώς, απορρίπτει τις αιτήσεις τους περί χορηγήσεως απαλλαγής.

106 Επομένως, ο λόγος αυτός ακυρώσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

107 Συνεπώς, τα αιτήματα που σκοπούν στη διαπίστωση του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως πρέπει να απορριφθούν.

2. *Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της επίδικης αποφάσεως*

108 Οι προσφεύγοντες επικαλούνται πέντε λόγους ακυρώσεως της επίδικης αποφάσεως, αντλούμενους αντιστοίχως από παράβαση των άρθρων 3, 4, 6 και 9 του κανονισμού 17, παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης.

Πρώτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση των άρθρων 3, 4, 6 και 9 του κανονισμού 17

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

109 Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν, αφήνοντας χάσματα στην ανάπτυξή τους, και αναφερόμενοι στα επιχειρήματά τους περί του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως, ότι η παράλειψη της Επιτροπής να κρίνει επί των αιτήσεων περί χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης παραβιάζει τα άρθρα 3, 4, 6 και 9 του κανονισμού 17 και ότι η Επιτροπή υπέπεσε επίσης σε σοβαρά σφάλματα τύπου, οπότε η απόφαση, εφόσον δεν πληροί τις απαιτούμενες τυπικές προϋποθέσεις, πρέπει να ακυρωθεί.

110 Η Επιτροπή αναφέρεται στην επιχειρηματολογία που ανέπτυξε επί των αιτημάτων που αποσκοπούν στη διαπίστωση του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως.

Κρίση του Πρωτοδικείου

111 Ο παρών λόγος ακυρώσεως στηρίζεται στα ίδια επιχειρήματα με τα προβληθέντα στο πλαίσιο του λόγου που προβλήθηκε προς στήριξη των σκοπούντων στη διαπίστωση του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως αιτημάτων.

112 Επιβάλλεται η υπενθύμιση ότι, με την απόφαση αυτή η Επιτροπή έλαβε σαφώς θέση επί των αιτήσεων των προσφευγόντων περί χορηγήσεως απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3 (βλ. ανωτέρω σκέψεις 103 και 104).

113 Επομένως, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Δεύτερος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

114 Λαμβανομένης υπόψη της εκθέσεως ακροατηρίου και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας, ο λόγος αυτός μπορεί να διαιρεθεί σε τέσσερα σκέλη.

115 Το πρώτο σκέλος αντλείται από το ότι κακώς το SCK χαρακτηρίστηκε ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Το δεύτερο σκέλος διαιρείται σε δύο επιχειρήματα. Το πρώτο επιχείρημα αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο σχετικά με τη χρησιμοποίηση κριτηρίων

διαφάνειας, ελευθερίας, ανεξαρτησίας και αποδοχής ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων κατά την εκτίμηση του συμβιβαστού ενός συστήματος πιστοποιήσεως προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Το δεύτερο επιχείρημα αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως της Επιτροπής επειδή θεώρησε ότι η απαγόρευση μισθώσεως είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Το τρίτο σκέλος αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως της Επιτροπής επειδή θεώρησε ότι το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Τέλος, το τέταρτο σκέλος αντλείται από το σφάλμα εκτιμήσεως της επιδράσεως στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Επί του πρώτου σκέλους που αντλείται από τον εσφαλμένο χαρακτηρισμό του SCK ως επιχειρήσεως υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

116 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι το SCK δεν είναι επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, εφόσον οργανισμός πιστοποιήσεως ο οποίος ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με ουδέτερο και αντικειμενικό έλεγχο επιχειρήσεων σε ένα συγκεκριμένο τομέα δεν ασκεί οικονομική δραστηριότητα (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979, της 17ης Φεβρουαρίου 1993, C-159/91 και C-160/91, Poucet και Pistre, Συλλογή 1993, σ. I-637, και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Sir Gordon Slynn στην απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, BNIC, Συλλογή 1985, σ. 391 και 392). Το SCK δεν συνιστά ούτε ένωση επιχειρήσεων υπό την έννοια της ίδιας διατάξεως.

117 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι αρκεί ένας οργανισμός, ασχέτως του νομικού καθεστώτος του, να ασκεί δραστηριότητα οικονομικού χαρακτήρα που κατ' αρχήν μπορεί να ασκείται από ιδιωτική επιχείρηση και με κερδοσκοπικό σκοπό, για να μπορεί να θεωρηθεί ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Εν προκειμένω, η επί πληρωμή χορήγηση πιστοποιητικού συνιστά δραστηριότητα τέτοιου είδους. Επομένως, το SCK πρέπει να θεωρηθεί ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

— Κρίση του Πρωτοδικείου

118 Με την επίδικη απόφαση, η Επιτροπή χαρακτήρισε το SCK ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (σημείο 17, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων).

119 Πρέπει να εξεταστεί αν η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση ή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο προβαίνοντας στον χαρακτηρισμό αυτό.

120 Στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, «η έννοια της επιχειρήσεως καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του» (προαναφερθείσα απόφαση Höfner και Elser, σκέψη 21).

121 Το SCK είναι οργανισμός ιδιωτικού δικαίου που έθεσε σε λειτουργία ένα σύστημα πιστοποιήσεως για επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών, η συμμετοχή στον οποίο είναι προαιρετική. Το SCK καθορίζει με ανεξαρτησία τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι πιστοποιημένες επιχειρήσεις. Το SCK χορηγεί πιστοποιητικό μόνον κατόπιν καταβολής εισφοράς.

122 Τα χαρακτηριστικά αυτά αποδεικνύουν ότι το SCK ασκεί οικονομική δραστηριότητα. Πρέπει επομένως να θεωρηθεί ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

123 Εφόσον η Επιτροπή ορθώς χαρακτήρισε το SCK ως επιχείρηση, το επιχείρημα των προσφευγόντων ότι το SCK δεν είναι ένωση επιχειρήσεων στερείται λυσιτέλειας.

124 Συνεπώς, το πρώτο σκέλος του δεύτερου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους το οποίο αντλείται, αφενός, από πλάνη περί το δίκαιο σχετικά με την χρησιμοποίηση κριτηρίων διαφάνειας, ελευθερίας, ανεξαρτησίας και αποδοχής ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων κατά την εκτίμηση του συμβιβαστού ενός συστήματος πιστοποιήσεως με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και, αφετέρου, από σφάλμα εκτιμήσεως της Επιτροπής επειδή θεώρησε ότι η απαγόρευση μισθώσεως είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

125 Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν ότι η Επιτροπή θεώρησε με την επίδικη απόφαση ότι, αν η απαγόρευση μισθώσεως συνδεόταν με «ανεξάρτητο και διαφανές σύστημα πιστοποιήσεως που επέτρεπε την αποδοχή ισοδυνάμων εγγυήσεων από άλλα συστήματα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η απαγόρευση δεν είχε περιοριστικό αποτέλεσμα στον ανταγωνισμό, αλλά ότι απλά αποσκοπεί στην πλήρη εξασφάλιση της ποιότητας των πιστοποιημένων αγαθών και υπηρεσιών» (σημείο 23, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων). Η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, καθορίζοντας αυτοβούλως γενικά κριτήρια για να εκτιμήσει την εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε συστήματα πιστοποιήσεως, ενώ τα κριτήρια αυτά δεν περιλαμβάνονται στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

126 Στη συνέχεια, η απαγόρευση μισθώσεως στο πλαίσιο του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK δεν έχει ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Για να εκτιμηθεί αν τέτοιου είδους ρήτρες υπόκεινται στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, πρέπει να εξεταστεί πώς θα διαμορφωνόταν ο ανταγωνισμός αν έλειπαν οι ρήτρες αυτές (απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 18). Το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK ενισχύει τον ανταγωνισμό. Συμβάλλει στη διαφάνεια της αγοράς επιτρέποντας να εκτιμάται, βάσει αντικειμενικού και τυποποιημένου κριτηρίου, η ποιότητα και η ασφάλεια των διαφόρων προσφερόντων το προϊόν. Είναι αναπόφευκτη η επιβολή απαγορεύσεως μισθώσεως σε μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, διότι η απαγόρευση αυτή συνιστά τον μοναδικό τρόπο διασφαλίσεως ότι κάθε

παραγγελία που ανατίθεται σε πιστοποιημένη επιχείρηση θα εκτελεστεί από επιχείρηση που πληροί τις ίδιες προϋποθέσεις ασφάλειας και ποιότητας. Υπό την έννοια αυτή, η απαγόρευση μισθώσεως σκοπεί παρεμφερή προστασία με αυτή που προσφέρει ένα σήμα, το συμβιβαστό του οποίου με το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Οκτωβρίου 1990, C-10/89, CNL-SUCAL, Συλλογή 1990, σ. I-3711, σκέψη 13). Η απαγόρευση μισθώσεως είναι επίσης απαραίτητη καθόσον αποτελεί το μόνο μέσο πληρώσεως της προϋποθέσεως του άρθρου 2, παράγραφος 5, των κριτηρίων αναγνωρίσεως του συμβουλίου πιστοποιήσεως (βλ. ανωτέρω σκέψη 5), σύμφωνα με την οποία η οργάνωση που χορηγεί την πιστοποίηση υποχρεούται να ελέγχει η ίδια, στην περίπτωση που η εργασία εκτελείται από υπεργολάβο, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις ποιότητας. Ως προς την πρόταση της Επιτροπής να επιτρέπει στις πιστοποιημένες επιχειρήσεις να αποδεικνύουν, βάσει προϋφισταμένων καταλόγων, ότι οι μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνονται πληρούν τουλάχιστον τις απαιτούμενες προϋποθέσεις ποιότητας, οι προσφεύγοντες φρονούν ότι τέτοιο σύστημα ad hoc ελέγχου συνιστά άμεση άρνηση του στηριζομένου σε συστηματικό έλεγχο συστήματος πιστοποιήσεως. Τέλος, η απαγόρευση μισθώσεως πρέπει να ισχύει και στην περίπτωση που ο κύριος του έργου επιτρέπει ρητώς τη μίσθωση γερανών από μη πιστοποιημένη επιχείρηση. Πράγματι, η αξιοπιστία του συστήματος πιστοποιήσεως βασίζεται στο γεγονός ότι όλα τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που προσφέρονται από πιστοποιημένες επιχειρήσεις πληρούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις.

127 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι το επίδικο σύστημα πληροί, εν πάση περιπτώσει, όλα τα καθορισθέντα από την Επιτροπή κριτήρια. Κατ' αρχάς, το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται από πλήρη ελευθερία, αποδεχόμενο όχι μόνο τα μέλη της FNK αλλά και κάθε επιχείρηση που το επιθυμεί. Έτσι, το SCK έχει χορηγήσει πιστοποιητικά σε δώδεκα επιχειρήσεις μη μέλη της FNK. Οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση πιστοποιητικού είναι αντικειμενικές και δεν δημιουργούν διακρίσεις. Συναφώς, η μειωμένη εισφορά που κατέβαλλαν τα μέλη της FNK μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1992 ήταν απλώς το αντιστάθμισμα για τις υπηρεσίες γραμματείας που προσέφερε η FNK στο SCK. Το σύστημα είναι επίσης προσιτό στις επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται με έκθεση του συμβουλίου πιστοποιήσεως της 11ης Ιανουαρίου 1993 και επιστολή της 11ης Μαρτίου 1994 της ενώσεως βελγικών επιχειρήσεως εκμισθώσεως γερανών. Το SCK αναγνωρίζει πάντοτε την εγγραφή σε αλλοδαπά μητρώα υπό την επιβαλλόμενη στην επιχείρηση που ζητεί πιστοποιητικό του SCK προϋπόθεση, να είναι εγγεγραμμένη σε μητρώα εμπορικού επιμελητηρίου. Συνεπώς, οι δυσχέρειες που συναντούν οι αλλοδαπές επιχειρήσεις για την πρόσβαση στην ολλανδική αγορά οφείλονται μόνο στις διαφορές μεταξύ των νομοθεσιών των χωρών.

128 Μολονότι ο κανονισμός του δεν περιλαμβάνει σχετική μνεία, το SCK αναγνωρίζει ως ισοδύναμα άλλα συστήματα πιστοποιήσεως, υπό την προϋπόθεση ότι τα συστήματα αυτά προβλέπουν ισοδύναμες εγγυήσεις με αυτές του επίδικου συστήματος. Το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK έχει πράγματι μεγαλύτερη αξία όσον αφορά το νομικό καθεστώς, τόσο επί της ουσίας όσο και επί της διαδικασίας. Επί της ουσίας, το σύστημα αυτό θέτει προϋποθέσεις πέραν των νομίμων, τόσο από τεχνικής απόψεως όσο και από απόψεως διαχειρίσεως της επιχειρήσεως. Το SCK ακολουθεί πολύ πιο ενεργό πολιτική ελέγχου απ' ό,τι η Keboma. Αυτή η συμπληρωματική λειτουργία του συστήματος πιστοποιήσεως εξηγείται από την ηθελημένη πολιτική των Κάτω Χωρών να αναθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερο τον έλεγχο των νομίμων προϋποθέσεων σε επιχειρηματίες. Η μεγαλύτερη αξία του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK έχει αναγνωρισθεί από τη ΓΔ III με σημείωμα της 18ης Αυγούστου 1994 προς τη ΓΔ IV. Υπό τις συνθήκες αυτές, το SCK δεν μπορεί να επιτρέπει τη μίσθωση γερανών, η οποία δεν πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις, χωρίς να θίγεται εξ αυτού η συνοχή του συστήματός του πιστοποιήσεως. Το γεγονός ότι δεν υφίστανται ακόμη άλλοι ιδιωτικοί οργανισμοί με σύστημα πιστοποιήσεως παρεμφερές με το σύστημα του SCK δεν συνεπάγεται ότι το SCK δεν έχει την πρόθεση να αναγνωρίσει παρεμφερές σύστημα, εάν τούτο υπάρξει. Εξάλλου, το επιχείρημα της Επιτροπής καθιστά αδύνατη τη θέσπιση συστήματος πιστοποιήσεως σε τομέα όπου δεν υφίσταται ακόμη τέτοιο σύστημα, εφόσον το πρώτο εγκαθιδρυθέν σύστημα δεν έχει τη δυνατότητα να αναγνωρίζει άλλα παρεμφερή συστήματα.

129 Η Επιτροπή αντιτάσσει, στα σημεία 23 έως 30 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως, ότι προέβη σε λεπτομερή ανάλυση της απαγορεύσεως μισθώσεως στο νομικό και οικονομικό της πλαίσιο, προκειμένου να καθορίσει εάν η απαγόρευση αυτή συμβιβάζεται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Ιουνίου 1996, 56/65, Société technique minière, Συλλογή 1996, σ. 337).

130 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η απαγόρευση μισθώσεως δεν είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της συνοχής του εν λόγω συστήματος πιστοποιήσεως. Για να τονίσει τον δυσανάλογο χαρακτήρα της απαγορεύσεως, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η απαγόρευση αποκλείει τη δυνατότητα χρησιμοποιήσεως γερανών πιστοποιημένων από άλλους οργανισμούς και δεν επιτρέπει στον κύριο συμβαλλόμενο να αποδείξει, ούτε και εκ των προτέρων με την κατάρτιση

καταλόγου, ότι ο μη πιστοποιημένος υπεργολάβος του πληροί όλες τις απαιτούμενες από το SCK προϋποθέσεις. Επιπλέον, η απαγόρευση εμποδίζει τον κύριο συμβαλλόμενο να απευθυνθεί σε μη πιστοποιημένο υπεργολάβο στην περίπτωση που ο κύριος του έργου έχει ρητώς παραιτηθεί των συνδεομένων με το πιστοποιητικό του SCK εγγυήσεων ποιότητας και έχει επιτρέψει τη χρησιμοποίηση μη πιστοποιημένων γερανών.

131 Το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK δεν πληροί τα τιθέμενα στο σημείο 23, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως κριτήρια. Κατ' αρχάς, το σύστημα αυτό είχε εξαρχής, και εν πάση περιπτώσει εν μέρει μέχρι τις 21 Οκτωβρίου 1993, τα χαρακτηριστικά κλειστού συστήματος (σημείο 24 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως). Στη συνέχεια, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, το σύστημα δεν επιτρέπει την αναγνώριση άλλων συστημάτων εγγυήσεως. Η προταθείσα από τους προσφεύγοντες τροποποίηση της αρχικής διατυπώσεως του άρθρου 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού πιστοποιήσεως, με σκοπό την αναγνώριση της πιστοποιήσεως άλλων οργανισμών ιδιωτικού δικαίου [επιστολή του διοικητικού συμβουλίου των προσφευγόντων προς την Επιτροπή (υπόψη Dubois) με ημερομηνία 12 Ιουλίου 1993] δεν έχει καμία πρακτική αποτελεσματικότητα λόγω του γεγονότος ότι, αφενός, τέτοιου είδους οργανισμοί δεν υπάρχουν ούτε στις Κάτω Χώρες ούτε στις γειτονικές χώρες και ότι, αφετέρου, δεν αναγνωρίζονται άλλες εγγυήσεις πλην των ιδιωτικών πιστοποιητικών. Συγκεκριμένα, η αναγνώριση του σήματος Keboma, καθώς και οι παρεμφερείς επίσημες βεβαιώσεις των βελγικών ή γερμανικών δημοσίων αρχών, αποκλείονται.

— Κρίση του Πρωτοδικείου

132 Δυνάμει του άρθρου 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού του SCK περί της πιστοποιήσεως των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών, απαγορεύεται στις πιστοποιημένες από το ίδρυμα αυτό επιχειρήσεις να μισθώνουν γερανούς από μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις.

133 Κατ' αρχάς, όσον αφορά το πρώτο επιχείρημα αυτού του σκέλους του λόγου ακυρώσεως, το οποίο αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο σχετικά με τη χρησιμοποίηση κριτηρίων διαφάνειας, ελευθερίας, ανεξαρτησίας και αποδοχής ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων κατά την εκτίμηση του συμβιβαστού ενός συστήματος πιστοποιήσεως προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, παρατηρείται ότι, με την επίδικη απόφαση (σημείο 23 των αιτιολογικών σκέψεων), η Επιτροπή έκρινε ότι ο πλήττων τον ανταγωνισμό

χαρακτήρας της απαγορεύσεως μισθώσεως μπορεί να εκτιμηθεί μόνο σε σχέση με τη φύση του συστήματος πιστοποιήσεως με το οποίο συνδέεται η απαγόρευση αυτή. Προς τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή όρισε τέσσερα κριτήρια — ήτοι ελευθερία, ανεξαρτησία, διαφάνεια και αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων — τα οποία πρέπει να πληροί το σύστημα πιστοποιήσεως ώστε να μπορεί ενδεχομένως να μην εφαρμόζεται το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης επί της απαγορεύσεως μισθώσεως.

134 Κατά πάγια νομολογία, η εκτίμηση του συμβιβαστού μιας συμπεριφοράς προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης γίνεται εντός του νομικού και οικονομικού πλαισίου της υποθέσεως (βλ., π.χ., προαναφερθείσα απόφαση Société technique minière, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1997, T-77/94, Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 140). Εφόσον λοιπόν η Επιτροπή έχει την εξουσία να καθορίζει τα κριτήρια που συγκεκριμενοποιούν τις επιταγές του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης σε μια ιδιαίτερη νομική και οικονομική κατάσταση, πρέπει να εξεταστεί αν τα κριτήρια στα οποία αναφέρεται το σημείο 23, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως είναι λυσιτελή.

135 Πάντως, ενόψει του γεγονότος ότι η Επιτροπή βασίζεται μόνο στην έλλειψη ελευθερίας του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK και στη μη αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων για να διαπιστώσει ότι, εν προκειμένω, η απαγόρευση μισθώσεως νοθεύει τον ανταγωνισμό (σημείο 23, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως και άρθρο 3 της αποφάσεως αυτής), αρκεί να αξιολογηθεί η λυσιτέλεια των δύο αυτών κριτηρίων.

136 Η λυσιτέλεια του κριτηρίου της ελευθερίας του συστήματος πιστοποιήσεως, για να εκτιμηθεί η απαγόρευση μισθώσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεν δημιουργεί καμία αμφιβολία. Πράγματι, η απαγόρευση μισθώσεως από μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις επηρεάζει σημαντικά τις ανταγωνιστικές δυνατότητες των επιχειρήσεων αυτών, στην περίπτωση όπου η πρόσβαση στο σύστημα πιστοποιήσεως είναι δυσχερής.

137 Το δεύτερο κριτήριο της αποδοχής ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων είναι επίσης λυσιτελές. Η απαγόρευση μισθώσεως που εμποδίζει τις πιστοποιημένες επιχειρήσεις να απευθύνονται σε μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, ακόμη κι αν οι τελευταίες παρέχουν εγγυήσεις ισοδύναμες προς τις εγγυήσεις του συστήματος πιστοποιήσεως, ουδόλως δικαιολογείται, πράγματι, αντικειμενικώς, από τη μέριμνα διατηρήσεως της ποιότητας των προϊόντων/υπηρεσιών που διασφαλίζει το σύστημα πιστοποιήσεως. Αντιθέτως, η μη αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων μπορεί να προστατεύει τις πιστοποιημένες επιχειρήσεις από τον ανταγωνισμό των μη πιστοποιημένων επιχειρήσεων.

138 Το πρώτο επιχείρημα του δευτέρου σκέλους του λόγου αυτού ακυρώσεως, το οποίο αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο, πρέπει επομένως να απορριφθεί.

139 Όσον αφορά το δεύτερο επιχείρημα του ιδίου σκέλους, με το οποίο οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση θεωρώντας ότι η απαγόρευση μισθώσεως του SCK περιορίζει τον ανταγωνισμό υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, επισημαίνεται ότι, όταν συζητήθηκε η ίδρυση του SCK σε συνάντηση της περιφερείας Noord Holland της FNK, στις 27 Σεπτεμβρίου 1983, οι συμμετέχοντες στη συνάντηση αυτή ουδόλως είχαν κατά νου την ενίσχυση του μεταξύ τους ανταγωνισμού, αλλά μάλλον την αύξηση των τιμών στην αγορά. Έτσι, από τα πρακτικά της συναντήσεως αυτής (τα οποία προσκομίστηκαν από τους προσφεύγοντες με επιστολή της 10ης Απριλίου 1997) προκύπτουν ως εξής οι δηλώσεις ενός των συμμετεχόντων: «Τέτοιο ινστιτούτο [πιστοποιήσεως] είναι κάτι το υγιές. Το ινστιτούτο αναμένει ώστε το πρόγραμμα, εάν εκτελεστεί ορθώς, θα επηρεάσει τις τιμές.» Άλλος συμμετέχων στην ίδια συνάντηση έκρινε ότι το σχέδιο πιστοποιήσεως ήταν «καλή ιδέα». Προσέθεσε ότι, «σε μια επιχείρηση, ο πραγματοποιούμενος κύκλος εργασιών ενδιαφέρει περισσότερο από τον βαθμό χρησιμοποιήσεως των μηχανών». Πάντως, επιχείρηση εκμισθώσεως γερανών που δεν αυξάνει το ποσοστό χρησιμοποιήσεως των μηχανών της θα πραγματοποιήσει αύξηση του κύκλου εργασιών της μόνο με αύξηση των τιμών της.

140 Εξάλλου, το δεύτερο επιχείρημα του δευτέρου σκέλους τοποθετείται σε διαφορετικό επίπεδο από αυτό επί του οποίου η Επιτροπή έκρινε την απαγόρευση μισθώσεως στην επίδικη απόφαση. Πράγματι, η Επιτροπή στήριξε τη διαπίστωσή της περί υπάρξεως περιορισμού του ανταγωνισμού στο γεγονός ότι η απαγόρευση αυτή εφαρμόζεται στο πλαίσιο συστήματος πιστοποιήσεως που δεν είναι εντελώς ελεύθερο και δεν δέχεται τις προσφερόμενες από άλλα

συστήματα ισοδύναμες εγγυήσεις (σημείο 23, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως).

141 Πάντως, η απαγόρευση μισθώσεως του άρθρου 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού περί πιστοποιήσεως των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών του SCK περιορίζει όχι μόνον την ελευθερία δράσεως των πιστοποιημένων επιχειρήσεων, αλλά επηρεάζει περαιτέρω και προπάντων τις ανταγωνιστικές δυνατότητες των μη πιστοποιημένων επιχειρήσεων. Λαμβανομένης υπόψης της οικονομικής ισχύος του SCK, το οποίο, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, αντιπροσωπεύει περίπου το 37 % της ολλανδικής αγοράς εκμισθώσεως κινητών γερανών, η σημασία αυτού του περιορισμού του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση εάν, όπως διαπιστώνει η Επιτροπή, η απαγόρευση μισθώσεως λειτουργεί στο πλαίσιο συστήματος πιστοποιήσεως το οποίο δεν είναι εντελώς ελεύθερο και δεν δέχεται ισοδύναμες εγγυήσεις άλλων συστημάτων (βλ. σκέψεις 143 έως 151 κατωτέρω). Στην περίπτωση αυτή, η απαγόρευση μισθώσεως ενισχύει πράγματι τον κλειστό χαρακτήρα του συστήματος πιστοποιήσεως (σημείο 26, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως) και δυσχεραίνει σημαντικά την πρόσβαση τρίτων στην ολλανδική αγορά (σημείο 26, δεύτερο εδάφιο).

142 Στο στάδιο αυτό, επιβάλλεται συνεπώς να εξεταστεί αν τα πραγματικά δεδομένα — δηλαδή ο μη εντελώς ελεύθερος χαρακτήρας του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK και η μη αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων — επί των οποίων στήριξε την κρίση της η Επιτροπή είναι ορθά.

143 Η διαπίστωση της Επιτροπής ότι το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK δεν ήταν ελεύθερο κατά την επίδικη περίοδο [από την 1η Ιανουαρίου 1991 (ημερομηνία θεσπίσεως της απαγορεύσεως μισθώσεως) έως τις 4 Νοεμβρίου 1993 (ημερομηνία αποφάσεως αναστολής της απαγορεύσεως μισθώσεως), με εξαίρεση την περίοδο από 17 Φεβρουαρίου έως 9 Ιουλίου 1992] βασίζεται στα ακόλουθα στοιχεία: θα ήταν δυσχερέστερο για τις μη συνδεδεμένες με την FNK επιχειρήσεις απ' ό,τι για τις συνδεδεμένες με την ένωση αυτή επιχειρήσεις να έχουν πρόσβαση στο σύστημα πιστοποιήσεως, εφόσον τα έξοδα συμμετοχής για τις πρώτες θα ήταν πολύ υψηλότερα απ' ό,τι για τις τελευταίες· οι απαιτήσεις του συστήματος πιστοποιήσεως έχουν θεσπιστεί σε σχέση με την κατάσταση στην Ολλανδία, δυσχεραίνοντας έτσι την πρόσβαση αλλοδαπών επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό, μέχρι την 1η Μαΐου 1993, το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK απαιτούσε την εγγραφή σε μητρώα εμπορικού επιμελητηρίου και, μέχρι τις 21 Οκτωβρίου 1993, έπρεπε να εφαρμόζονται οι γενικοί όροι της FNK (σημείο 24 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως).

144 Διαπιστώνεται ότι τα στοιχεία που επικαλούνται οι προσφεύγοντες για να αποδείξουν τον φερόμενο ως ελεύθερο χαρακτήρα του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK δεν είναι πειστικά.

145 Κατ' αρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι, με την επίδικη απόφαση, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, από «τον Σεπτέμβριο 1987 έως την 1η Ιανουαρίου 1992, η συμμετοχή στο πρόγραμμα πιστοποιήσεως του SCK ήταν περίπου τρεις φορές φθηνότερη για τα μέλη της FNK απ' ό,τι για τα μη μέλη» (σημείο 9 των αιτιολογικών σκέψεων). Το γεγονός ότι τα μέλη της FNK έτυχαν σημαντικής μειώσεως (περίπου 66 %) μέχρι της 1ης Ιανουαρίου 1992 επί της εισφοράς τους προς το SCK δεν αμφισβητήθηκε από τους προσφεύγοντες ούτε κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ούτε κατά την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία. Ακόμη κι αν, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες, η μείωση αυτή συνιστά αντιστάθμισμα για τις υπηρεσίες γραμματείας που προσέφερε η FNK στο SCK, η πρακτική αυτή είχε ωστόσο ως αποτέλεσμα να καθιστά την πρόσβαση στο σύστημα πιστοποιήσεως του SCK δυσχερέστερη για τις μη ολλανδικές επιχειρήσεις απ' ό,τι για τις ολλανδικές, εφόσον το σύνολο σχεδόν των πιστοποιημένων από το SCK επιχειρήσεων (πλέον των 90 % των πιστοποιημένων επιχειρήσεων) ήσαν μέλη της FNK, μέλη δε της FNK μπορούσαν να γίνουν μόνον οι επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών που είναι εγκατεστημένες στις Κάτω Χώρες (άρθρο 4, στοιχείο α', του καταστατικού της FNK). Το αποτέλεσμα αυτό του «αποκλεισμού» ενισχύθηκε περαιτέρω από το γεγονός ότι, αν οι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις είχαν τουλάχιστον επιλέξει την πιστοποίηση από το SCK, έπρεπε να εφαρμόζουν, μέχρι τις 21 Οκτωβρίου 1993, τους γενικούς όρους ενός οργανισμού του οποίου μέλη δεν μπορούν να καταστούν, δηλαδή της FNK, και στην κατάρτιση των οποίων δεν μπόρεσαν να μετάσχουν. Ο κλειστός χαρακτήρας ή, εν πάση περιπτώσει, ο μη εντελώς ελεύθερος χαρακτήρας για τις επιχειρήσεις των άλλων χωρών προκύπτει επίσης από το μη αμφισβητηθέν γεγονός ότι οι προϋποθέσεις του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK θεσπίστηκαν σε σχέση με την κατάσταση στην Ολλανδία και, ιδίως, σε σχέση με την ολλανδική νομοθεσία.

146 Όσον αφορά τον ισχυρισμό των προσφευγόντων ότι είναι πάντοτε δυνατό να χορηγηθεί πιστοποιητικό από το SCK σε επιχείρηση εγγεγραμένη σε αλλοδαπό μητρώο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η έκθεση του συμβουλίου πιστοποιήσεως της 11 Ιανουαρίου 1993 ορίζει (σ. 5) ότι δεν υφίσταται κανένα εμπόδιο στη συμμετοχή αλλοδαπών επιχειρήσεων στο σύστημα πιστοποιήσεως του SCK. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, η έκθεση αναφέρεται στην τροποποίηση του καταστατικού του SCK που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1992, η οποία αναδιατύπωσε τον σκοπό του ιδρύματος SCK υπό την έννοια ότι το ίδρυμα αποσκοπεί στην προώθηση και διατήρηση της ποιότητας

των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών γενικώς και όχι μόνο στις Κάτω Χώρες. Εντούτοις, παρ' όλον ότι είναι αληθές ότι το καταστατικό του SCK δεν αποκλείει πλέον τη δυνατότητα πιστοποιήσεως από το SCK σε επιχειρήσεις που δεν είναι εγκατεστημένες στις Κάτω Χώρες, δεν προκύπτει αυτομάτως εξ αυτού ότι το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK είναι εντελώς ελεύθερο για τις εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος επιχειρήσεις. Πράγματι, ο μη εντελώς ελεύθερος χαρακτήρας του συστήματος πιστοποιήσεως οφείλεται, εν προκειμένω, σε άλλους παράγοντες, οι οποίοι διευκρινίστηκαν στη σκέψη 145 ανωτέρω.

147 Όσον αφορά την επιστολή της 11ης Μαρτίου 1994 του προέδρου της ενώσεως βελγικών επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών, αυτή αναφέρει ότι το πιο σημαντικό εμπόδιο για το διακρατικό εμπόριο στον τομέα εκμισθώσεως κινητών γερανών προκύπτει από τη διαφορά των νομοθεσιών των διαφόρων κρατών μελών και επομένως οι βελγικές επιχειρήσεις δεν εμποδίζονται, για την πραγματοποίηση εργασιών στο εσωτερικό της Κοινότητας, από τη δράση του SCK. Συναφώς, το ίδιο το SCK επιβεβαίωσε με την κοινοποίησή του ότι οι επιβαλλόμενες με το σύστημα πιστοποιήσεως υποχρεώσεις αντιστοιχούν κατά προσέγγιση στις υποχρεώσεις που επιβάλλει η ολλανδική νομοθεσία στις επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών, οπότε η πιστοποίηση διασφαλίζει καλύτερα ότι οι νόμιμες αυτές υποχρεώσεις πράγματι τηρούνται (σημεία 26 έως 28 της κοινοποιήσεως του SCK). Επαναλαμβάνοντας πολλές από τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η ολλανδική νομοθεσία στο πλαίσιο του συστήματος πιστοποιήσεως, το SCK ενίσχυσε επομένως τους φραγμούς στο ενδοκοινοτικό εμπόριο που απορρέουν από τις ενδεχόμενες διαφορές των εθνικών νομοθεσιών. Πράγματι, όταν, δυνάμει κοινοτικής οδηγίας, πραγματοποιείται αμοιβαία αναγνώριση διαφόρων εθνικών καθεστώτων σε έναν τομέα, η επιβολή εκ μέρους ιδιωτικού οργανισμού πιστοποιήσεως της υποχρεώσεως τηρήσεως της ολλανδικής νομοθεσίας στον ίδιο αυτό τομέα έχει ως αποτέλεσμα ότι διατηρούνται ή αποκαθίστανται οι φραγμοί στο ενδοκοινοτικό εμπόριο που θέλησε να εξαλείψει ο κοινοτικός νομοθέτης. Έτσι, δεν αμφισβητείται ότι το SCK πραγματοποιεί ορισμένους ελέγχους που προηγουμένως ασκούσε η Keboma, τους οποίους όμως η Keboma δεν ασκεί πλέον μετά τη θέση σε ισχύ των διατάξεων της οδηγίας 89/392 (βλ. ανωτέρω σκέψη 3). Πράγματι, οι προσφεύγοντες δέχθηκαν στην παράγραφο 114 της προσφυγής τους: «Η εγκαθίδρυση του συστήματος ΕΚ για τους ανυψωτικούς γερανούς περιόρισε περαιτέρω τον νόμιμο ρόλο της Keboma. Οι ανυψωτικοί γερανοί που φέρουν το σήμα ΕΚ και συνοδεύονται από δήλωση πιστότητας δεν υποβάλλονται εξάλλου σε έλεγχο της Keboma για την πρώτη θέση σε λειτουργία. Τούτο σημαίνει ότι ο ρόλος του SCK έχει ενισχυθεί. Στο πλαίσιο του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK, ελέγχεται πλήρως αν οι νέοι ανυψωτικοί γερανοί πληρούν τις εφαρμοστέες νόμιμες διατάξεις.» Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να υποστηρίζουν ότι η ενδεχόμενη δυσχέρεια προσβάσεως στην ολλανδική αγορά των μη ολλανδικών επιχειρήσεων εκμι-

σθώσεως γερανών προκύπτει αποκλειστικά από τη διαφορά των νομοθεσιών των διαφόρων κρατών μελών και όχι από το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK.

148 Όσον αφορά το ζήτημα αν το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK επιτρέπει την αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων, διαπιστώνεται ότι, με επιστολή της 12ης Ιουλίου 1993 απευθυνθείσα στον Dubois της ΓΔ IV, το SCK προέτεινε τροποποίηση του συστήματος πιστοποιήσεως, σύμφωνα με την οποία άλλα συστήματα πιστοποιήσεως, τα οποία πληρούν τους καθοριζόμενους βάσει των ευρωπαϊκών προδιαγραφών EN 45011 όρους και προσφέρουν εγγυήσεις ισοδύναμες προς το σύστημα του SCK, αναγνωρίζονται από το SCK. Επομένως, από την πρόταση αυτή τροποποιήσεως προκύπτει ότι το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK, ως αρχικώς είχε, δεν προέβλεπε την αναγνώριση τέτοιων ισοδύναμων συστημάτων. Εξάλλου, ακόμη κι αν, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες, η τροποποίηση είναι απλώς διευκρίνιση της αρχικής διατυπώσεως του άρθρου 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού πιστοποιήσεως, διαπιστώνεται ότι το σύστημα του SCK ουδόλως προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση ρυθμίσεως εκ μέρους των δημοσίων αρχών, προσφέρουσας εγγυήσεις ισοδύναμες προς τις εγγυήσεις του.

149 Από τις προηγηθείσες σκέψεις προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση επειδή θεώρησε στο σημείο 23 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως ότι το σύστημα πιστοποιήσεώς του δεν είναι εντελώς ελεύθερο (ή τουλάχιστον δεν ήταν ελεύθερο μέχρι την 21η Οκτωβρίου 1993) και δεν επιτρέπει την αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων. Συνεπώς, η απαγόρευση μισθώσεως η οποία ενίσχυε περαιτέρω τον μη ελεύθερο χαρακτήρα του συστήματος πιστοποιήσεως και είχε ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνει σημαντικά την πρόσβαση τρίτων στην ολλανδική αγορά, και συγκεκριμένα των εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος επιχειρήσεων (βλ. ανωτέρω σκέψεις 145 έως 148) συνιστά πράγματι περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Τούτο θα συνέβαινε ακόμη και αν οι προσφεύγοντες μπορούσαν να αποδείξουν ότι η ρήτρα είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της συνοχής του συστήματος πιστοποιήσεως. Πράγματι, λόγω του μη ελεύθερου χαρακτήρα και της μη αποδοχής των ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων, αυτό καθαυτό το σύστημα πιστοποιήσεως δεν συμβιβάζεται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ακόμη κι αν προέκυπτε, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες, ότι έχει μεγαλύτερη αξία σε σχέση με την ολλανδική νομοθεσία. Μια ιδιαίτερη ρήτρα σε ένα τέτοιο σύστημα, όπως η ρήτρα απαγορεύσεως της μισθώσεως σε μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, δεν συμβιβάζεται με το άρθρο 85,

παράγραφος 1, λόγω της ανάγκης διατηρήσεως της συνοχής του εν λόγω συστήματος, εφόσον το σύστημα αυτό είναι εξ ορισμού ασυμβίβαστο με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

150 Συνεπώς, το δεύτερο σκέλος του παρόντος λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

151 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι παρεμβαίνοντες ζήτησαν από το Πρωτοδικείο να αποφανθεί και επί της νομιμότητας της τροποποιήσεως του άρθρου 7, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού πιστοποιήσεως ως προς την οποία οι διάδικοι της κύριας δίκης είχαν καταλήξει σε συμφωνία για το χρονικό διάστημα μέχρι τη δημοσίευση της παρούσας αποφάσεως (βλ. ανωτέρω σκέψη 26). Πάντως, παρατηρείται ότι, στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως του άρθρου 173 της Συνθήκης, ο κοινοτικός δικαστής περιορίζεται σε έλεγχο της νομιμότητας της προσβαλλομένης πράξεως. Εν προκειμένω, η επίδικη απόφαση δεν περιλαμβάνει κατ' ανάγκη καμία εκτίμηση της νέας διατυπώσεως της ρήτρας απαγορεύσεως της μισθώσεως, εφόσον η τροποποίηση του κανονισμού πιστοποιήσεως επήλθε μετά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως. Συνεπώς, το υποβληθέν από τους παρεμβαίνοντες κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση αίτημα υπερβαίνει τα όρια της αρμοδιότητος που ανατίθεται στο Πρωτοδικείο από τη Συνθήκη στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως και πρέπει συνεπώς να απορριφθεί ως απαράδεκτο.

Επί του τρίτου λόγου που αντλείται από το ότι η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση επειδή θεώρησε ότι το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είχε ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

152 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι ούτε η δημοσίευση των συνιστωμένων τιμών ούτε η κατάρτιση των τιμών διακανονισμού συνιστούν περιορισμούς του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, εφόσον οι τιμές αυτές προορίζονται να χρησιμεύσουν ως αντικειμενική βάση για συγκεκριμένες διαπραγματεύσεις και στερούνται κάθε δεσμευτικής

ισχύος. Επομένως, η κατάσταση στην αγορά θα παρέμενε η ίδια αν οι συνιστώμενες τιμές και η εκτίμηση του κόστους δεν είχαν δημοσιευθεί. Πράγματι, κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει κατά τρόπο αυτόνομο την εμπορική του πολιτική (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1981, 172/80, Züchner, Συλλογή 1981, σ. 2021, σκέψη 13). Οι προσφεύγοντες επισημαίνουν ότι οι τιμές της αγοράς ήταν σαφώς κατώτερες των συνιστωμένων, οι οποίες δημοσιεύθηκαν από την FNK, και διέφεραν αναλόγως της επιχειρήσεως, του πελάτη και της παραγγελίας.

153 Το άρθρο 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού της FNK, που επιβάλλει την υποχρέωση χρεώσεως αποδεκτών τιμών επ' απειλή ανακλήσεως της ιδιότητας του μέλους βάσει του άρθρου 10 του καταστατικού, ουδόλως συνεπάγεται ότι τα μέλη της FNK υποχρεούνται να εφαρμόζουν τις συνιστώμενες τιμές. Εξάλλου, δεν πραγματοποιήθηκε κανένας ατομικός έλεγχος κατά τη διάρκεια όλων των ετών λειτουργίας της FNK προκειμένου να εξακριβωθεί αν χρεώνονταν αποδεκτές τιμές και κανένα μέλος δεν ανακλήθηκε για τον λόγο αυτό. Οι παρατεθείσες από την Επιτροπή δυο αποφάσεις στο σημείο 20 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως δεν είναι λυσιτελείς. Η απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Οκτωβρίου 1972, 8/72, Vereniging van Cementhandelaren κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 223), αφορά την εφαρμογή «συνιστωμένων» τιμών στο πλαίσιο ενός υποχρεωτικού συστήματος, πράγμα το οποίο δεν συντρέχει εν προκειμένω, το οποίο προβλέπει αυστηρές κυρώσεις σε περίπτωση μη τηρήσεώς του και επιτρέπει κατά τον τρόπο αυτό σε όσους συμμετέχουν να προβλέπουν, με επαρκή βεβαιότητα, ποια πολιτική τιμών θα ακολουθήσουν οι ανταγωνιστές τους. Η απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Ιανουαρίου 1987, 45/85, Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 305), αναφέρεται σε κατάσταση όπου η επίδικη συμφωνία είχε ως αντικείμενο να επηρεάσει τον ανταγωνισμό, ενώ εν προκειμένω η δημοσίευση των συνιστωμένων τιμών και των εκτιμήσεων του κόστους έχει εντελώς διαφορετικό σκοπό.

154 Όσον αφορά τις τιμές διακανονισμού, οι προσφεύγοντες δεν αρνούνται ότι η FNK, παρεμπιπτόντως, εκπλήρωσε καθήκοντα γραμματείας στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων επί των τιμών. Πάντως, οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η συμμετοχή της FNK στην κατάρτιση των τιμών διακανονισμού ήταν τόσο περιθωριακή ώστε δεν μπορεί να της αποδοθεί ευθύνη. Στο μέτρο που η κατάρτιση των τιμών διακανονισμού μπορεί να αποδοθεί στην FNK, η κατάρτιση των τιμών αυτών ουδαμώς επέδρασε επί της ανταγωνιστικής καταστάσεως της αγοράς. Η αγορά, χαρακτηριζόμενη από το φαινόμενο του «overnight contracting», εξελίχθηκε πράγματι αυτομάτως σε μια κατάσταση όπου οι συμμετέχοντες που έχουν συνήθεις εμπορικές σχέσεις, συνεπαγόμενες παρεμφερείς και αμοιβαίες παροχές υπηρεσιών, προσδιορίζουν προκαθορισμένες

τιμές, στις οποίες αναφέρονται κάθε φορά που παρέχουν μια υπηρεσία. Εξάλλου, η Επιτροπή παρέλειψε να αποδείξει τον δεσμευτικό χαρακτήρα των τιμών διακανονισμού.

155 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι από τις κρίσιμες για την υπόθεση διατάξεις του εσωτερικού κανονισμού και του καταστατικού της FNK προκύπτει ότι ο υποχρεωτικός χαρακτήρας των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είναι συνέπεια της υποχρεώσεως που έχουν τα μέλη της FNK να χρεώνουν αποδεκτές τιμές, παράβαση των οποίων μπορεί να κυρωθεί με ανάκληση της ιδιότητας του μέλους (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού). Εξάλλου, το φαινόμενο του «overnight contracting» καθιστά πιθανό ότι οι συνιστώμενες τιμές χρησιμεύουν στην πράξη ως τιμές αναφοράς.

— Κρίση του Πρωτοδικείου

156 Κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί αν η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση επειδή θεώρησε ότι το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού περιορίζει τον ανταγωνισμό υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης [α)]. Στη συνέχεια, πρέπει να εκτιμηθεί αν η προβαλλομένη παράβαση πρέπει να προσαφθεί στην FNK [β)].

α) Το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού

157 Με την επίδικη απόφαση (σκέψεις 20 και 21 των αιτιολογικών σκέψεων), η Επιτροπή φρονεί κατ' ουσίαν ότι οι συνδεδεμένες με την FNK επιχειρήσεις υποχρεούνται να τηρούν τις προτεινόμενες από την FNK τιμές. Η Επιτροπή θεωρεί ότι, ακόμη κι αν οι τιμές αυτές είναι ενδεικτικές, παρ' όλ' αυτά περιορίζουν τον ανταγωνισμό, επειδή επιτρέπουν να προβλεφθεί με επαρκή βεβαιότητα η πολιτική τιμών των ανταγωνιστών.

158 Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συνθήκης ορίζει ρητώς ότι είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά οι συμφωνίες οι οποίες συνίστανται «στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων της συναλλαγής».

159 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, κατά τη διάρκεια της επίδικης περιόδου, τα μέλη της FNK υποχρεούνταν, δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού της FNK, να χρεώνουν «αποδεκτές» τιμές και ότι δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του καταστατικού, μπορούσε να γίνει διαγραφή μέλους από την FNK σε περίπτωση παραβιάσεως του εσωτερικού κανονισμού. Επιβεβαιώθηκε από την FNK ότι οι δημοσιευθείσες συνιστώμενες τιμές (εφαρμοστέες στους κυρίους των έργων) διευκρινίζουν την έννοια της αποδεκτής τιμής του άρθρου 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού της (σημείο 17 της κοινοποιήσεως της FNK). Δεν αμφισβητείται ότι τα ίδια ισχύουν για τις τιμές διακανονισμού (εφαρμοστέες στη μίσθωση και εκμίσθωση γερανών μεταξύ των μελών της FNK), καθοριζόμενες εντός της FNK, συνήθως σε περιφερειακή βάση (βλ. κατωτέρω σκέψη 167). Πράγματι, είναι αδιανόητο ότι η FNK συνεργάστηκε στην κατάρτιση τιμών διακανονισμού που δεν θεωρούνταν αποδεκτές τιμές υπό την έννοια του άρθρου 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού. Συνεπώς, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι οι συνιστώμενες τιμές και οι τιμές διακανονισμού διευκρινίζουν την έννοια των αποδεκτών τιμών που υποχρεούνται να χρεώνουν τα μέλη της FNK δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού της, το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είναι πράγματι σύστημα τιμών επιβαλλομένων στα μέλη της ενώσεως αυτής.

160 Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται περαιτέρω από το γεγονός ότι, όπως δέχθηκαν οι ίδιοι οι προσφεύγοντες, το σύστημα τιμών της FNK θεσπίστηκε για να αποκαταστήσει την κατάσταση αβεβαιότητας της αγοράς που θα είχε ως αποτέλεσμα μεγάλο αριθμό πτωχεύσεων. Περαιτέρω, σε διάφορα πρακτικά συναντήσεων των περιφερειών της FNK, τα οποία προσκομίστηκαν στο Πρωτοδικείο κατόπιν του διαταχθέντος μέτρου οργανώσεως διαδικασίας (βλ. ανωτέρω σκέψη 31), επισημαίνεται ο δεσμευτικός χαρακτήρας των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού της FNK. Έτσι, ένας από τους συμμετέχοντες στη συνάντηση της Περιφερείας Noord Holland της 17ης Φεβρουαρίου 1981 παρατήρησε «ότι η ιδιότητα μέλους της FNK συνεπάγεται το μειονέκτημα ότι τα μέλη υποχρεούνται να εφαρμόζουν τη συμφωνηθείσα τιμή» (πρακτικά, σημείο 4). Ομοίως, από τα πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Holland της 22ας Φεβρουαρίου 1982 (σημείο 6) προκύπτει ότι η μη τήρηση των συνιστωμένων τιμών θεωρείται ως παραβίαση του εσωτερικού κανονισμού της FNK. Ένας από τους συμμετέχοντες στη συνάντηση αυτή προσέθεσε

ότι «πρέπει να προβλεφθούν μέσα για την κύρωση τέτοιων παραβιάσεων του κανονισμού με την επιβολή προστίμων» (βλ., συναφώς, πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Oost Nederland της 16ης Απριλίου 1986, σημείο 3).

161 Παρ' όλον ότι δεν έχει γίνει γνωστή καμία συγκεκριμένη περίπτωση επιβολής κυρώσεων κατά μελών που δεν τήρησαν τη συμφωνία επί των τιμών, η τήρηση των τιμών ωστόσο αποτελεί αντικείμενο ελέγχου. Έτσι, από τα πρακτικά των συναντήσεων των Περιφερειών της FNK προκύπτει ότι τα μέλη της ενώσεως αυτής επαναφέρονταν στην τάξη. Παραδείγματος χάριν, το πρακτικό της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 8η Δεκεμβρίου 1980 (σκέψη 6) αναφέρει τις ακόλουθες δηλώσεις, οι οποίες ανταλλάχθηκαν κατόπιν της μη τηρήσεως των συμφωνηθεισών τιμών από τον Van Haarlem: «Η περιφέρεια αποδοκιμάζει την ενέργεια του Van Haarlem και ο Van Haarlem παραδέχεται ότι θα ήταν προτιμότερο να μην είχε προβεί στην ενέργεια αυτή» (βλ. επίσης πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 21ης Φεβρουαρίου 1980, σημείο 7).

162 Περαιτέρω, η FNK υποστήριξε την κατάρτιση των τιμών διακανονισμού προκειμένου ακριβώς να διασφαλίσει την τήρηση των συνιστωμένων τιμών της από τα μέλη της (βλ. κατωτέρω σκέψεις 165 έως 170). Πράγματι, επιχείρηση εκμισθώσεως γερανών η οποία μειώνει σημαντικά τις τιμές θα αποτελέσει αντικείμενο έντονης ζητήσεως από τους κυρίους των έργων και θα υποχρεωθεί να μισθώσει συμπληρωματικούς γερανούς από τους ανταγωνιστές της. Το συμφέρον καθορισμού τιμών διακανονισμού απορρέει επομένως από το γεγονός ότι η επιχείρηση εκμισθώσεως γερανών θα λάβει κατ' ανάγκη υπόψη τις τιμές αυτές για τον καθορισμό της τιμής της ως προς τον κύριο του έργου, προκειμένου να αποφύγει οποιαδήποτε ζημία κατά την ενδεχόμενη μίσθωση συμπληρωματικών γερανών, (βλ., π.χ., πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Holland της 22ας Φεβρουαρίου 1982, σημείο 6: «Είναι καλό να συμφωνηθούν αμοιβαίως τιμές διακανονισμού, διότι οι τιμές αυτές θα επιδράσουν ούτως ή άλλως στις τιμές που εφαρμόζονται στους κυρίους των έργων. Εάν πράγματι είναι γνωστό ότι ένας γερανός μπορεί να εκμισθωθεί σε συνάδελφο μόνο σε συγκεκριμένη τιμή, θα δοθεί μεγαλύτερη προσοχή όσον αφορά την προσφορά στους κυρίους των έργων τιμών σημαντικά κατωτέρων των τιμών διακανονισμού»· βλ., συναφώς, τα πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 5ης Οκτωβρίου 1987, σημείο 4· πρακτικά της συναντήσεως της περιφερείας Oost Nederland της 10ης Οκτωβρίου 1989, σημείο 6· πρακτικά της συναντήσεως της περιφερείας Midden Nederland της 21ης Φεβρουαρίου 1990, σημείο 4· πρακτικά της συναντήσεως της 24ης Αυγούστου 1989, σημείο 2, των μελών της FNK που εκμεταλλεύονται

ερπυστριοφόρους γερανούς). Έτσι, χρησιμοποιώντας τη δήλωση του De Blank, διευθυντή της FNK, οι τιμές διακανονισμού είχαν «εκπαιδευτική λειτουργία» (πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 30ής Μαΐου 1988, σημείο 3).

163 Πρέπει να προστεθεί ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου, το σύστημα τιμών της FNK είχε ως αντικείμενο την αύξηση των τιμών της αγοράς. Η ίδια η FNK ισχυρίζεται στην κοινοποίησή της ότι οι συνιστώμενες τιμές ήταν ανώτερες των τιμών της αγοράς (σημείο 18 της κοινοποιήσεως). Αυτός καθαυτός ο καθορισμός τιμών διακανονισμού σε συνάρτηση με τις συνιστώμενες τιμές είχε συνέπειες, δηλαδή την αύξηση των τιμών που εφαρμόζονται στους κυρίους των έργων (πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Zuid-Holland της 9ης Οκτωβρίου 1990, σημείο 7: οι τιμές διακανονισμού έχουν «ανυψωτική ισχύ έναντι των τιμών της αγοράς»· πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Holland της 11ης Φεβρουαρίου 1987, σημείο 5: «ο De Blank παρατηρεί ότι στην Περιφέρεια Noord υπήρξαν έντονες διαβουλεύσεις επί των τιμών. Αρχικώς κατά ομάδες και στη συνέχεια από κοινού με τις τρεις Περιφέρειες-επαρχίες. Αυτό ασφαλώς είχε αποτελέσματα»· πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Midden Nederland της 28ης Φεβρουαρίου 1991, σημείο 4· πρακτικά της συναντήσεως της 12 Νοεμβρίου 1991, σημείο 3, των μελών της FNK που εκμεταλλεύονται ερπυστριοφόρους γερανούς: «έχει κανείς την εντύπωση ότι και οι τιμές της αγοράς αυξάνονται λόγω των συμφωνιών επί των τιμών διακανονισμού»).

164 Από τις προηγηθείσες σκέψεις προκύπτει ότι το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είναι σύστημα επιβαλλομένων τιμών που επιτρέπει στα μέλη της FNK, ακόμη κι αν ορισμένα εξ αυτών δεν τηρούν πάντοτε τις καθορισθείσες τιμές, να προβλέπουν με επαρκή βεβαιότητα την πολιτική τιμών των άλλων μελών της ενώσεως. Επιπλέον, γίνεται δεκτό ότι το σύστημα αυτό έχει ως αντικείμενο την αύξηση των τιμών της αγοράς. Συνεπώς, η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε ότι το σύστημα αυτό περιορίζει τον ανταγωνισμό υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (προαναφερθείσες αποφάσεις Vereniging van Cementhandelaren κατά Επιτροπής, σκέψεις 19 και 21, και Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, σκέψη 41).

β) Η ευθύνη της FNK ως προς τον καθορισμό τιμών διακανονισμού

165 Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η FNK δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για την κατάρτιση των τιμών διακανονισμού. Ο ρόλος της FNK ως προς τον καθορισμό των τιμών διακανονισμού δεν υπερέβη ποτέ τα παρεμπίπτοντα καθήκοντα γραμματείας. Οι τιμές αυτές καταρτίστηκαν βάσει του τοπικού ή περιφερειακού προγράμματος.

166 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι για ορισμένες κατηγορίες γερανών, δηλαδή για τους γερανούς πλέον των 150 τόνων και τους ερπυστριοφόρους γερανούς, καθορίστηκαν τιμές διακανονισμού για όλη τη χώρα. Από τα πρακτικά που προσκομίστηκαν στο Πρωτοδικείο προκύπτει ότι οι τιμές διακανονισμού καθορίστηκαν κατά τη διάρκεια συναντήσεων στις οποίες εκπροσωπούνταν όλα τα μέλη της FNK που εκμεταλλεύονται τέτοιους γερανούς (βλ. πρακτικά της συναντήσεως των επιχειρήσεων που εκμεταλλεύονται ερπυστριοφόρους γερανούς της 15ης Φεβρουαρίου 1979, σημείο 4). Κατ' αρχήν, οι συναντήσεις ελάμβαναν χώρα στην έδρα της FNK, παρουσία του διευθυντή της FNK, De Blank, και τα πρακτικά των συναντήσεων αυτών συντάσσονταν σε χαρτί με τα στοιχεία της FNK.

167 Ο καθορισμός τιμών διακανονισμού σε εθνικό επίπεδο ήταν μάλλον η εξαίρεση από τον κανόνα. Πάντως, η διεύθυνση της FNK θέλησε οι τιμές διακανονισμού για τους άλλους γερανούς να καθορίζονται για όλη της χώρα (βλ. πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Holland της 4ης Σεπτεμβρίου 1989, σημείο 5: «Αυτό που επιθυμεί περισσότερο η διεύθυνση, είναι να καταλήξουμε σε μία μόνον τιμή διακανονισμού για όλη τη χώρα»). Πάντως, για πρακτικούς λόγους, δεν μπόρεσαν να καθορισθούν εθνικές τιμές διακανονισμού για άλλους γερανούς εκτός των γερανών πλέον των 150 τόνων και των ερπυστριοφόρων γερανών. Η διεύθυνση της FNK θεώρησε συγκεκριμένα ότι: «(...) ο αριθμός των επιχειρήσεων που εκμεταλλεύονται γερανούς μεταξύ 100 και 150 τόνων είναι πολύ σημαντικός για να προβεί στη σύναψη συμφωνιών για όλη τη χώρα. Επομένως, η διεύθυνση αποφάσισε ότι πρέπει να καταρτιστούν συμφωνίες για τους γερανούς αυτούς εντός των Περιφερειών (...)» (πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 15ης Οκτωβρίου 1990, σημείο 7· βλ. επίσης πρακτικά των επιχειρήσεων που εκμεταλλεύονται υδραυλικούς γερανούς πλέον των 150 τόνων, της 25ης Σεπτεμβρίου 1990, σημείο 6, και της 26ης Νοεμβρίου 1991, σημείο 6).

168 Συνεπώς, η ίδια η FNK αποφάσιζε αν μια τιμή διακανονισμού έπρεπε να καθορισθεί σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο.

169 Στην συνέχεια, όσον αφορά τη συμβολή της FNK στην κατάρτιση περιφερειακών τιμών διακανονισμού, παρατηρείται ότι, σύμφωνα με το ίδιο το καταστατικό της FNK, οι Περιφέρειες συνιστούν τμήματα της FNK (άρθρο 16 του καταστατικού), τα πρακτικά των συναντήσεων των Περιφερειών συντάχθηκαν σε χαρτί με τα στοιχεία της FNK και ο De Blank, διευθυντής της FNK, συμμετείχε σε όλες τις συναντήσεις των περιφερειών, τα πρακτικά των οποίων προσκομίστηκαν στο Πρωτοδικείο και κατά τη διάρκεια των οποίων συζητήθηκαν οι τιμές διακανονισμού. Εξάλλου, ο De Blank, επανειλημμένα κατά τη διάρκεια των περιφερειακών συναντήσεων, πληροφόρησε τα μέλη της ενδιαφερομένης Περιφερείας για τις καθορισθείσες σε άλλες Περιφέρειες τιμές διακανονισμού (βλ., π.χ., πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας West Brabant/Zeeland της 4ης Μαρτίου 1991, σημείο 5· πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Midden Nederland της 28ης Φεβρουαρίου 1991, σημείο 4· πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Holland της 24ης Σεπτεμβρίου 1990, σημείο 7· πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Noord Nederland της 26ης Σεπτεμβρίου 1988, σημείο 5). Κατά τον τρόπο αυτό, ο De Blank συνεργάστηκε ενεργά στον καθορισμό τιμών διακανονισμού σε ορισμένες Περιφέρειες. Επιπλέον, από τα πρακτικά της συναντήσεως της Περιφερείας Midden Nederland της 28ης Φεβρουαρίου 1991 (σημείο 4) προκύπτει ότι εγκύκλιος της FNK σχετικά με τις τιμές διακανονισμού οδήγησε, σε ορισμένες περιπτώσεις, σε αύξηση των τιμών.

170 Από τις προηγηθείσες διαπιστώσεις προκύπτει ότι η FNK συνέβαλε ενεργά στην κατάρτιση των τιμών διακανονισμού, ανεξαρτήτως του αν οι τιμές αυτές καθορίστηκαν για όλη τη χώρα ή για μία ή ορισμένες Περιφέρειες. Ακόμη κι αν η FNK, ως ένωση, δεν καθόρισε μονομερώς τις τιμές, αλλά καταχώρισε τις τιμές διακανονισμού που συμφωνήθηκαν μεταξύ των επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών κατά τη διάρκεια των συναντήσεών της (πρακτικά της συναντήσεως της διευθύνσεως της FNK της 4ης Απριλίου 1990, σημείο 8), εντούτοις η κατάρτιση τιμών διακανονισμού εντός μιας περιφέρειας ή σε εθνικό επίπεδο αντιστοιχεί στη θέληση της FNK να συντονίσει τη συμπεριφορά των μελών της στην αγορά (προαναφερθείσα απόφαση Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, σκέψη 32).

171 Συνεπώς, η Επιτροπή δεν προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση επειδή καταλόγισε στην FNK, με το άρθρο 1 της επίδικης αποφάσεως, την ευθύνη του συστήματος των τιμών διακανονισμού.

172 Συνεπώς, και το τρίτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τετάρτου σκέλους το οποίο αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως της επιδράσεως στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

173 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι οι επικριθείσες στα άρθρα 1 και 3 της επίδικης αποφάσεως πρακτικές δεν μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών (απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Οκτωβρίου 1979, 22/79, Greenwich Film Production, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 593, σημείο 11· απόφαση του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1991, T-2/89, Petrofina κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1087, σκέψη 22). Σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, η αγορά εκμισθώσεως κινητών αγορών περιορίζεται στις Κάτω Χώρες λόγω της περιορισμένης κινητικότητάς της και του φαινομένου του «overnight contracting», οπότε δεν μπορεί να επηρεάζει σημαντικά το διακρατικό εμπόριο (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαΐου 1979, 22/78, Hugin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1979/I, σ. 951). Το γεγονός ότι δύο εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος επιχειρήσεις περιλαμβάνονται μεταξύ των καταγγελλουσών εταιριών δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι το διακρατικό εμπόριο έχει επηρεασθεί από τις επίδικες πρακτικές. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το SCK, οι προσφεύγοντες δηλώνουν ότι το σύστημα πιστοποιήσεως είναι ελεύθερο για τις επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών κατά τρόπο μη δημιουργούντα διακρίσεις, υπό την προϋπόθεση ότι οι επιχειρήσεις αυτές πληρούν τις προϋποθέσεις του συστήματος πιστοποιήσεως. Επομένως, το σύστημα ενθαρρύνει, με την ελευθερία του, τη διείσδυση αλλοδαπών επιχειρήσεων στην ολλανδική αγορά. Όσον αφορά την FNK, οι προσφεύγοντες επισημαίνουν ότι η FNK συμμετείχε μόνον έμμεσα στην προετοιμασία των εφαρμοστέων μόνον σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο τιμών διακανονισμού. Εξάλλου, οι τιμές αυτές ενδιαφέρουν

μόνον τις επιχειρήσεις που τις έχουν καταρτίσει. Συνεπώς, οι τιμές αυτές δεν έχουν καμία συνέπεια στο διακρατικό εμπόριο στον τομέα των κινητών γερανών.

174 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι, μολονότι οι κινητοί γερανοί μπορούν να κινηθούν μόνο σε ακτίνα 50 χιλιομέτρων, είναι πολύ πιθανό να επηρεάζουν τις ανταλλαγές μεταξύ κρατών μελών στις συνοριακές περιοχές Βελγίου και Γερμανίας. Από το γεγονός ότι δύο βελγικές επιχειρήσεις περιλαμβάνονται μεταξύ των καταγγελλουσών εταιριών προκύπτει ότι η επίδικη αγορά δεν περιορίζεται στο ολλανδικό έδαφος.

— Κρίση του Πρωτοδικείου

175 Κατά πάγια νομολογία, για να μπορεί μια απόφαση, συμφωνία ή σύμπραξη να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών πρέπει, βάσει ενός συνόλου νομικών και πραγματικών στοιχείων, να μπορεί να πιθανολογηθεί επαρκώς ότι μπορεί να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική επίδραση στα εμπορικά ρεύματα μεταξύ κρατών μελών, τούτο δε κατά τρόπο που να προκαλείται φόβος ότι θα μπορούσε να εμποδίσει την πραγματοποίηση ενιαίας αγοράς μεταξύ κρατών μελών (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 170, και της 17ης Ιουλίου 1997, C-219/95 P, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-4411, σκέψη 20).

176 Οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να υποστηρίζουν ότι το διακρατικό εμπόριο δεν μπορεί να επηρεάζεται από τις πρακτικές στις οποίες αναφέρεται η επίδικη απόφαση, ενόψει του γεγονότος ότι, στον τομέα μισθώσεως κινητών γερανών, αποκλείεται κάθε εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

177 Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι οι κινητοί γερανοί έχουν ακτίνα δράσεως περίπου 50 χιλιομέτρων. Συνεπώς, διακρατικό εμπόριο μπορεί να αναπτυχθεί

στις συνοριακές περιοχές των Κάτω Χωρών. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι δύο βελγικές επιχειρήσεις εγκατεστημένες πλησίων των ολλανδικών συνόρων περιλαμβάνονται μεταξύ των επιχειρήσεων που υπέβαλαν καταγγελία στην Επιτροπή κατά του SCK και της FNK. Θα ήταν περίεργο οι επιχειρήσεις αυτές να προβούν σε τέτοια ενέργεια εάν δεν είχαν καμία δυνατότητα να δρουν στην ολλανδική αγορά.

178 Τα άλλα επικληθέντα από τους προσφεύγοντες στοιχεία δεν θέτουν μεν υπό αμφισβήτηση τη δυνατότητα υπάρξεως διακρατικού εμπορίου, σκοπούν όμως να αποδείξουν ότι αποκλείεται η απαγόρευση μισθώσεως και το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού να επηρεάζουν σημαντικά το διακρατικό εμπόριο.

179 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι οι περιοριστικές του ανταγωνισμού πρακτικές που καλύπτουν ολόκληρο το έδαφος ενός των κρατών μελών έχει εξ ορισμού ως αποτέλεσμα την παγίωση στεγανοποιήσεων της εθνικής αγοράς και τη συνακόλουθη παρακώλυση της οικονομικής αλληλοδιεισδύσεως που επιδιώκεται με τη Συνθήκη (προαναφερθείσες αποφάσεις Vereniging van Cementhandelaren κατά Επιτροπής, σκέψη 29, και Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 22· απόφαση του Πρωτοδικείου της 21ης φεβρουαρίου 1995, Τ-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψη 299).

180 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η απαγόρευση μισθώσεως του SCK καθώς και οι συνιστώμενες τιμές της FNK εφαρμόζονται στο σύνολο του ολλανδικού εδάφους. Το αυτό ισχύει για ορισμένες τιμές διακανονισμού (βλ. ανωτέρω σκέψη 166). Συνεπώς, οι περιοριστικές αυτές πρακτικές του ανταγωνισμού (βλ. ανωτέρω 141 έως 150, και 157 και 164) επηρεάζουν, εξ ορισμού, το διακρατικό εμπόριο. Εξάλλου, το ίδιο το SCK με την κοινοποίησή του για τη χορήγηση αρνητικής πιστοποιήσεως ή απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης (βλ. ανωτέρω σκέψη 7) αποδέχθηκε ότι ο κανονισμός περί πιστοποιήσεως επιχειρήσεων εκμισθώσεως γερανών μπορεί να επηρεάζει αρνητικά τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών (σημείο 4.3 της κοινοποιήσεως).

181 Όσον αφορά το ζήτημα αν οι πρακτικές στις οποίες αναφέρονται τα άρθρα 1 και 3 της επίδικης αποφάσεως μπορούν να επηρεάζουν σημαντικά το διακρατικό εμπόριο, διαπιστώνεται ότι, παρ' όλον που οι διάδικοι δεν συμφωνούν επί του ακριβούς τμήματος της αγοράς που εκπροσωπούν τα μέλη της FNK και οι πιστοποιημένες από το SCK επιχειρήσεις, οι ίδιοι οι προσφεύγοντες αναγνώρισαν ότι, το 1991, οι πιστοποιημένες από το SCK επιχειρήσεις κατείχαν το 37 % και τα μέλη της FNK περίπου το 40 % της ολλανδικής αγοράς εκμισθώσεως κινητών γερανών. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι μολονότι το τμήμα της αγοράς των πιστοποιημένων από το SCK επιχειρήσεων ή των μελών της FNK αντιπροσωπεύει «μόνον» το 37 % ή 40 % της ολλανδικής αγοράς, οι προσφεύγοντες έχουν αρκετά σημαντικό μέγεθος και οικονομική ισχύ ώστε οι πρακτικές τους, στις οποίες αναφέρεται η επίδικη απόφαση (μεταξύ των οποίων η απαγόρευση μισθώσεως και οι συνιστώμενες τιμές που εφαρμόζονται στο σύνολο του ολλανδικού εδάφους), να είναι ικανές να επηρεάζουν σημαντικά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών (απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Φεβρουαρίου 1978, 19/77, Miller κατά Επιτροπής, Συλλογή 1978, σ. 47, σκέψη 10).

182 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το τέταρτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

183 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι ο λόγος που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Τρίτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

184 Οι προσφεύγοντες αναφέρουν, επικουρικώς, ότι επειδή η Επιτροπή δεν έκρινε ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, δεν τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογής, παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, εφόσον το σύστημα

πιστοποιήσεως του SCK, η δημοσίευση των συνιστωμένων τιμών και των εκτιμήσεων του κόστους καθώς και ο καθορισμός των τιμών διακανονισμού πληρούν όλες τις απαιτούμενες από την τελευταία αυτή διάταξη προϋποθέσεις.

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής περί χορηγήσεως απαλλαγής στην απαγόρευση μισθώσεως του SCK

185 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι το σύστημα πιστοποιήσεως βελτιώνει την κατάσταση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως κινητών γερανών, καθόσον συμβάλλει στη θέση σε λειτουργία μιας διαφανούς αγοράς στην οποία δρουν επιχειρήσεις οι οποίες πληρούν προϋποθέσεις ποιότητας πέραν των νομίμων. Η μεγαλύτερη αυτή αξία του συστήματος πιστοποιήσεως (βλ. ανωτέρω σκέψη 128), η οποία ενισχύεται από μια πολύ πιο ενεργό πολιτική ελέγχου απ' ό,τι οι νόμιμοι έλεγχοι, είναι τελικώς υπέρ των κυρίων των έργων. Επειδή αυτοί οι κύριοι των έργων εκπροσωπούνται στο SCK, είναι εξάλλου προφανές ότι ένα δίκαιο τμήμα του απορρέοντος από το σύστημα πιστοποιήσεως «οφέλους» προορίζεται για τους χρήστες. Για τους προαναφερθέντες ανωτέρω λόγους (βλ. σκέψη 126), η απαγόρευση μισθώσεως αποτελεί το μοναδικό μέσο διασφαλίσεως της συνοχής του συστήματος πιστοποιήσεως υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες της επίδικης αγοράς, οπότε ο ενδεχόμενος αυτός περιορισμός του ανταγωνισμού είναι αναπόφευκτος για την επίτευξη του σκοπού της θέσεως σε λειτουργία του συστήματος πιστοποιήσεως. Αντί να καταργεί τον ανταγωνισμό, το σύστημα πιστοποιήσεως τον ενισχύει, καθόσον καθιστά δυνατό τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των πιστοποιημένων επιχειρήσεων ως προς τις τιμές και άλλες προϋποθέσεις, διασφαλίζοντας ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας σε μια διαφανή αγορά χωρίς συγχρόνως να επηρεάζει τη δυνατότητα ανταγωνισμού μεταξύ πιστοποιημένων και μη πιστοποιημένων επιχειρήσεων.

186 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι από το σημείο 37 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως προκύπτει ότι δύο από τις τέσσερις προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, δεν πληρούνται. Όσον αφορά την προϋπόθεση συμβολής στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής, δεν αποδεικνύεται ότι το σύστημα πιστοποιήσεως έχει μεγαλύτερη αξία. Εν πάση περιπτώσει, οι επιβαλλόμενοι στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις περιορισμοί και τα μειονεκτήματα που απορρέουν για τις μη συνδεδεμένες επιχειρήσεις, σαφώς, υπερβαίνουν τα τυχόν πλεονεκτήματα. Πράγματι, η Επιτροπή φρονεί

ότι οι περισσότερες από τις προϋποθέσεις για την πιστοποίηση επιχειρήσεως εκμισθώσεως γερανών είναι νόμιμες υποχρεώσεις που αποτελούν το αντικείμενο ελέγχων διαφόρων αρχών. Εξάλλου, η Επιτροπή αμφισβητεί το γεγονός ότι, από απόψεως διαδικασίας, το SCK ασκεί πιο ενεργό πολιτική ελέγχου απ' ό,τι η Keboma. Όσον αφορά την προϋπόθεση του αναγκαίου χαρακτήρα των επιβαλλομένων περιορισμών προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK, η Επιτροπή αναφέρεται στα προβληθέντα στη σκέψη 130 ανωτέρω επιχειρήματα για να αποδείξει ότι η απαγόρευση μισθώσεως δεν ήταν απαραίτητη.

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής περί χορηγήσεως απαλλαγής στο σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού

187 Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι και η δημοσίευση των συνιστωμένων τιμών και οι εκτιμήσεις του κόστους πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Έτσι, στην πρακτική λήψεως αποφάσεων της Επιτροπής αναγνωρίζεται [βλ. την απόφαση 93/174/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 24ης Φεβρουαρίου 1993, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (υπόθεση IV/34.494 — Διάρθρωση τιμολογίων κατά τις συνδυασμένες μεταφορές εμπορευμάτων) (ΕΕ L 73, σ. 38, στο εξής: απόφαση 93/174), και τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3932/92 της Επιτροπής, της 21ης Δεκεμβρίου 1992, περί εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα των ασφαλίσεων (ΕΕ L 398, σ. 7, στο εξής: κανονισμός 3932/92)] ότι η ύπαρξη τιμολογίου συμβάλλει στη διαφάνεια της αγοράς και στην οικονομική πρόοδο του εν λόγω τομέα, καθόσον οι χρήστες μπορούν να συγκρίνουν καλύτερα τις επιχειρήσεις που δρουν στον τομέα αυτό. Οι χρήστες απολαύουν, συνεπώς, δικαίου τμήματος του οφέλους αυτού. Τέτοιου είδους διαφάνεια της αγοράς δεν μπορεί να θίγεται από τη δημοσίευση των τιμών αυτών, οπότε ο περιορισμός του ανταγωνισμού που απορρέει είναι αναπόφευκτος. Τέλος, η δημοσίευση αυτή δεν συνεπάγεται εξάλειψη ουσιώδους τμήματος του ανταγωνισμού, αφού οι δημοσιευόμενες τιμές δεν είναι υποχρεωτικές, εφόσον αφήνουν στους επιχειρηματίες την ελευθερία να παρεκκλίνουν των τιμών αυτών και, συνεπώς, τη δυνατότητα να ανταγωνίζονται μεταξύ τους.

188 Απαλλαγή βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης έπρεπε να χορηγηθεί και στις τιμές διακανονισμού. Η κατάσταση των εκμισθωτών

κινητών γερανών είναι συγκρίσιμη με των τραπεζών καθόσον υπό κανονικές συνθήκες διατηρούν διμερείς σχέσεις μεταξύ τους μέσω της μισθώσεως. Εφόσον η Επιτροπή διαπίστωσε ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν εφαρμόζεται επί συμφωνίας τιμολογήσεως συναφθείσας μεταξύ των τραπεζών για τις υπηρεσίες που παρέχουν εκατέρωθεν [απόφαση 87/103/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1986, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.356 — ABI) (ΕΕ L 43, σ. 51, στο εξής: απόφαση 87/103)], ίση μεταχείριση πρέπει να επιφυλάσσεται για τους προσφεύγοντες ως προς τον καθορισμό των τιμών διακανονισμού. Οι τιμές αυτές επιφέρουν βελτίωση της παραγωγής επιτυγχάνοντας μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα εφόσον, λόγω των τιμών αυτών, θα αποφεύγονται οι διαπραγματεύσεις επί των τιμών κάθε φορά που επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών απευθύνονται σε άλλη πιστοποιημένη επιχείρηση για τη μίσθωση γερανού. Η μεγαλύτερη αυτή αποτελεσματικότητα είναι εξάλλου υπέρ των κυρίων των έργων, οπότε ένα δίκαιο τμήμα του οφέλους επανέρχεται στους χρήστες. Στο μέτρο που οι τιμές αυτές προκαλούν περιορισμούς του ανταγωνισμού, οι περιορισμοί αυτοί είναι αναπόφευκτοι για την πραγματοποίηση της μεγαλύτερης αυτής αποτελεσματικότητας. Τέλος, δεν εξαλείφεται σημαντικό μέρος του ανταγωνισμού εφόσον, με την ευκαιρία μιας συγκεκριμένης συναλλαγής, όλοι όσοι συμμετείχαν στην κατάρτιση των τιμών διακανονισμού είναι ελεύθεροι είτε να εφαρμόσουν άλλη τιμή είτε να μην προβούν στη μίσθωση.

189 Η Επιτροπή κάνει μνεία του σημείου 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως. Προσθέτει ότι η FNK δεν μπορεί να στηρίζεται στην απόφαση 93/174, επειδή τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της υποθέσεως αυτής δεν συντρέχουν εν προκειμένω. Πράγματι, οι συνιστώμενες τιμές αφορούν τη συνολική τιμή και όχι κάποιο στοιχείο της τιμής· η δε ανάγκη διαφάνειας της αγοράς εκμισθώσεως κινητών γερανών δεν είναι το ίδιο σημαντική όπως στην επίδικη αγορά στην εν λόγω απόφαση. Τέλος, η FNK δεν μπορεί περαιτέρω να επικαλείται την απόφαση επί των ενδοτραπεζικών τιμών για να αποδείξει τον αναγκαίο χαρακτήρα των τιμών διακανονισμού. Πολλά στοιχεία διακρίνουν την κατάσταση των επιχειρήσεων εκμισθώσεως κινητών γερανών από αυτήν των τραπεζών: οι τράπεζες βρίσκονται σε κατάσταση υποχρεωτικής συνεργασίας, εφόσον πρέπει να συνεργάζονται με την επιλεγείσα από τον πελάτη τους τράπεζα για την πραγματοποίηση εμβάσματος, ενώ οι επιχειρήσεις εκμισθώσεως κινητών γερανών επιλέγουν οι ίδιες τον υπεργολάβο τους· οι τράπεζες έρχονται αντιμέτωπες με πολύ μεγαλύτερο αριθμό συναλλαγών· τέλος, οι τιμές διακανονισμού συνδυάζονται με συνιστώμενες τιμές εφαρμοστέες στους κυρίους των έργων, ενώ η Επιτροπή δεν επέτρεψε, με την απόφαση 87/103, συμφωνία των τραπεζών επί των τιμών που εφαρμόζονται στην πελατεία τους.

Κρίση του Πρωτοδικείου

190 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι ο ασκούμενος από το Πρωτοδικείο έλεγχος για τις περίπλοκες οικονομικής φύσεως εκτιμήσεις στις οποίες προβαίνει η Επιτροπή κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που της απονέμει το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ως προς κάθε μία από τις τέσσερις προϋποθέσεις που περιέχει περιορίζεται αναγκαστικά στην εξέταση του αν τηρήθηκαν οι κανόνες διαδικασίας και αιτιολογίας, καθώς και αν τα πραγματικά περιστατικά ήταν ακριβή και δεν συνέτρεχε προδήλως πεπλανημένη εκτίμηση ή κατάχρηση εξουσίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Νοεμβρίου 1987, 142/84 και 156/84, BAT και Reynolds κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4487, σκέψη 62· αποφάσεις του Πρωτοδικείου CB και Europay κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 109, της 15ης Ιουλίου 1994, Τ-17/93, Matra Hachette κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-595, σκέψη 104, και απόφαση SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 288).

191 Εν προκειμένω, η άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει απαλλαγή στους κανονισμούς και τα καταστατικά της FNK και του SCK, αντιστοίχως, στηρίζεται στη διαπίστωση ότι δύο από τις τέσσερις προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν πληρούνται. Επειδή οι τέσσερις προϋποθέσεις για τη χορήγηση απαλλαγής βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης είναι σωρευτικές (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1984, 43/82, και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19, σκέψη 61, και προαναφερθείσα απόφαση SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 267), η Επιτροπή δεν έχει, πράγματι, καμιά υποχρέωση να εξετάζει κάθε μία από τις προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3.

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει απαλλαγή στην απαγόρευση μισθώσεως του SCK

192 Από το σημείο 37 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή απέρριψε την αίτηση χορηγήσεως απαλλαγής σχετικά με το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK, και ιδίως την απαγόρευση μισθώσεως, αφού διαπίστωσε ότι δεν πληρούνταν η πρώτη και η τρίτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Έτσι, η Επιτροπή θεώρησε ότι το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK δεν είχε πραγματικά αξία, τόσο επί της ουσίας όσο και επί της διαδικασίας, σε σχέση με τις εκ του νόμου προϋποθέσεις. Συνεπώς, το σύστημα δεν συμβάλλει στη βελτίωση της παραγωγής ή την προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου (πρώτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης). Εξάλλου, μολονότι το σύστημα

πιστοποιήσεως έχει σημαντικότερα πλεονεκτήματα από τα μειονεκτήματα που απορρέουν για τις μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, η απαγόρευση μισθώσεως δεν είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του συστήματος (τρίτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3).

193 Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι η Επιτροπή παραβίασε τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK έχει αρκετά σημαντική μεγαλύτερη αξία δικαιολογούσα τον προβαλλόμενο περιορισμό του ανταγωνισμού που απορρέει από την απαγόρευση μισθώσεως. Έτσι, αφενός, το SCK ασκεί πιο ενεργό πολιτική ελέγχου των εκ του νόμου προϋποθέσεων απ' ό,τι η Keboma, η οποία είναι η δημοσία αρχή ελέγχου γερανών στις Κάτω Χώρες και, αφετέρου, το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK θέτει προϋποθέσεις, τόσο από τεχνικής απόψεως όσο και από απόψεως διαχειρίσεως της επιχειρήσεως, οι οποίες βαίνουν πέραν των εκ του νόμου προϋποθέσεων.

194 Κατ' αρχάς, όσον αφορά τον φερόμενο αποτελεσματικότερο έλεγχο των εκ του νόμου προϋποθέσεων που πραγματοποιεί το SCK (η φερομένη μεγαλύτερη αξία από απόψεως διαδικασίας), υπενθυμίζεται ότι κατ' αρχήν εναπόκειται στις δημόσιες αρχές και όχι σε ιδιωτικούς οργανισμούς να διασφαλίζουν την τήρηση των νομίμων προϋποθέσεων (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1991, T-30/89, Hilti κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1439, σκέψη 118). Εξαίρεση στον κανόνα αυτό μπορεί να γίνει δεκτή όταν οι δημόσιες αρχές έχουν, αυτοβούλως, αποφασίσει να αναθέσουν σε ιδιωτικό οργανισμό τον έλεγχο τηρήσεως των εκ του νόμου προϋποθέσεων. Πάντως, εν προκειμένω, το SCK θέσπισε σύστημα ελέγχου παράλληλα με τον έλεγχο που ασκείται από τις δημόσιες αρχές χωρίς να έχει γίνει οποιαδήποτε μεταβίβαση στο SCK των ασκουμένων από τις δημόσιες αρχές εξουσιών ελέγχου. Εξάλλου, η διαβεβαίωση στο σημείο 37, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία «οι επιχειρήσεις που δεν συμμετέχουν στο σύστημα πιστοποιήσεως του SCK μπορούν, επίσης, να αποδείξουν ότι πληρούν τις απαιτήσεις του νόμου», δεν αμφισβητείται σοβαρά από τους προσφεύγοντες. Έτσι, δεν αποδείχθηκε ότι ο ασκούμενος από τις δημόσιες αρχές έλεγχος των εκ του νόμου προϋποθέσεων ενέχει κενά, τα οποία θα μπορούσαν να είχαν καταστήσει αναγκαία τη θέσπιση ιδιωτικού συστήματος ελέγχου. Ακόμη κι αν αποδειχθεί ότι ο πραγματοποιούμενος από το SCK έλεγχος των εκ του νόμου προϋποθέσεων είναι αποτελεσματικότερος από τον γενόμενο από τις ολλανδικές δημόσιες αρχές έλεγχο, οι προσφεύγοντες ωστόσο ουδόλως απέδειξαν ότι το εκ του νόμου σύστημα ελέγχου είναι ανεπαρκές. Επισημαίνεται ότι το SCK, συσταθέν το 1985, προσέθεσε στον κανονισμό του πιστοποιήσεως μόλις την 1η Ιανουαρίου 1991 τη

ρήτρα απαγορεύσεως μισθώσεως. Σε απάντηση ερωτήσεως που υπέβαλε το Πρωτοδικείο κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, το διοικητικό συμβούλιο των προσφευγόντων παραδέχθηκε ότι το SCK δεν είχε επιληφθεί, πριν από την θέσπιση της απαγορεύσεως μισθώσεως, καμιάς καταγγελίας εκ μέρους των κυρίων των έργων περί της ενδεχόμενης χρησιμοποιήσεως, από πιστοποιημένη επιχείρηση, γερανών μισθωμένων από μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, που αναγκαστικά θα είχαν αποτελέσει αντικείμενο μόνο των γενομένων από τις δημόσιες αρχές ελέγχων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δικαίως θεώρησε ότι «οι περιορισμοί που επιβάλλονται στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις και τα μειονεκτήματα που απορρέουν για τις μη συνδεδεμένες επιχειρήσεις, σαφώς υπερβαίνουν τα τυχόν πλεονεκτήματα που επικαλείται το SCK» (σκέψη 37, δεύτερο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως). Συνεπώς, η εκτίμηση της Επιτροπής σύμφωνα με την οποία η φερομένη μεγαλύτερη αξία του συστήματος πιστοποιήσεως από απόψεως διαδικασίας δεν πληροί την πρώτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν είναι, εν πάση περιπτώσει, προδήλως πεπλανημένη.

195 Στη συνέχεια, όσον αφορά τη φερομένη ουσιαστική μεγαλύτερη αξία του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK, απορρέουσα εκ του γεγονότος ότι το εν λόγω σύστημα θέτει προϋποθέσεις τόσο από τεχνικής απόψεως όσο και από απόψεως διαχειρίσεως της επιχειρήσεως, βαίνουσες πέραν των εκ του νόμου προϋποθέσεων, η Επιτροπή έκρινε, με την επίδικη απόφαση: «(...) δεν έχει ακόμη εξακριβωθεί αν το σύστημα SCK έχει ουσιαστικά μεγαλύτερη αξία πέραν των όσων απαιτεί ο νόμος. Οι απαιτήσεις που επιβάλλονται στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις είναι σχεδόν ταυτόσημες με εκείνες του νόμου (...)» (σκέψη 37, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων). Έτσι, οι περισσότερες από τις επιβαλλόμενες από το SCK απαιτήσεις ασφάλειας είναι ήδη επιβεβλημένες από την ολλανδική νομοθεσία. Παρομοίως, «οι περισσότερες από τις απαιτήσεις που επιβάλλει το SCK που δεν σχετίζονται με την ασφάλεια, όπως εκείνες που αφορούν την καταβολή του φόρου και των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως, την εγγραφή στο εμπορικό επιμελητήριο, την ασφάλιση αστικής ευθύνης, τη φερεγγυότητα και την εφαρμογή των συλλογικών συμβάσεων εργασίας» (σημείο 37, τρίτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων). Η Επιτροπή προσθέτει ότι «το SCK βαίνει πέραν των διατάξεων του νόμου επιβάλλοντας προϋποθέσεις όσον αφορά τον τρόπο διεξαγωγής των εργασιών, αλλά αυτό από μόνο του δεν δικαιολογεί τους περιορισμούς στον ανταγωνισμό» (σημείο 37, τρίτο εδάφιο, in fine, των αιτιολογικών σκέψεων).

196 Επισημαίνεται ότι η νομιμότητα της αποφάσεως η οποία απορρίπτει τη χορήγηση απαλλαγής πρέπει να εκτιμάται ενόψει των στοιχείων που επικαλούνται

οι διάδικοι στην κοινοποίηση, όπως αυτά έχουν διευκρινιστεί κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας (βλ., π.χ., απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1995, C-360/92 P, Publishers Association κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-23, σκέψεις 39 έως 41).

197 Με την κοινοποίησή του, το SCK διευκρίνισε ότι το σύστημα πιστοποιήσεως επιβάλλει τρία είδη υποχρεώσεων στις επιχειρήσεις: πρόκειται (πρώτον) για απαιτήσεις σχετικά με τους κινητούς γερανούς (δεύτερον) για γενικές υποχρεώσεις που αφορούν την επιχείρηση και (τρίτον) για απαιτήσεις που αφορούν το προσωπικό της επιχειρήσεως.

198 Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία απαιτήσεων, που αντιστοιχεί στις «απαιτήσεις ασφαλείας» της επίδικης αποφάσεως, το SCK ισχυρίζεται ρητώς στην κοινοποίησή του ότι οι υποχρεώσεις αυτές «εφαρμόζονται επίσης δυνάμει των εθνικών νομίμων διατάξεων» (σημείο 26 της κοινοποιήσεως). Σύμφωνα με το SCK, τα ίδια ισχύουν για τις απαιτήσεις που αφορούν το προσωπικό της επιχειρήσεως. Πράγματι, το SCK εξηγεί στην κοινοποίησή του: «(...) πρόκειται (...) για απαιτήσεις που ήδη επιβάλλονται από τον νόμο. Το SCK επιδιώκει μόνον να παρέχει τη δυνατότητα στις πιστοποιημένες επιχειρήσεις για να αποδεικνύουν ότι πληρούν τις νόμιμες αυτές απαιτήσεις» (σημείο 28 της κοινοποιήσεως).

199 Όσον αφορά τις γενικές απαιτήσεις που αφορούν την επιχείρηση, το SCK εξηγεί στην κοινοποίησή του: «[αυτές] αφορούν τις φορολογικές απαιτήσεις, τις απαιτήσεις ασφάλειας και τη φερεγγυότητα. Εδώ επίσης, οι απαιτήσεις έχουν ήδη, σε μεγάλο μέρος επιβληθεί στις επιχειρήσεις από εθνικούς νόμους, η δε πιστοποίηση επιφέρει μία πρόσθετη εγγύηση ότι οι νόμιμες αυτές απαιτήσεις πράγματι τηρούνται. Συγκεκριμένα, αυτό εφαρμόζεται στις απαιτήσεις σχετικά με την καταβολή φόρων, την εγγραφή στο εμπορικό επιμελητήριο και την υποχρέωση ασφάλειας» (σημείο 27 της κοινοποιήσεως). Το SCK αναφέρει στην κοινοποίησή του μόνον τρεις μη επιβαλλόμενες εκ του νόμου υποχρεώσεις για τις πιστοποιημένες επιχειρήσεις: να έχει φερεγγυότητα και να διαθέτει ένα ελάχιστο ποσό διαθεσίμων μετρητών, να εφαρμόζει τους γενικούς όρους της FNK (υποχρέωση, η οποία ανακλήθηκε εν τω μεταξύ) και να συνάψει ασφάλιση αστικής ευθύνης.

200 Όσον αφορά το ζήτημα της φερομένης μεγαλύτερης αξίας του συστήματος της εν λόγω πιστοποιήσεως, διαπιστώνεται ότι το SCK επικεντρώθηκε στην

κοινοποίησή του επί της αναγκαιότητας αυξημένου ελέγχου των υφισταμένων νομίμων απαιτήσεων (μεγαλύτερη αξία από απόψεως διαδικασίας) παρά επί της ουσιαστικής μεγαλύτερης αξίας. Όσον αφορά την ουσιαστική μεγαλύτερη αξία, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή επανέλαβε πιστά στην επίδικη απόφαση (βλ. ανωτέρω σκέψη 195) την άποψη που υποστήριξε το SCK με την κοινοποίησή του (βλ. ανωτέρω σκέψεις 198 και 199), δηλαδή ότι οι επιβαλλόμενες από το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK απαιτήσεις αντιστοιχούν κατά προσέγγιση στις εκ νόμου ισχύουσες προϋποθέσεις. Κατ' αρχήν, η διαπίστωση αυτή πρέπει να αρκεί για την απόρριψη του ισχυρισμού ότι η Επιτροπή προέβη σε προδήλως πεπλανημένη εκτίμηση επειδή θεώρησε ότι το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK δεν έχει πραγματική ουσιαστική μεγαλύτερη αξία σε σχέση με τις εκ του νόμου απαιτήσεις.

201 Πάντως, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, οι προσφεύγοντες έδωσαν μεγαλύτερο βάρος στην προβαλλομένη ουσιαστική προστιθέμενη αξία του συστήματος. Έτσι, με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992, σχετικά με τον πίνακα που είναι συνημμένος ως παράρτημα 3 στην απάντηση αυτή, οι προσφεύγοντες υποστήριξαν ότι το σύστημα πιστοποιήσεως θέτει ορισμένες απαιτήσεις ασφάλειας και αποδόσεως που δεν προβλέπονται από την ολλανδική νομοθεσία (σημείο 9 της απαντήσεως στην ανακοίνωση των αιτιάσεων). Με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 21ης Οκτωβρίου 1994, οι προσφεύγοντες αναφέρθηκαν στον ίδιο πίνακα για να αποδείξουν την ύπαρξη ουσιαστικής προστιθέμενης αξίας (σημείο 32 της απαντήσεως στην ανακοίνωση των αιτιάσεων· παράρτημα 19 της προσφυγής). Παρατηρείται ότι ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει απαρίθμηση των επιβαλλομένων από το σύστημα πιστοποιήσεως προϋποθέσεων με ένδειξη, ως προς κάθε μια εξ αυτών, του αν επιβάλλονται εκ του νόμου ή όχι. Παρεμφερής παρουσίαση έγινε στα σημεία 101 έως 118 της προσφυγής.

202 Στην πραγματικότητα, η άποψη που υποστηρίζουν οι προσφεύγοντες με τις απαντήσεις τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και στην προσφυγή τους δυσχερώς συγκρίνεται με την περιγραφή των απαιτήσεων του συστήματος πιστοποιήσεως που έκανε το SCK στην κοινοποίησή του (σημεία 26 έως 28 της κοινοποιήσεως· βλ. ανωτέρω σκέψεις 198 και 199). Η προστιθέμενη αξία ενός συστήματος πιστοποιήσεως δεν απορρέει από το απλό γεγονός ότι επιβάλλει μη προβλεπόμενες από τον νόμο υποχρεώσεις. Πράγματι, το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK έχει πραγματική προστιθέμενη αξία μόνον αν οι επιβαλλόμενες με το σύστημα προϋποθέσεις είναι κατάλληλες για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ο οποίος είναι να προσφέρεται εγγύηση μεγαλύτερης ασφάλειας στους κυρίους των έργων (βλ., συναφώς, σκέψεις 80

έως 87 της προσφυγής). Πάντως, οι προσφεύγοντες παρέλειψαν να εξηγήσουν γιατί και μέχρι ποίου βαθμού οι μη προβλεπόμενες εκ του νόμου προϋποθέσεις είναι κατάλληλες για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού. Επομένως, οι προσφεύγοντες, προσπαθώντας, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και με την προσφυγή τους, να αποδείξουν μόνον ότι πολλές απαιτήσεις του συστήματος πιστοποιήσεως δεν προβλέπονται εκ του νόμου, θεωρώντας δε κατ' αυτόν τον τρόπο ότι το σύστημα έχει ουσιαστική μεγαλύτερη αξία, δεν κατάφεραν να αποδείξουν ότι η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση θεωρώντας, αφενός, ότι «δεν έχει εξακριβωθεί αν το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK έχει ουσιαστικά μεγαλύτερη αξία πέραν των όσων απαιτεί ο νόμος» (σημείο 37, πρώτο εδάφιο, των αιτιολογικών σκέψεων, της επίδικης αποφάσεως) και, αφετέρου, ότι ορισμένες πέραν των διατάξεων του νόμου επιβαλλόμενες προϋποθέσεις δεν επαρκούν «για να δικαιολογήσουν τους περιορισμούς στον ανταγωνισμό» (σημείο 37, τρίτο εδάφιο, in fine).

203 Συνεπώς, οι προσφεύγοντες δεν απέδειξαν ότι η εκτίμηση της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία το σύστημα πιστοποιήσεως του SCK και η συνδεόμενη με αυτό απαγόρευση μισθώσεως δεν πληρούν την πρώτη από τις τέσσερις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, είναι προδήλως πεπλανημένη (βλ., π.χ., προαναφερθείσα απόφαση Van Landewyck κατά Επιτροπής, σκέψη 185). Ενόψει του σωρευτικού χαρακτήρα των τεσσάρων προϋποθέσεων για τη βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης χορήγηση απαλλαγής, δεν χρειάζεται να εξεταστεί αν η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση ως προς τον μη αναγκαίο χαρακτήρα της απαγορεύσεως μισθώσεως στο πλαίσιο του συστήματος πιστοποιήσεως του SCK (βλ., π.χ., διάταξη του Δικαστηρίου της 25ης Μαρτίου 1996, C-137/9 P, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-1611, σκέψη 48· προαναφερθείσα απόφαση CB και Europay κατά Επιτροπής, σκέψεις 110 και 115).

204 Επομένως, ο λόγος που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης καθόσον αφορά την απαγόρευση της μισθώσεως πρέπει να απορριφθεί.

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει απαλλαγή στο σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού

205 Η Επιτροπή στήριξε την άρνησή της να χορηγήσει απαλλαγή στο σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού της SCK στη διαπίστωση ότι

δεν πληρούνται οι δύο πρώτες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Έτσι, η Επιτροπή θεώρησε στο σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως: «Δεν έχει εξακριβωθεί αν η υποχρέωση εφαρμογής "αποδεκτών" τιμών, ανεξάρτητα από τον φερόμενο στόχο της αυξήσεως διαφάνειας στην αγορά, συμβάλλει στη βελτίωση του εμπορίου εκμισθώσεως γερανών και ότι οι καταναλωτές, στην περίπτωση αυτή, οι επιχειρήσεις εκμισθώσεως γερανών, απολαμβάνουν δίκαιο μερίδιο του απορρέοντος οφέλους. Αντίθετα, σύμφωνα με την ανεξάρτητη τομεακή έρευνα (...), οι συνιστώμενες τιμές και οι τιμές διακανονισμού που καθορίζονταν από την FNK προκειμένου να ερμηνεύεται στενότερα η έννοια των "αποδεκτών" τιμών, ήταν κατά γενικό κανόνα υψηλότερες από τις τιμές της αγοράς. Οι συντάκτες της έρευνας προσδιόρισαν ότι αυτό οφείλεται συγκεκριμένα στο γεγονός ότι "στην αγορά υπάρχει ανταγωνισμός".»

206 Κατά πάγια νομολογία, στην περίπτωση όπου ζητείται η χορήγηση απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, εναπόκειται στις επιχειρήσεις που προβαίνουν στις κοινοποιήσεις να παράσχουν στην Επιτροπή τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι πληρούνται οι τέσσερις προϋποθέσεις της διατάξεως αυτής (προαναφερθείσες αποφάσεις VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, σκέψη 52, και Matra Hachette κατά Επιτροπής, σκέψη 104).

207 Κατ' αρχάς, όσον αφορά τις τιμές διακανονισμού, διαπιστώνεται ότι, στο κεφάλαιο της κοινοποιήσεώς της σχετικά με το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, η FNK υποστήριξε μόνον ότι οι τιμές αυτές δεν καταργούν τον ανταγωνισμό (σημείο 25 της κοινοποιήσεως). Ομοίως, με τις απαντήσεις τους στις ανακοινώσεις των αιτιάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992 και της 21ης Οκτωβρίου 1994, οι προσφεύγοντες δεν προσεκόμισαν κανένα νέο στοιχείο για την εκτίμηση των τιμών διακανονισμού υπό το πρίσμα του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Μολονότι οι προσφεύγοντες έλαβαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας θέση που συνάδει πλήρως με τη συλλογιστική τους, ότι ο καθορισμός τιμών διακανονισμού δεν έχει καμία σχέση με την FNK (σημείο 19 της κοινοποιήσεως της FNK), δεν προσεκόμισαν στην Επιτροπή κανένα πειστικό στοιχείο για να αποδείξουν ότι, όσον αφορά το σύστημα τιμών διακανονισμού, πληρούνται οι τρεις πρώτες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή προέβη σε προδήλως πεπλανημένη εκτίμηση θεωρώντας ότι «δεν έχει εξακριβωθεί» (σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως) ότι το σύστημα τιμών διακανονισμού πληροί τις δύο πρώτες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

208 Όσον αφορά τις συνιστώμενες τιμές της FNK, οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν κατά τη διάρκεια της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας ότι το σύστημα αυτό αυξάνει τη διαφάνεια της αγοράς. Οι χρήστες, δηλαδή οι κύριοι των έργων, απολαύουν της διαφάνειας αυτής. Η διαφάνεια αυτή απλουστεύει τις συγκρίσεις μεταξύ των ανταγωνιστικών προσφορών που μπορούν να κάνουν οι χρήστες. Οι προσφεύγοντες φρονούν ότι οι δύο άλλες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης πληρούνται επίσης, καθόσον οι περιορισμοί στον ανταγωνισμό είναι απαραίτητοι για την επίτευξη των σκοπών αυτών και δεν καταργείται σημαντικό τμήμα του ανταγωνισμού.

209 Διαπιστώνεται ότι, μολονότι η FNK δεν στηρίχθηκε στην κοινοποίησή της στο πλεονέκτημα μιας φερόμενης βελτιώσεως της διαφάνειας της αγοράς για να δικαιολογήσει τη χορήγηση απαλλαγής (σημεία 22 έως 24 της κοινοποιήσεως), οι προσφεύγοντες επικαλέστηκαν εντούτοις το επιχείρημα αυτό κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, ιδίως δε με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 21ης Οκτωβρίου 1994 (σημείο 28 της απαντήσεως αυτής).

210 Πράγματι, η μεγαλύτερη διαφάνεια της αγοράς είναι εγγενής σε κάθε σύστημα καθορισμένων συνιστωμένων τιμών που δημοσιεύονται από ένωση αντιπροσωπεύουσα σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων που δρουν σε ορισμένη αγορά. Υπό τις συνθήκες αυτές, η μεγαλύτερη διαφάνεια της αγοράς που συνδέεται με σύστημα συνιστωμένων τιμών δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι πληρούται η πρώτη προϋπόθεση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Κατά τα λοιπά, η επιχειρηματολογία των προσφευγόντων και η εκτίμηση της Επιτροπής περί των συνιστωμένων τιμών στο σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως διαφέρουν. Πράγματι, η Επιτροπή δεν ισχυρίστηκε ποτέ ότι το σύστημα συνιστωμένων τιμών δεν ενίσχυε τη διαφάνεια της αγοράς. Θεώρησε μόνον ότι «ανεξάρτητα από τον φερόμενο στόχο της αυξήσεως διαφάνειας στην αγορά» δεν πληρούνται οι δύο πρώτες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Συναφώς, η Επιτροπή ορθώς έκρινε, με την επίδικη απόφαση, ότι τα μέλη της FNK υποχρεούνταν να τηρούν τις συνιστώμενες τιμές (βλ. ανωτέρω σκέψεις 159 έως 164) λόγω του γεγονότος ότι οι τιμές αυτές προσδιόριζαν την έννοια της αποδεκτής τιμής που τα μέλη της FNK υποχρεούνταν να εφαρμόζουν δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο β', του εσωτερικού κανονισμού της (σημείο 20 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως). Εξάλλου, δεν αμφισβητήθηκε ότι οι εν λόγω τιμές ήταν σαφώς ανώτερες των τιμών της αγοράς (σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως και σημείο 18 της κοινοποιήσεως της FNK).

211 Συνεπώς, αφού διαπίστωσε ότι οι τιμές της FNK είναι επιβαλλόμενες τιμές, κατά πολύ ανώτερες των τιμών της αγοράς, η Επιτροπή έκρινε στο σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως ότι, ακόμη κι αν το σύστημα αυξάνει τη διαφάνεια — θέμα το οποίο δεν είναι υποχρεωμένη να εξετάσει —, τα ενδεχόμενα πλεονεκτήματά του, δηλαδή η αύξηση της διαφάνειας της αγοράς, δεν υπερισχύουν της επιδράσεως στον ανταγωνισμό που συνδέεται με τις επιβαλλόμενες τιμές και, συγκεκριμένα, του βεβαίου μειονεκτήματος που απορρέει από το σύστημα εφόσον έχει ως αντικείμενο την αύξηση των τιμών σε σχέση με τις τιμές της αγοράς. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι προσφεύγοντες, οι οποίοι ισχυρίστηκαν με την προσφυγή τους ότι το πλεονέκτημα του συστήματος των συνιστωμένων τιμών είναι μόνον η αύξηση της διαφάνειας της αγοράς, δεν αποδεικνύουν ότι η Επιτροπή προέβη σε προδήλως πεπλανημένη εκτίμηση θεωρώντας ότι «ανεξάρτητα από τον φερόμενο στόχο της αυξήσεως της διαφάνειας» (σημείο 34 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως), δεν πληρούνται οι δύο πρώτες προϋποθέσεις του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

212 Από τις προηγηθείσες σκέψεις προκύπτει ότι ο τρίτος λόγος, που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

213 Ο λόγος αυτός ακυρώσεως έχει τρία σκέλη.

214 Με το πρώτο σκέλος, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή παραβίασε την επιβαλλόμενη με το άρθρο 6 της ΕΣΑΔ υποχρέωση να λάβει θέση εντός εύλογης προθεσμίας. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή εσκεμμένα προκάλεσε τη μεγάλη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, εφόσον η Επιτροπή αναγνώρισε ότι δεν θεώρησε ότι η υπόθεση έχει προτεραιότητα λόγω του ότι εκκρεμούσε και ενώπιον ολλανδικού δικαστηρίου, οι

δε παραβάσεις είχαν παύσει μετά τη δημοσίευση της διατάξεως της 11ης Φεβρουαρίου 1992 του Arrondissementsrechtbank te Utrecht. Η κατάσταση αυτή μετεβλήθη μόνο μετά τη δημοσίευση της αποφάσεως του Gerechtshof te Amsterdam της 9ης Ιουλίου 1992, που επέτρεψε στο SCK να επαναφέρει σε ισχύ την απαγόρευση μισθώσεως. Οι προσφεύγοντες υπενθυμίζουν εξάλλου ότι, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, η Επιτροπή τους απηύθυνε δύο ανακοινώσεις των αιτιάσεων. Προσθέτουν ότι η τελευταία ανακοίνωση, κοινοποιηθείσα 22 μήνες μετά την πρώτη, δεν περιελάμβανε καμία μεταβολή στην εκτίμηση της Επιτροπής ως προς τα πραγματικά περιστατικά και το νομικό χαρακτηρισμό τους. Τέτοια βραδύτητα στη διαδικασία λήψεως αποφάσεως, μολονότι οι προσφεύγοντες είχαν επισημάνει το επείγον, παραιτούμενοι τον Οκτώβριο 1994 του δικαιώματός τους για ακρόαση, συνιστά σοβαρή καταστρατήγηση της διαδικασίας.

215 Με το δεύτερο σκέλος του λόγου αυτού, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή παραβίασε το άρθρο αυτό της ΕΣΑΔ εκδίδοντας απόφαση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17 χωρίς να έχει προβεί σε ακρόασή τους.

216 Τέλος, με το τρίτο σκέλος, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή παραβίασε τα δικαιώματά τους άμυνας αρνούμενη να τους επιτρέψει να λάβουν γνώση του φακέλου (βλ. ανωτέρω σκέψη 24). Η Επιτροπή δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι οι προσφεύγοντες παραιτήθηκαν του δικαιώματός τους να λάβουν γνώση του φακέλου μη επικαλούμενοι το δικαίωμά τους αυτό προτού απαντήσουν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων (βλ. *XIII ή Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού*). Εξάλλου, η θέση της Επιτροπής είναι δυσανάλογη, καθόσον στερεί το ενδιαφερόμενο μέρος της δυνατότητας να προετοιμάσει με τον καλύτερο τρόπο την άμυνά του κατά τον χρόνο της δικαστικής εξετάσεως της αποφάσεως της Επιτροπής, χωρίς να προκύπτει σαφώς το ούτως διαφυλασσόμενο συμφέρον της Επιτροπής. Τέλος, οι προσφεύγοντες δεν ζήτησαν να λάβουν γνώση μόνον του «φακέλου» αλλά και των εσωτερικών σημειωμάτων που αντηλλάγησαν στην υπόθεση αυτή μεταξύ των ΓΔ III και IV από 18 Νοεμβρίου 1993 έως 27 Σεπτεμβρίου 1994 (βλ. ανωτέρω σκέψη 28). Μολονότι τα σημειώματα αυτά δεν είναι κατ' αρχήν κοινοποιήσιμα, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι δικαιολογείται εξαίρεση στην αρχή αυτή, καθόσον τα σημειώματα αυτά θα μπορούν να χρησιμεύσουν στην εξακρίβωση του αν εν προκειμένω συντρέχει κατάχρηση εξουσίας (προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Vesterdorf στην απόφαση του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1991, T-1/89, Rhône-Poulenc κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-867, II-869 και II-891).

217 Για να απαντήσει στο πρώτο σκέλος, η Επιτροπή αναφέρεται στο υπόμνημά της αντικρούσεως στην υπόθεση Τ-213/95. Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος, η Επιτροπή αντιτάσσει ότι, εφόσον δεν υπάρχει κανένα νομοθετικό κείμενο που να επιβάλλει την ακρόαση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων ή ενώσεων και εφόσον δεν συντρέχει καμία συγκεκριμένη περίσταση που θα είχε ως συνέπεια ότι εν προκειμένω μόνον η ακρόαση μπορεί να διασφαλίσει πραγματικά τα δικαιώματα άμυνας, η Επιτροπή ουδαμώς είναι υποχρεωμένη να προβεί σε προφορική διαβούλευση με τους προσφεύγοντες στο πλαίσιο των ακροάσεων, αφού τους έχει ήδη διαβουλευθεί γραπτώς. Ως προς το τρίτο σκέλος, η Επιτροπή επισημαίνει ότι από τη νομολογία προκύπτει ότι, στις υποθέσεις ανταγωνισμού, η πρόσβαση στον φάκελο σκοπεί να δώσει στους αποδέκτες μιας ανακοινώσεως αιτιάσεων τη δυνατότητα να λάβουν γνώση των αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο της Επιτροπής, προκειμένου να μπορέσουν να εκφέρουν λυσιτελώς τη γνώμη τους, βάσει των στοιχείων αυτών, επί των συμπερασμάτων στα οποία κατέληξε η Επιτροπή με την ανακοίνωση των αιτιάσεων (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 29ης Ιουνίου 1995, Τ-30/91, Solvay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1775, σκέψη 59). Οι προσφεύγοντες δεν έκαναν χρήση της δυνατότητας προσβάσεως στον φάκελο της Επιτροπής μετά την κοινοποίηση της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, οπότε δεν υφίσταται πλέον ουδείς λόγος να τους επιτραπεί η πρόσβαση στον φάκελο σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας και ασφαλώς όχι μετά την έκδοση της επίδικης αποφάσεως.

Κρίση του Πρωτοδικείου

218 Οι προσφεύγοντες έχουν ήδη επικαλεστεί, στο πλαίσιο της υποθέσεως Τ-213/95, το πρώτο σκέλος του παρόντος λόγου που αντλείται από παράβαση της επιβαλλομένης με το άρθρο 6 της ΕΣΑΔ υποχρεώσεως να εκδίδεται απόφαση εντός εύλογης προθεσμίας. Το σκέλος αυτό πρέπει να απορριφθεί για τους εκτεθέντες στις σκέψεις 53 έως 70 ανωτέρω λόγους.

219 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος που αντλείται από το ότι έπρεπε να είχε γίνει ακρόαση των προσφευγόντων πριν από την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής της 13ης Απριλίου 1994 βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 6, του κανονισμού 17, παρατηρείται ότι, ακόμη κι αν η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη βάσει του κοινοτικού δικαίου να προβεί σε ακρόαση των ενδιαφερομένων πριν από την έκδοση τέτοιας αποφάσεως, η μη τήρηση της υποχρεώσεως αυτής θα επηρέαζε μόνο τη νομιμότητα της αποφάσεως της Επιτροπής της 13ης Απριλίου 1994, και όχι της επίδικης αποφάσεως, η οποία και μόνον

αποτελεί εν προκειμένω αντικείμενο του ελέγχου νομιμότητας. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι οι προσφεύγοντες παραιτήθηκαν, με την απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 21ης Οκτωβρίου 1994, από την ακρόαση πριν από την έκδοση της επίδικης αποφάσεως. Επομένως, και το δεύτερο σκέλος του λόγου αυτού πρέπει να απορριφθεί.

220 Όσον αφορά το τελευταίο σκέλος που αντλείται από την άρνηση της Επιτροπής να επιτρέψει την πρόσβαση στον φάκελο, επισημαίνεται ότι οι προσφεύγοντες διατύπωσαν σχετική αίτηση μόνο μετά την έκδοση της επίδικης αποφάσεως. Συνεπώς, η νομιμότητα της αποφάσεως αυτής δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να επηρεάζεται από την άρνηση της Επιτροπής να επιτρέψει την αιτηθείσα πρόσβαση (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-145/89, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-987, σκέψη 30). Εξάλλου, οι προσφεύγοντες δεν επικαλέστηκαν κανένα στοιχείο δυνάμενο να αποδείξει ότι ο φάκελος περιελάμβανε στοιχεία υπέρ αυτών. Δεν ισχυρίστηκαν δε ότι δεν είχαν λάβει γνώση όλων των επιβαρυντικών στοιχείων. Ομοίως, όσον αφορά τις ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των ΓΔ III και IV, οι προσφεύγοντες δεν ισχυρίζονται ότι τα εσωτερικά σημειώματα, στα οποία κατ' αρχήν οι τρίτοι δεν έχουν πρόσβαση (απόφαση του Πρωτοδικείου της 17ης Δεκεμβρίου 1991, T-7/89, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1711, σκέψη 54· απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 1995, C-310/93 P, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-865, σκέψη 25), μπορούσαν να είναι υπέρ αυτών. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι τα σημειώματα αυτά μπορούν να χρησιμεύσουν για να εξακριβωθεί αν υφίσταται, εν προκειμένω, κατάχρηση εξουσίας. Πάντως, με την προσφυγή τους, οι προσφεύγοντες δεν θεώρησαν καν απαραίτητο να διατυπώσουν λόγο ακυρώσεως ο οποίος να αντλείται από την κατάχρηση εξουσίας για να αποδείξουν την έλλειψη νομιμότητας της επίδικης αποφάσεως.

221 Υπό τις συνθήκες αυτές, και το τρίτο σκέλος του λόγου αυτού πρέπει να απορριφθεί.

222 Για τους ίδιους λόγους, η αίτηση της 9ης Ιουλίου 1996 των προσφευγόντων με σκοπό να ληφθούν αποδεικτικά μέτρα ή μέτρα οργανώσεως της διαδικασίας (βλ. ανωτέρω σκέψη 28) δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

223 Συνεπώς, ο τέταρτος λόγος, που αντλείται από την παράβαση των δικαιωμάτων άμυνας, πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Πέμπτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

224 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή παραβίασε το άρθρο 190 της Συνθήκης. Εν προκειμένω, η Επιτροπή υποχρεούνταν να τηρήσει ιδιαίτερα την υποχρέωση αιτιολογίας λόγω του γεγονότος ότι για πρώτη φορά αντιμετώπιζε το πρόβλημα του συμβιβαστού ενός συστήματος πιστοποιήσεως προς τους κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού. Η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη ούτε τις διατυπωθείσες από τους προσφεύγοντες κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας παρατηρήσεις. Οι προσφεύγοντες φρονούν συγκεκριμένα ότι η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς τα ακόλουθα σημεία: τον χαρακτηρισμό του SCK ως επιχειρήσεως υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης καθώς και το γεγονός ότι οι επικρινόμενες πρακτικές του SCK και της FNK περιορίζουν τον ανταγωνισμό και επηρεάζουν τις ανταλλαγές μεταξύ κρατών μελών.

225 Η Επιτροπή δεν απαντά συγκεκριμένα στον λόγο αυτό.

Κρίση του Πρωτοδικείου

226 Κατά πάγια νομολογία, η υποχρέωση αιτιολογήσεως ατομικής αποφάσεως έχει ως σκοπό να παράσχει στον ενδιαφερόμενο επαρκείς ενδείξεις ώστε να γνωρίζει αν η απόφαση αυτή είναι βάσιμη ή, ενδεχομένως, πάσχει ελαττωμάτων που του επιτρέπουν να αμφισβητήσει την ισχύ της και να επιτρέψει στον κοινοτικό δικαστή να ασκήσει τον έλεγχο νομιμότητας της αποφάσεως. Το περιεχόμενο της υποχρεώσεως αυτής εξαρτάται από τη φύση της επίδικης πράξεως και του πλαισίου εντός του οποίου εκδόθηκε (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-350/88, Delacre κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-395, σκέψη 15· απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Ιουνίου 1997, T-504/93, Tiercé Ladbroke κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-923, σκέψη 149). Συγκεκριμένα, η Επιτροπή πρέπει να αναπτύξει τη συλλογιστική της με σαφήνεια όταν, στο πλαίσιο της πρακτικής της λήψεως αποφάσεων, λαμβάνει απόφαση η οποία βαίνει σημαντικά πέραν των προηγουμένων αποφάσεων (απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης

Νοεμβρίου 1975, 73/74, Papier Peints κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 457, σκέψη 31).

227 Κατ' αρχάς, όσον αφορά τη φερόμενη αναγκαιότητα ιδιαίτερης αιτιολογίας εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή, μολονότι λαμβάνει θέση στο διατακτικό της επίδικης αποφάσεως μόνον ως προς την απαγόρευση μισθώσεως και το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού, υποδεικνύει ωστόσο ποια κριτήρια πρέπει να πληροί το σύστημα πιστοποιήσεως — ελευθερία, ανεξαρτησία, διαφάνεια και αποδοχή ισοδύναμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων — για να μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (σημείο 23 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως). Οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να ισχυρίζονται ότι όσον αφορά τις αναφερόμενες στο διατακτικό της επίδικης αποφάσεως παραβάσεις (απαγόρευση μισθώσεως και σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού), η απόφαση βαίνει σημαντικά πέραν των προηγουμένων αποφάσεων της Επιτροπής. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή εξέθεσε λεπτομερώς, στην επίδικη απόφαση, γιατί το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού και η απαγόρευση της μισθώσεως συνιστούν παραβάσεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (σημεία 20 έως 31 των αιτιολογικών σκέψεων) και γιατί δεν μπορεί να χορηγηθεί απαλλαγή στις πρακτικές αυτές βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης (σημεία 32 έως 39). Ομοίως, η Επιτροπή εξέθεσε επαρκώς τους λόγους για τους οποίους θεωρεί το SCK ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (σημείο 17).

228 Ως προς το επιχείρημα ότι η Επιτροπή πρέπει να λάβει υπόψη τις διατυπωθείσες από τους προσφεύγοντες παρατηρήσεις κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι η Επιτροπή υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 190 της Συνθήκης, να αναφέρει τα πραγματικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η αιτιολογία της αποφάσεως και τα νομικά στοιχεία που την οδήγησαν στη λήψη της αποφάσεως αυτής, η διάταξη αυτή δεν υποχρεώνει την Επιτροπή να αναλύσει όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας (προαναφερθείσες αποφάσεις BAT και Reynolds κατά Επιτροπής, σκέψη 72, και Tiercé Ladbroke κατά Επιτροπής, σκέψη 150). Εξάλλου, από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν προκύπτει ότι η Επιτροπή παρέλειψε να λάβει υπόψη ουσιώδες στοιχείο ανακύψαν κατά τη διοικητική διαδικασία (βλ. προαναφερθείσα υπόθεση Publishers Association κατά Επιτροπής, σκέψεις 41 και 42).

229 Συνεπώς, ο λόγος ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης δεν είναι βάσιμος.

230 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι τα αιτήματα περί ακυρώσεως της επίδικης αποφάσεως πρέπει να απορριφθούν.

3. *Επί των επικουρικών αιτημάτων που σκοπούν την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων*

231 Οι προσφεύγοντες επικαλούνται τρεις λόγους προς στήριξη των επικουρικών αιτημάτων τους τα οποία σκοπούν την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων. Ο πρώτος λόγος αντλείται από την παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ο δεύτερος από την προσβολή της αρχής της αναλογικότητας και ο τρίτος από την παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης.

Πρώτος λόγος: παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

232 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι δεν δικαιολογείται η επιβολή προστίμου. Φρονούν ότι η διαπίστωση, στο σημείο 44 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία «η FNK και το SCK δεν είναι δυνατόν να μην είχαν επίγνωση του γεγονότος ότι η καταγγελθείσα συμπεριφορά είχε ως αντικείμενο ή τουλάχιστον ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού» δεν είναι ακριβής.

233 Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το SCK γνώριζε το αντικείμενο ή τουλάχιστον το πλήττον τον ανταγωνισμό αποτέλεσμα της απαγορεύσεως μισθώσεως, αφενός, διότι το συμβούλιο πιστοποιήσεως είχε αναγνωρίσει ότι η απαγόρευση αυτή αποτελεί το μοναδικό μέσον διαφυλάξεως της συνοχής του συστήματος πιστοποιήσεως και, αφετέρου, γιατί η ίδια η Επιτροπή είχε αναγνωρίσει, στο υπόμνημά της αντικρούσεως στην υπόθεση T-213/95, το περίπλοκο της υποθέσεως αυτής τόσο από εννοιολογικής απόψεως όσο και από απόψεως πολιτικής του ανταγωνισμού. Εν πάση περιπτώσει, με προηγούμενη απόφαση, η Επιτροπή δέχθηκε ότι το γεγονός ότι δεν είχε λάβει ποτέ πριν θέση σε ένα συγκεκριμένο είδος παραβάσεως είναι επαρκής λόγος για τη μη επιβολή προστίμων [απόφαση 88/501/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1988, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.043 — Tetra Pak I (άδεια BTG)) (ΕΕ L 272, σ. 27, στο εξής: απόφαση 88/501)].

234 Όσον αφορά την FNK, οι προσφεύγοντες αναφέρουν, καθόσον τίθενται υπό αμφισβήτηση οι συνιστώμενες τιμές, το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΟΚ) 4087/88 της Επιτροπής, της 30ής Νοεμβρίου 1988 για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών franchise (ΕΕ L 359, σ. 46, στο εξής: κανονισμός 4087/88) και το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1534/91 του Συμβουλίου της 31ης Μαΐου 1991, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα των ασφαλίσεων (ΕΕ L 143, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1534/91) καθώς και την απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Ιανουαρίου 1986, 161/84, Pronuptia (Συλλογή 1986, σ. 353), από τις οποίες προκύπτει ότι μόνον η εφαρμογή των συνιστωμένων τιμών, οι οποίες δεν είναι υποχρεωτικές, δεν μπορεί να θεωρείται αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο. Στο μέτρο που η κατάρτιση των τιμών διακανονισμού μπορεί να αποδοθεί στην FNK, η FNK μπορούσε ευλόγως να αγνοεί ότι η πρακτική αυτή συνιστά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεδομένου ότι η Επιτροπή είχε ήδη εγκρίνει, δύο φορές, παρεμφερή καθεστώτα διακανονισμού στον τραπεζικό τομέα [απόφαση 87/103 και 89/512/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 19ης Ιουλίου 1989, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.499 — Ολλανδικές τράπεζες) (ΕΕ L 253, σ. 1)].

235 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία, για να μπορεί να θεωρηθεί ότι μια παράβαση διαπράχθηκε εκ προθέσεως, δεν είναι απαραίτητο η επιχείρηση να είχε επίγνωση ότι παρέβαινε την απαγόρευση του άρθρου 85.

Αρκεί το ότι δεν μπορούσε να αγνοεί ότι η επίμαχη συμπεριφορά είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού (απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1989, 249/86, Belasco κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 2117, σκέψη 41). Τέτοια κατάσταση δημιουργήθηκε στους προσφεύγοντες. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την FNK, η Επιτροπή επισημαίνει περαιτέρω ότι δεν μπορεί να επικαλείται την προαναφερθείσα απόφαση Pronuptia, τους κανονισμούς 4087/88 και 1534/91 ή την πρακτική λήψεως αποφάσεων της Επιτροπής στον τραπεζικό τομέα, που αφορούν, ελεύθερα καθεστώτα τιμών, ενώ, εν προκειμένω, οι συνιστώμενες τιμές και τιμές διακανονισμού είναι υποχρεωτικές και εφαρμοστέες στους πελάτες.

Κρίση του Πρωτοδικείου

236 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οι παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού, για τις οποίες μπορεί να επιβάλλεται ποινή, είναι αυτές οι οποίες διαπράττονται εκ προθέσεως ή εξ αμελείας και ότι αρκεί, επ' αυτού, το γεγονός ότι ο δράστης τους δεν μπορούσε να αγνοεί ότι η συμπεριφορά του επρόκειτο να έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού (βλ. την απόφαση του Πρωτοδικείου της 7ης Ιουλίου 1994, Τ-43/92, Dunlop Slazenger κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-441, σκέψη 142, και την παρατιθέμενη νομολογία).

237 Τα επιχειρήματα του SCK ότι αγνοούσε ότι η απαγόρευση μισθώσεως συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Πρώτον, ο φάκελος δεν περιλαμβάνει κανένα στοιχείο βάσει του οποίου το συμβούλιο πιστοποιήσεως επιβεβαίωσε ότι η απαγόρευση μισθώσεως αποτελεί το μοναδικό μέσον για να πληρούται η προϋπόθεση συνοχής του συστήματος πιστοποιήσεως του σημείου 2.5 των κριτηρίων του εν λόγω συμβουλίου για τη χορήγηση αδείας. Η τελική έκθεση της 22ας Απριλίου 1992 του συμβουλίου πιστοποιήσεως στο οποίο αναφέρονται οι προσφεύγοντες διαπιστώνει μόνον ότι το SCK δεν πληροί πλέον το κριτήριο αυτό μετά την ανάκληση της απαγορεύσεως μισθώσεως κατόπιν της αποφάσεως περί ασφαλιστικών μέτρων του εθνικού δικαστηρίου, χωρίς να προβλέπει εναλλακτική λύση [«Διαπιστώνεται ότι το SCK, δίνοντας συνέχεια στη δικαστική απόφαση, κατάργησε την εν λόγω διάταξη (απαγόρευση μισθώσεως), αλλά δεν προβλέπει ακόμα άλλη διάταξη πληρούσα τον βασικό στόχο: δηλαδή ότι, όταν χρησιμοποιεί γερανούς άλλων επιχειρήσεων, να διασφαλίζεται ότι και αυτοί οι γερανοί πληρούν τις προϋποθέσεις. Έτσι, το SCK παραβιάζει την προϋπόθεση του σημείου 2.5 των κριτηρίων χορηγήσεως αδείας»].

238 Δεύτερον, ούτε το ότι η Επιτροπή αναγνωρίζει το περίπλοκο της υποθέσεως δεν συνιστά δικαιολογία της «άγνοιας» του SCK. Πράγματι, είναι αδιανόητο ότι το SCK μπόρεσε να θεωρήσει ότι η απαγόρευση της μισθώσεως, που προσβάλλει την ελευθερία των πιστοποιημένων επιχειρήσεων να συνάπτουν συμβάσεις και θίγει τις μη πιστοποιημένες επιχειρήσεις, δεν μπορεί να επιφέρει περιορισμό του ανταγωνισμού στην αγορά και να θέτει προβλήματα υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.

239 Τρίτον, η απόφαση της Επιτροπής να μην επιβάλλει πρόστιμο με την απόφαση 88/501 λόγω της σχετικά νέας φύσεως των διαπιστωθεισών παραβάσεων δεν χορηγεί «ασυλία» στις διαπράττουσες παραβάσεις επιχειρήσεις στις οποίες η Επιτροπή δεν έχει επιβάλλει προηγουμένως κυρώσεις. Πράγματι, σ' αυτό το ιδιαίτερο πλαίσιο κάθε υποθέσεως η Επιτροπή, κατά την άσκηση της εξουσίας της εκτιμήσεως, αποφασίζει περί της σκοπιμότητας επιβολής προστίμου για να επιβάλει κύρωση σε διαπιστωθείσα παράβαση και να διατηρήσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου του ανταγωνισμού. Συναφώς, διαπιστώνεται ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να αγνοούν τα πλήττοντα τον ανταγωνισμό αποτελέσματα της απαγορεύσεως μισθώσεως που εφαρμόζεται στο πλαίσιο μη ελευθέρου συστήματος πιστοποιήσεως, το οποίο δεν προβλέπει την αποδοχή ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων.

240 Όσον αφορά την FNK, το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα (βλ. ανωτέρω σκέψη 159 έως 164) και το σύστημα αυτό αφορά όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ των μελών της FNK (τιμές διακανονισμού) αλλά και τις σχέσεις μεταξύ αυτών και των κυρίων των έργων (συνιστώμενες τιμές). Λόγω των χαρακτηριστικών αυτών, η παρούσα υπόθεση διαφοροποιείται ριζικώς από τις εξετασθείσες στην προαναφερθείσα απόφαση Pronuptia περιπτώσεις, στον κανονισμό 4087/88 και στον κανονισμό 1534/91 όπως τέθηκε σε εφαρμογή με τον κανονισμό 3932/92, και στην πρακτική λήψεως αποφάσεων της Επιτροπής στον τραπεζικό τομέα, που αναφέρουν οι προσφεύγοντες (βλ. ανωτέρω σκέψη 234). Προστίθεται ότι το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού σκοπεί στην αύξηση των τιμών στην αγορά (βλ. ανωτέρω σκέψεις 163 και 164). Υπό τις συνθήκες αυτές, αποκλείεται η FNK να αγνοούσε ότι το σύστημά της συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού θα επέφερε περιορισμό του ανταγωνισμού.

241 Συνεπώς, ο πρώτος λόγος πρέπει να απορριφθεί.

Δεύτερος λόγος: προσβολή της αρχής της αναλογικότητας

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

242 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι τα στοιχεία που επικαλείται η Επιτροπή στο σημείο 45 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου δεν είναι λυσιτελή. Κατ' αρχάς, το ύψος του προστίμου δεν είναι ανάλογο με τη φερόμενη διατάραξη της κοινής αγοράς της εκμισθώσεως γερανών. Στη συνέχεια, η Επιτροπή κακώς θεωρεί ότι το SCK και η FNK συνδέονται με στενούς δεσμούς και, υπολογιζόμενοι από κοινού, αντιπροσωπεύουν μόνο το 40 % των ενεργών επιχειρήσεων στην αγορά και συνεπώς δεν κατέχουν σημαντικό τμήμα της αγοράς εκμισθώσεως γερανών. Τέλος, η FNK διατήρησε ηθελημένα την απορρέουσα από την εκτέλεση της διατάξεως της 11ης Φεβρουαρίου 1992 κατάσταση, παρά την κατόπιν εφέσεως ακύρωσή της της 9ης Ιουλίου 1992. Τέτοια συμπεριφορά, δικαιολογούσα τη μη επιβολή προστίμου [απόφαση 79/934/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 5ης Σεπτεμβρίου 1979, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/20.021 — BP Kemi — DDSF) (ΕΕ L 286, σ. 32)], συνιστά εν πάση περιπτώσει επαρκή λόγο για σημαντική μείωση του προστίμου.

243 Επιπλέον, τα ποσά των προστίμων είναι υπερβολικά, εφόσον η FNK και το SCK δεν διαθέτουν τα χρηματοπιστωτικά μέσα για την καταβολή τους. Στην περίπτωση του SCK, η βραχεία διάρκεια της παραβάσεως [απόφαση 75/75/ΕΟΚ της Επιτροπή, της 19ης Δεκεμβρίου 1974, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/28.851 — General Motors Continental) (ΕΕ L 29, σ. 14)] καθώς και το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν προσδιόρισε ποτέ την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού στα συστήματα πιστοποιήσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Ιουλίου 1991, C-62/86, AKZO κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-3359, σκέψη 163) συνιστούν ελαφρυντικά στοιχεία που δικαιολογούν μείωση του επιβληθέντος προστίμου. Στην περίπτωση της FNK, η Επιτροπή δεν έχει δικαίωμα να λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών των μελών της για τον καθορισμό του προστίμου, εφόσον η επίδικη απόφαση απευθυνόταν στην ένωση και όχι στα μέλη

ατομικώς. Τέλος, η υπέρβαση εκ μέρους της Επιτροπής στη διοικητική διαδικασία, κατά παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΑΔ, της εύλογης προθεσμίας για τη λήψη αποφάσεως πρέπει να καταλήξει σε μείωση του επιβληθέντος προστίμου.

244 Με τις παρατηρήσεις τους επί του υπομνήματος παρεμβάσεως, οι προσφεύγοντες αναφέρονται και πάλι στην απόφαση 96/438/ΕΚ της Επιτροπής, της 5ης Ιουνίου 1996, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.983 — FENEX) (ΕΕ L 181, σ. 28, στο εξής: απόφαση 96/438), με την οποία η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο μόνο 1 000 ECU, ενώ η διαπιστωθείσα παράβαση είχε παρεμφερή χαρακτηριστικά με την φερόμενη ως διαπραχθείσα από την FNK παράβαση.

245 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να υποστηρίζουν ότι δεν διαταράχθηκε η κοινοτική αγορά. Οι δύο προσφεύγοντες, από κοινού, κατέχουν σημαντικό τμήμα της ολλανδικής αγοράς. Στη συνέχεια, το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού υπήρχε πλέον των δέκα ετών τη στιγμή που η FNK το κατήργησε μετά τη διάταξη περί ασφαλιστικών μέτρων του προέδρου του Arrondissementsrechtbank te Utrecht της 11ης Φεβρουαρίου 1992. Όσον αφορά το ύψος των προστίμων, δεν είναι υπερβολικό, εφόσον ο κύκλος εργασιών των αντιστοίχων μελών των προσφευγόντων ανέρχεται σε ποσό πλέον των 200 εκατομμυρίων ECU. Έχει ληφθεί υπόψη η σχετικά βραχεία διάρκεια της παραβάσεως όσον αφορά το SCK. Τέλος, δεν υφίσταται καμία προσβολή του άρθρου 6 της ΕΣΑΔ.

Κρίση του Πρωτοδικείου

246 Κατά πάγια νομολογία, το ύψος του προστίμου πρέπει να κλιμακώνεται σε συνάρτηση προς τις περιστάσεις υπό τις οποίες διαπράχθηκε η παράβαση και προς τη βαρύτητά της, η δε εκτίμηση της βαρύτητας της παραβάσεως, προς τον σκοπό του καθορισμού του ύψους του προστίμου, πρέπει να γίνεται λαμβανομένης υπόψη ιδίως της φύσεως των περιορισμών που επιβάλλονται στον ανταγωνισμό (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Ιουλίου 1994, T-77/92, Parker Pen κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-549, σκέψη 92).

247 Στο σημείο 45 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή εκτίμησε τη βαρύτητα των παραβάσεων για να καθορίσει το ύψος των επιβαλλομένων στους προσφεύγοντες προστίμων. Κατ' αρχάς, θεώρησε ότι το σύστημα τιμών της FNK και η απαγόρευση μισθώσεως του SCK «ελέγχουν ή περιορίζουν τεχνητά την ολλανδική αγορά εκμισθώσεως γερανών και, ως εκ τούτου, στρεβλώνουν την κοινοτική αγορά εκμισθώσεως γερανών». Στη συνέχεια, έλαβε υπόψη το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες, «οι οποίοι συνδέονται με στενούς δεσμούς συγκεντρώνουν έναν αριθμό επιχειρήσεων οι οποίες κατέχουν από κοινού σημαντικό τμήμα της αγοράς εκμισθώσεως γερανών» και ότι «οι περιορισμοί άρθηκαν μόνο μετά από σχετική δικαστική απόφαση».

248 Επειδή η λυσιτέλεια των στοιχείων αυτών εκτιμήσεως της βαρύτητας των παραβάσεων δεν θέτει καμία αμφιβολία, πρέπει να εξεταστεί η ουσιαστική ακρίβεια των αντιστοίχων διαπιστώσεων.

249 Έχει ήδη επισημανθεί ότι η απαγόρευση μισθώσεως του SCK και το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού της FNK παραβιάζουν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η συνδεόμενη με μη εντελώς ελεύθερο σύστημα πιστοποιήσεως, που δεν προβλέπει την αποδοχή ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων, απαγόρευση μισθώσεως περιορίζει τις ανταγωνιστικές δυνατότητες των μη πιστοποιημένων επιχειρήσεων και ιδίως των μη ολλανδικών επιχειρήσεων. Εξάλλου, το σύστημα τιμών της FNK περιορίζει ουσιαστικά τον ανταγωνισμό μεταξύ των μελών της ενώσεως αυτής. Οι επίδικες πρακτικές του FNK και του SCK διατάραξαν επομένως σημαντικά την κοινή αγορά της εκμισθώσεως γερανών. Όσον αφορά τους δεσμούς μεταξύ FNK και SCK, οι ίδιοι οι προσφεύγοντες επιβεβαιώνουν με την προσφυγή τους «ότι όσες επιχειρήσεις είναι μέλη της FNK, είναι περίπου και μέλη του SCK και ότι, ως επί το πλείστον, πρόκειται για τις ίδιες». Η Επιτροπή δεν διέπραξε περαιτέρω κανένα σφάλμα κρίνοντας ότι τα μέλη της FNK και οι πιστοποιημένες από το SCK επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα της αγοράς εκμισθώσεως γερανών. Η Επιτροπή έκρινε με την επίδικη απόφαση ότι η FNK και το SCK αντιπροσωπεύουν το 78 ή το 51 % της ολλανδικής αγοράς της εκμισθώσεως γερανών (σημείο 6 των αιτιολογικών σκέψεων). Το 51 % προεβλήθη εξάλλου από τους ίδιους τους προσφεύγοντες κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας. Έτσι, στο σημείο 26 της απαντήσεώς τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 21ης Οκτωβρίου 1994, οι προσφεύγοντες, αμφισβητώντας το προβληθέν από την Επιτροπή 75 %, επιβεβαίωσαν ότι τα μέλη της FNK κατείχαν από κοινού, στις 31 Δεκεμβρίου 1993, 1 544 κινητούς γερανούς επί συνόλου 3 000 περίπου

κινητών γερανών στον τομέα της εκμισθώσεως γερανών, ήτοι το 51 % της αγοράς. Υπό τις συνθήκες αυτές, η επιχειρηματολογία των προσφευγόντων ότι η FNK και το SCK, που κατ' ουσίαν συγκεντρώνουν τις ίδιες επιχειρήσεις, κατέχουν «μόνον» το 40 % της ολλανδικής αγοράς εκμισθώσεως γερανών, πρέπει να απορριφθεί. Εν πάση περιπτώσει, το 40 % της αγοράς αντιπροσωπεύει σημαντικό τμήμα της ολλανδικής αγοράς εκμισθώσεως γερανών. Στη συνέχεια, η FNK δεν μπορεί να ισχυρίζεται, για να επιτύχει ακύρωση ή μείωση του προστίμου, ότι διατήρησε την απορρέουσα από την εκτέλεση της διατάξεως της 11ης Φεβρουαρίου 1992 κατάσταση, παρά την κατ' έφεση ακύρωση της 9ης Ιουλίου 1992. Εφόσον το πρόστιμο δεν καλύπτει τη χρονική περίοδο μέχρι τις 6 Φεβρουαρίου 1992 (σημείο 46 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως), η μη εφαρμογή από την FNK του συστήματός της συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού μετά τις 11 Φεβρουαρίου 1992 δεν είναι, πράγματι, λυσιτελής για την εκτίμηση της βαρύτητας της παραβάσεως όσον αφορά την προηγούμενη της 6ης Φεβρουαρίου 1992 περίοδο.

250 Όσον αφορά τον λόγο που αντλείται από παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΑΔ, υπενθυμίζεται ότι δεν είναι βάσιμος (βλ. ανωτέρω σκέψεις 53 έως 70). Το επιχείρημα που σκοπεί τη μείωση του προστίμου λόγω της φερομένης προσβολής της αρχής τηρήσεως της εύλογης προθεσμίας δεν μπορεί συνεπώς να γίνει δεκτό.

251 Οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να αντλούν επίχειρημα ούτε από την απόφαση 96/438. Πράγματι, από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι οι προταθείσες από τη FENEX τιμές ήταν τιμές εντελώς ενδεικτικές. Επομένως, δεν πρόκειται για καθεστώς τιμών, το οποίο, όπως εν προκειμένω, επιβάλλεται στα μέλη της ενώσεως δυνάμει υποχρεώσεως τηρήσεως αποδεκτών τιμών (βλ. ανωτέρω σκέψεις 159 έως 164). Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι, αντίθετα προς την FNK (διάταξη περί ασφαλιστικων μέτρων της 11ης Φεβρουαρίου 1992 του προέδρου του Arrondissementsrechtbank te Utrecht· βλ. ανωτέρω σκέψη 8), εθνικό δικαστήριο ή άλλη δημόσια αρχή δεν επέβαλε στη FENEX να παύσει τις πρακτικές της δημοσιεύσεως τιμών. Περαιτέρω, η FENEX είχε ήδη παύσει εκουσίως τη δημοσίευση συνιστωμένων τιμών πριν από την έναρξη της κατ' αυτής διαδικασίας εκ μέρους της Επιτροπής αυτεπαγγέλτως, και όχι κατόπιν καταγγελίας.

252 Όσον αφορά τη φερομένη προσβολή της αρχής της αναλογικότητας ως προς το ύψος των προστίμων σε σχέση με τα χρηματοπιστωτικά μέσα των

προσφευγόντων, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, ο γενικός όρος «παράβαση» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 καλύπτει, χωρίς διάκριση, τις συμφωνίες, τις εναρμονισμένες πρακτικές και τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και ότι η χρήση του δείχνει ότι τα ανώτατα όρια που προβλέπει η διάταξη αυτή ισχύουν εξίσου αφενός για τις συμφωνίες και τις εναρμονισμένες πρακτικές και αφετέρου για τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών πρέπει να υπολογίζεται σε σχέση με τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιεί κάθε μία από τις επιχειρήσεις που μετέχουν στις επίμαχες συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές ή το σύνολο των επιχειρήσεων που είναι μέλη των ενώσεων επιχειρήσεων, τουλάχιστον εφόσον είναι δυνατή, κατά τους εσωτερικούς κανόνες λειτουργίας της ενώσεως, η γένεση ευθύνης των μελών της. Το βάσιμο της αναλύσεως αυτής επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, η επιρροή που άσκησε η επιχείρηση επί της αγοράς, λόγω κυρίως του μεγέθους της και της οικονομικής ισχύος της, σχετικά με τα οποία παρέχει ενδείξεις ο κύκλος εργασιών της επιχειρήσεως (προαναφερθείσες αποφάσεις CB και Europay κατά Επιτροπής, σκέψεις 136 και 137, και SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 385).

253 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η FNK είναι ένωση επιχειρήσεων (σημείο 8 της κοινοποιήσεως της FNK). Εξάλλου, δυνάμει του άρθρου 6 του καταστατικού της, η ένωση μπορεί να επιβάλει υποχρεώσεις στα μέλη της. Οι προσφεύγοντες δεν μπορούν συνεπώς να υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή δεν είχε δικαίωμα να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών των μελών της FNK για τον καθορισμό του ύψους του επιβληθησομένου στην ένωση αυτή προστίμου.

254 Όσον αφορά, πάντως, το επιβληθέν στο SCK πρόστιμο, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή ορθώς χαρακτήρισε το SCK ως επιχείρηση με την επίδικη απόφαση (σημείο 17 των αιτιολογικών σκέψεων) και όχι ως ένωση επιχειρήσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δεν έχει δικαίωμα να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών των πιστοποιημένων επιχειρήσεων για να δικαιολογήσει το ύψος του προστίμου. Από τον ετήσιο ισολογισμό του 1994 του SCK προκύπτει ότι ο κύκλος εργασιών του ανέρχεται σε 608 231 ολλανδικά φιορίνια (HFL), ήτοι το αντίστοιχο 288 750 περίπου ECU. Μολονότι η Επιτροπή τήρησε το ανώτατο όριο του άρθρου 15, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 17, προκύπτει ότι το επιβληθέν στο SCK πρόστιμο 300 000 ECU, το οποίο υπερβαίνει το σύνολο του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε το SCK κατά τη διάρκεια του έτους που προηγήθηκε της εκδόσεως της επίδικης αποφάσεως, είναι δυσανάλογο.

255 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο κρίνει, κατά την άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας του, ότι δικαιολογείται να μειώσει σε 100 000 ECU το ύψος του προστίμου αυτού.

Τρίτος λόγος: παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

256 Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή αιτιολόγησε, αφήνοντας χάσματα στην αιτιολογία της, το ύψος του προστίμου (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 45/69, Bochringer Mannheim κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 461, της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 και 114/73, Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507, σκέψη 612, και της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80, 101/80, 102/80 και 103/80, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 120).

257 Η Επιτροπή αναφέρεται στα σημεία 45 και 46 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως.

Κρίση του Πρωτοδικείου

258 Υπενθυμίζεται ότι σκοπός της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως των βλαπτικών αποφάσεων είναι να παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να ασκεί τον έλεγχο νομιμότητας των αποφάσεων αυτών και στους ενδιαφερομένους τις αναγκαίες ενδείξεις για να γνωρίζουν αν οι αποφάσεις είναι ή όχι βάσιμες (βλ. προπαρατεθείσα στη σκέψη 226 ανωτέρω νομολογία και απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 65).

259 Στο σημείο 44 των αιτιολογικών σκέψεων της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή θεώρησε ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούσαν να αγνοούν ότι οι επικριθείσες εμπορικές πρακτικές είχαν ως αντικείμενο ή τουλάχιστον ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Στα σημεία 45 και 46, η Επιτροπή εκτίμησε αντιστοίχως τη βαρύτητα και τη διάρκεια των παραβάσεων προκειμένου να καθορίσει το ύψος του επιβληθησομένου στους προσφεύγοντες προστίμου. Τα δύο τελευταία αυτά σημεία παρέχουν στους προσφεύγοντες επαρκείς ενδείξεις για να γνωρίζουν αν τα πρόστιμα που τους επεβλήθησαν είναι ή όχι δικαιολογημένα και επιτρέπουν στο Πρωτοδικείο να ασκήσει τον έλεγχο νομιμότητας.

260 Συνεπώς, ο τρίτος αυτός λόγος δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

261 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι τα αιτήματα ακυρώσεως των προστίμων πρέπει να απορριφθούν· πρέπει δε να μειωθεί μόνον το επιβληθέν στο SCK πρόστιμο.

Επί των δικαστικών εξόδων

262 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα. Πάντως, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ιδίου αυτού άρθρου, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Εν προκειμένω, οι διάδικοι ηττήθησαν στο σύνολο των αιτημάτων τους στην υπόθεση Τ-213/95, στα βασικά τους αιτήματα και στο ουσιώδες μέρος των επικουρικών αιτημάτων τους στην υπόθεση Τ-18/96. Υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής. Συνεπώς, οι προσφεύγοντες καταδικάζονται στα δικαστικά έξοδα της καθής, περιλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων. Οι προσφεύγοντες εξάλλου φέρουν τα δικαστικά έξοδα των παρεμβαινόντων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (τέταρτο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

1) Εκδίδεται κοινή απόφαση στις υποθέσεις Τ-213/95 και Τ-18/96.

2) Το επιβληθέν στο Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf πρόστιμο με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της αποφάσεως 95/551/ΕΚ της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 1995, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.179, 34.202, 34.216 — Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf και Federatie van Nederlandse Kraanverhuurbedrijven), μειώνεται σε 100 000 ECU.

3) Απορρίπτει κατά τα λοιπά τις προσφυγές.

4) Οι προσφεύγοντες φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα και τα έξοδα της Επιτροπής περιλαμβανομένων και των εξόδων για τις διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων. Φέρουν επίσης τα έξοδα των παρεμβάντων.

Lindh Lenaerds Azizi

Cooke Jaeger

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 22 Οκτωβρίου 1997.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Η Πρόεδρος

P. Lindh

Περιεχόμενα

Ιστορικό των υποθέσεων και διαδικασία ..... II - 1749

Αιτήματα των διαδίκων ..... II - 1757

Επί της αγωγής αποζημιώσεως (υπόθεση Τ-213/95) ..... II - 1759

1. Επί της προβαλλομένης παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής ..... II - 1759

Πρώτος λόγος: παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΑΔ ..... II - 1760

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1760

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1763

Δεύτερος λόγος: προσβολή της αρχής της ασφαλείας δικαίου ..... II - 1769

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1769

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1770

Τρίτος λόγος: προσβολή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ..... II - 1771

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1771

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1772

Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως ..... II - 1773

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1773

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1774

2. Επί της αιτιώδους συναφείας ..... II - 1776

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1776

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1776

Επί της προσφυγής περί διαπιστώσεως του ανυποστάτου ή περί ακυρώσεως της αποφάσεως 95/551 (υπόθεση Τ-18/96) ..... II - 1778

1. Επί των αιτημάτων περί διαπιστώσεως του ανυποστάτου της επίδικης αποφάσεως ..... II - 1778

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1778

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1779

2. Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της επίδικης αποφάσεως ..... II - 1781

Πρώτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση των άρθρων 3, 4, 6 και 9 του κανονισμού 17 ..... II - 1781

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1781

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1782

Δεύτερος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ..... II - 1782

Επί του πρώτου σκέλους που αντλείται από τον εσφαλμένο χαρακτηρισμό του SCK ως επιχειρήσεως υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ..... II - 1783

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1783

— Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1784

Επί του δευτέρου σκέλους το οποίο αντλείται, αφενός, από πλάνη περί το δίκαιο σχετικά με την χρησιμοποίηση κριτηρίων διαφάνειας, ελευθερίας, ανεξαρτησίας και αποδοχής ισοδυνάμων εγγυήσεων άλλων συστημάτων κατά την εκτίμηση του συμβιβαστού ενός συστήματος πιστοποιήσεως με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και, αφετέρου, από σφάλμα εκτιμήσεως της Επιτροπής επειδή θεώρησε ότι η απαγόρευση μισθώσεως είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ..... II - 1785

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1785

— Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1788

Επί του τρίτου λόγου που αντλείται από το ότι η Επιτροπή προέβη σε πεπλανημένη εκτίμηση επειδή θεώρησε ότι το σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού είχε ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. ..... II - 1795

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1795

— Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1797

α) Το σύστημα των συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού ..... II - 1797

β) Η ευθύνη της FNK ως προς τον καθορισμό τιμών διακανονισμού ..... II - 1801

Επί του τετάρτου σκέλους το οποίο αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως της επιδράσεως στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών ..... II - 1803

— Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1803

— Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1804

Τρίτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ..... II - 1806

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1806

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής περί χορηγήσεως απαλλαγής στην απαγόρευση μισθώσεως του SCK ..... II - 1807

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής περί χορηγήσεως απαλλαγής στο σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού ... II - 1808

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1810

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει απαλλαγή στην απαγόρευση μισθώσεως του SCK ..... II - 1810

— Όσον αφορά την άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει απαλλαγή στο σύστημα συνιστωμένων τιμών και τιμών διακανονισμού ..... II - 1815

Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας ..... II - 1818

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1818

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1820

Πέμπτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ..... II - 1822

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1822

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1822

3. Επί των επικουρικών αιτημάτων που σκοπούν την ακύρωση ή τη μείωση των προστίμων ..... II - 1824

Πρώτος λόγος: παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 .. II - 1824

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1824

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1826

Δεύτερος λόγος: προσβολή της αρχής της αναλογικότητας ..... II - 1828

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1828

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1829

Τρίτος λόγος: παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ..... II - 1833

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 1833

Κρίση του Πρωτοδικείου ..... II - 1833